

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА
VULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

8/2004

СОФИЯ•2004

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

На корицата: Княз Борис-Михаил, Учително евангелие
на Константин Преславски, XII в.; Москва, ГИМ, 264 л., пергамент

Редактор: ст.н.с. д-р Анисава Любенова Милтенова

Съставители: ст.н.с. д-р Анисава Любенова Милтенова,
ст.н.с. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2004

Адрес на редакцията:
Българска академия на науките
Съвет за чуждестранна българистика
ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“
Анисава Милтенова,
тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Богдан Николаев Мавродинов, художник, 2004

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES
BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

8/2004

SOFIA•2004

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

On cover: Knjaz Boris-Mihail, Gospel with commentary
of Constantine of Preslav, 12th c., Moskow, GIM, 264 folios, parchment

Editor: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2004

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Bogdan Nikolaev Mavrodinov, cover designer, 2004

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОДНИ ДУМИ	9
Хайнц Миклас — Мисията на Кирил и Методий и обединението на Европа	9
Мargarита Младенова — Седми национални славистични четения София, 22—24 април, 2004 г.	19
Веска Топалова — Пета международна конференция „Крaли Марко — героят-пазител на границите“ по програмата ACRINET София, 19—20 март 2004 г.	23
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	27
Книги 2003/2004 г.	28
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2003/2004 г.	43
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	59
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	61
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	63
Юми Ниномия — Славистиката и българистиката в японските университети от XVIII до XXI век	63
Дайсаку Икеда — По пътя към цъфтящата равнина на културното взаимопроникване между Изтока и Запада	67
ПРОФИЛИ	73
Ивайло Христов — Иван Сарандев на 70 години	73
Владко Мурдаров — Манфред Трумер на 60 години	76
ОТЗИВИ	81
Вася Велинова — Аксиния Джурова. Украсата на Ватиканския палимпсест ...	81
Бойка Мирчева — Стефан Кожухаров. Проблеми на старобългарската поезия	85
Румяна Дамянова — Българското Възраждане: културни модели и литературни идентификации	90

Татяна Янакиева — Библиографски труд за българския литературен живот в миналото	96
Лучия Антонова-Василева — Мария Вачева-Хотева. С душата в зъбите (Българска реч от Солунско)	101
Недка Гарибова — За едно събитие в българистичната учебна литература	102
Михаил Станчев — Иван Грек. Болгары Молдовы и Украины: вторая половина XVIII в. — 1995 г.	104
Агата Кавецка — Ново изследване в областта на историческия синтаксис на българския език	106
СЪОБЩЕНИЯ	109
Награди на Българската академия на науките	109

C O N T E N T S

PREFACE	9
Heinz Miklas – The Mission of SS Cyril and Methodius and the Integration of Europe	9
Margarita Mladenova – 7 th National Session on Slavonic Studies Sofia, April 22–24, 2004	19
Veska Topalova – 5 th International Conference „Krali Marko – Hero-Guardian of the Frontier“ under the Program ACRINET Sofia, March 19–20, 2004	23
BULGARIAN LITERATURE	27
Books 2003/2004	28
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2003/2004	43
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	59
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	61
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	63
Yumi Ninomia – The Slavonic and Bulgarian Studies in the Japanese Universities from 18 th till 21 st centuries	63
Daysaku Ikeda – On the Road to the Blooming Plain of the Cultural Interpenetration between East and West	67
PROFILES	73
Ivailo Hristov – Ivan Sarandev at 70	73
Vladko Murdarov – Manfred Trummer at 60	76
REVIEWS	81
Vasia Velinova – Aksinia Dzhurova. Decorations of the Vatican Palimpsest	81
Boika Mircheva – Stefan Kozhuharov. Problems of Old Bulgarian Poetry	85
Rumiana Damianova – The Bulgarian Revival: Cultural Patterns and Literary Identifications	90

Tatiana Yanakieva — Bio-bibliography for the Bulgarian Literary Life in the Past	96
Luchia Antonova-Vasileva — Maria Vacheva-Hoteva. With Soul between Teeth (Bulgarian Dialect of Thessalonica Region)	101
Nedka Garibova — An Event in the Bulgarian School Literature	102
Mihail Stanchev — Ivan Grek. Bulgarians in Moldova and Ukraine: Second half of 18th c. — 1995	104
Agata Kavecicka — A New Study in the Field of the Historical Syntax of Bulgarian Language	106
ANNOUNCEMENTS	109
Awards of Bulgarian Academy of Sciences	109

УВОДНИ ДУМИ

Мисията на Кирил и Методий и обединението на Европа

Днес, когато Европа разсъждава къде минават границите ѝ и кои бивши социалистически държави да бъдат приети в нейния съюз, делото на славянските учители Кирил и Методий придобива особена актуалност. Защото тяхната мисия несъмнено представлява основна глава към едно (казано на днешен език) първо разширяване на Европа. Днес, както и тогава, това разширяване се явява непосредствен резултат от разпадането на политически структури и върви ръка за ръка с еманципацията и консолидирането на нови структури. До голяма степен идентични са също засегнатите региони и етноси — територии с преобладаващо славянско население от Чехия на североизток до България на югозапад. Различен е единствено главният актьор — тогавашна Великоморавия — днешна Унгария, както и броят на останалите политически актьори.

Характеризирайки развитието на днешна Европа, най-често си служим с ключовата дума «глобализация», като под глобализация разбираме обединение и унифициране на политически единици с тясно сродни системи и сравнимо състояние на развитие. И по времето на Кирил и Методий става дума за глобализация, без непременно да можем да говорим за паралелно развитие. Защото ако днес на преден план са икономически и стратегически мотиви като опазването и защитата на постиженията на цивилизацията в условията на международна конкуренция и борба за съществуване, с цената на ограничаване на политическата и икономическата самостоятелност и частично отказване от отделни социо-културни традиции, то тогавашната глобализация е имала за цел религиозно и правно обединение и равнопоставеност.

Едно такова сравнение с днешна Европа изглежда на пръв поглед парадоксално, тъй като по времето на Кирил и Методий зад стремежа към Европа стоят не толкова центростремителни сили, насочени към обединяване и уеднаквяване, а центробежни, свързани с желанието за политическа независимост, както и за църковна и културна самостоятелност, като при това не бива да се забравя, че в духа на средновековния теоцентризъм легити-

мирането на държавническата власт може да се получи само от Бог, т.е. чрез подчиняването на една предствляваща го духовна власт.

Икономически и военни фактори са били от значение и тогава, ала не толкова за самите страни кандидати, колкото за онези сили, които е трябвало да се произнесат по признаването, респективно приемането им. Що се отнася до тогавашните водещи кандидати, Великоморавия и България, тези фактори образували онзи силов потенциал, който позволявал на страните, желаещи прием, да подават кандидатурите си и който карал пропагандаторите на присъединяването да влеят тяхната сила в своя блок и по този начин поне частично да я неутрализират.

Ако и, за разлика от днес, тогава да не е имало икономически условия по присъединяването, то въпреки това страните кандидати е трябвало да изгледат някои различия в цивилизационното си ниво спрямо стария членски състав на християнската общност. В случая с току-що покръстената България съзираме това много красноречиво от «Отговорите» на папа Николай I на въпросите на Борис-Михаил от около 866 година. По отношение на първия кандидат, Великоморавия, тук нещата са по-малко ясни: в посланието си до византийския император Михаил III през 862 нейните князе Ростислав и Светополк могат донякъде основателно да твърдят, че след дългогодишна покръстителска дейност техният народ вече се придържа към християнския закон. Въпреки това владетелите на Велокоморавия молят не само за изпращането на епископ — както през 860/861 г., когато княз Ростислав се обръща по този въпрос най-първо към Рим (като инстанция, отговаряща за страната му); в посланието си до Византия те молят освен това и за подходящ учител.

Би могло да се помисли, че моравците са осъзнавали определени недостатъци в своята християнска битност, които е трябвало да бъдат отстранени преди включването на страната в отделна епархия. В действителност *Житието на Методий* обосновава искането с обстоятелството, че дотогавашните мисии за покръстване на страната поемали от три направления, които поради различия в ученията си пораждали объркване сред простия народ. Съответната глава от *Житието на Константин* обаче поставя ударение на езиковата проблематика и извежда от нея причината за искането за употребата на собствен, славянски език.

И двете взаимнодопълващи се обосновки, преди всичко обаче желанието за употреба на народния език, вероятно само трябвало да дадат приемливо обяснение за това защо Великоморавия след неуспешния опит с Рим сега пък се обръща към Константинопол. Но дори и това да е бил първоначалният мотив, между редовете се чете една нова концепция, която и двете страни е трябвало да приемат сериозно, защото единствено тя гарантирала успеха на мисията: имам предвид въвеждането на народния език не само за целите

на мисионерския катехизис, но и издигането му до ранга на богослужебен език. Защото за мисионерски цели ирландската практика на използване на четвърти език («lingua quarta») не е била нещо необичайно дори в източно-франкското пространство; а славяноговорещи свещеници, които можели да прилагат тази практика на моравска почва, без съмнение е имало достатъчно на брой в зоната на влияние на Залцбургската архиепископия.

Моравските князе, следователно, очевидно са осъзнавали, че и от страна на Константинопол въвеждането на нов богослужебен език не е могло да бъде прието безусловно. Затова те предложили на императора в добавка една особено привлекателна перспектива и за застраховка изтъкнали поранни прецеденти. Така *Житието на Константин* изрично подчертава ролята на образец, която щял да изиграе примерът на Великоморавия за другите (славянски) държави. А заключителното изречение — «Защото от вас винаги е произлизал добър закон за всички държави» — може да се отнесе към онези принадлежащи към византийската «Общност на нациите» територии, чиято църковна самостоятелност в миналото била останала непокътнатата; така, ако за илюстрация прелистим *Житието* две глави по-нататък, ще видим как в спора с «триезичниците» във Венеция Константин-Кирил привежда като примери за сравнение арменците, сирийците, коптите и други народи.

Как е било формулирано посланието на моравските князе в действителност, тоест дали темата за употребата на народния език е била изрично заложена в него, или единствено може да се изведе по умозаключителен път, ние, разбира се, не знаем. Осведомени биваме само за това, че личните идеи на Константин-Кирил са се намирили в съзвучие с намеренията на моравците. Защото, помолен в Синода от императора да се постави на разположение като учител на моравците, Константин първо иска да се увери дали славяните вече не притежават своя собствена азбука; и когато получава отрицателен отговор, решава да поеме предизвикателството при две условия: ако му се разреши да изобрети такава азбука и ако с това не си навлече опасността да бъде обявен за еретик. И двете му условия биват изпълнени.

Планът на моравските князе, както изглеждало, вече потръгвал, макар и само на отделни етапи: Византия всъщност изпратила единствено учени мисионери за изграждането на славяноезична църква, но засега се въздържала от стъпката да ѝ се отреди правото на епископ (и с това на самостоятелна епархия).

И така, изглежда че първоначалната ориентация на мисията на светите братя като цяло се намирала под егидата на Константинопол, но не и изцяло под гръцки знак. Защото отстъпката на правото на собствен църковен език означавала, както изтъкнал и императорът в отговора си до моравците, равнопоставеност с онези «велики народи», които още «в първите години» се

били присъединили към християнството. Забележително е, че това обстоятелство намерило израз и във формалното изграждане на Константиновата азбука, глаголицата. Макар и като система да се базира на гръцката писменост, тя обаче е оформена така, че не напомня нито на гръцката, нито на латинската азбука.

Цели три години програмата била в ход и въпреки съпротивата, оказана скоро от страна на конкуренцията, отбелязвала и успехи. Това, че по-късно се наложило да бъде модифицирана, било свързано с източнофранкската съпротива; парадоксално е обаче, че непосредствен повод за това станала ролята ѝ на образец за един друг кандидат за присъединяване, непосредствен съсед на Моравия. Нека да видим как става това.

Когато Константин и Методий се отправили през пролетта на 863 година да култивират моравското християнство, Ростиславовата държава вече около осем години се радвала на политическа независимост. За разлика от нея, под франкско владичество оставала съседна Панония на маркграф Коцел със седалище Блатноград, на езерото Балатон. Обединяващото звено за двете държави представлявала една седемдесетгодишна зависимост от две западни църковни общности, зависимост, която била поставена под въпрос най-напред от Ростислав, а после и от Коцел. Преобладаващият дял от това влияние се паднал на Залцбургската архиепископия с нейните подразделения, по-малка част — на Аквилейската патриаршия, което се отразявало и в стремежите на двата конкурента към покръстителска мисия.

За тези конкуренти изборът на Ростислав в полза на византийското християнство в славянски облик означавал атака по два фронта, срещу което братята можели да изтъкнат като довод в крайна сметка единствено тежестта и авторитета на източнофранкския съюзен партньор Византия. Най-малкото, преди отпътуването им към Коцел нищо не давало признак за начеваща прозападна ориентация. Обратът следователно станал с помощта и под влиянието на блатненския княз, при когото славянските първоучители прекарвали зимата на 866—867 година. Най-късно през лятото на 867 година вече ги откриваме във Венеция, а още в края на същата година — в Рим.

Какво се случило всъщност? Какво, първо, подтикнало братята да приемат покана за посещение в двора на Коцел, в който, знайно е, си давали среща тъкмо техните франкски противници? И какъв бил мотивът за това те да потърсят и намерят като пристан за крайната цел на пътешествието си — ръкополагането на учениците и благославянето на книгите им — не Константинопол, а Рим?

Нека хвърлим светлина върху задкулиския план на събитията (с няколко факта). Още в годината, в която двамата братя започнали мисията си, издигането в сан на същия онзи патриарх Фотий, на когото те до голяма степен дължали изпращането си в Моравия, било обявено от папата за

неканонично. Следващата година, макар и донесла засилване на византийската позиция на Балканите с покръстването на хан Борис, била обаче белязана и с победа на Лудвиг Немски над Ростислав, който сега трябвало безгласно да толерира възобновяването на мисионерската дейност на франките в Моравия.

Събитията от 863—864 година имали две непосредствени последици. В политически план те довели до разтрогването на старите съюзнически отношения, от една страна, между източнофранкската държава и България, а от друга, между Великоморавия и Византия. В църковно отношение те изострили противоречието Рим—Константинопол, тъй като Рим гледал на западните територии на Първата българска държава като на част от своята юрисдикция.

Като индиректна, закъсняла последица от това се проявили тенденциите към брожение и разкол във вътрешността на България, които през втората половина на 866 година принудили Борис да възобнови старите взаимоотношения под нов знаменател: той подновява не само политическата връзка с Лудвиг (и създава у него привидното впечатление на заинтересованост и за църковна връзка), но и подава и пред папата молба (под формата на списък от въпроси) за основаване на отделна епархия. Това, с което няколко години по-рано Великоморавия не съумяла да се справи, постигането на църковна независимост от съответните съседи и политическо признание чрез изиграването на римската карта, от перспективата на периода в края на 866—началото на 867 година изглеждало да се удава на България.

В тази ситуация Коцел засвидетелства живия си интерес към програмата на славянската мисия и поканва двамата братя да запознаят него и петдесет приближени с постиженията си — шанс, който братята не могли да пропуснат! Разширяването на тяхната дейност върху източнофранкска територия изисквало обаче определена готовност за компромиси, водена от познанието, че далечен Константинопол тук едва ли можел да отбележи пробив и да се наложи без писмени пълномощия. Нужда имало, следователно, от нова програма, която да се съобразява с предпоставките на съответната юрисдикция, но която и да оставя за духовно-политическите специфики на носителите си известно пространство за маневриране. В разговорите с Коцел програмата добила очертания; но дали можела да бъде внедрена на практика, трябвало тепърва да се провери.

И така, избран бил маршрутът през Венеция, който бил сметен за най-подходящ по три причини: от тук те могли да се отправят както към Константинопол, така и към Рим; тук могли да получат последните новини, както и да изпратят съответни сигнали и да изчакат реакцията на курията.

Сигналите могат в общи линии да бъдат реконструирани. Три от тях засягали споменатата програма, четвъртият ѝ придавал благоприятна рамка.

Първо, юрисдикцията над териториите на Коцел и Ростислав трябвало да бъде прехвърлена към отделна архиепископия. За един преходен период Рим трябвало да упражнява тази юрисдикция пряко.

Второ, за разлика от досега в ритуала трябвало да се въведат и основни римски елементи. Като възможен образец за компромиса можела да послужи практиката на подчинените на Рим италогърци.

Трето, официален писмен и говорим език на новата църковна провинция си остава славянският; относно дела на други езици, в частност на латинския, трябвало да се преговаря.

И четвърто, било дадено да се разбере, че не се идва с празни ръце. Откритите някога от Константин в Херсон и носени като нетленно свидетелство за славянската мисия мощи на св. Климент Римски, наследник на свети Петър и най-важния изразител на Петровия примат (върховенството на папата), трябвало да бъдат занесени на подобаващото им място.

Показателно е, че съпротивата пламнала отново по езиковия въпрос, докато въпроси на ритуала и дисциплината, които по липса на материал по същото време се разисквали надълго и нашироко в България, очевидно тук не наливали масло в огъня.

Както и да е, когато пристигнала поканата на папата, братята имали всички основания да си отдъхнат. Защото получената непосредствено преди това вест за убийството на император Михаил и за заточението на патриарх Фотий трябва да ги е изпълнила със силна тревога и загриженост. Може би те все пак щели още да отложат пътуването, ако във Венеция до тях бе стигнала новината за смъртта на папа Николай I.

Неговите наследници се оказали обаче отзивчиви. Та изгледите били наистина обнадеждаващи: последователното изпълнение на новата програма щяло да означава ни повече, ни по-малко от определянето на целия славянски Балкански полуостров в полза на Рим. Ако би станало по волята на Рим, Методий би трябвало, в качеството си на обновенител на отдавна осиротялата Сремска митрополия на средоточието между Великоморавия и България, да ръководи всички славянски територии, включително и България.

Известно е, че планът не се е осъществил, във всеки случай не изцяло и не задълго. За тази цел трябвало Рим или да действа изключително бързо, или да разполага с повече време, защото противниците отговорили незабавно. Щом изтекла информацията, че Методий е напуснал Рим (през лятото на 869 г.) в ролята на папски легат, за да подготви заедно с Коцел всичко необходимо за възобновяването на Сремската митрополия, Константинопол използвал църковен събор, за да реши въпроса за църковната принадлежност на България в своя полза. По-практична и по-драстична е била източно-франкската реакция. Едва ръкоположен, след един скалъпен процес Методий бил изтеглен в глуха линия, като го поверили на охраната на далечната обител

Райхенау. Същевременно противниците му се заели със съставянето на т.нар. «*Conversio*» за доказване несъстоятелността на претенциите на Светия престол с аргумента за изтичане на право на давност след 75-годишна християнизация.

Папа Адриан II бил вече прекалено слаб, за да притегли отново юздите към себе си. Почти три години Коцел напразно се мъчил да издейства освобождаването на своя владика. Чак след избирането на папа Йоан VIII се стигнало до успех — през май 873 г. Методий поел наново работата си. Новата програма заработила — естествено не без забавянния и с ограничение на дейността си само върху териториите на Коцел и Светополк, който междувременно успява по насилствен път да стане приемник на Ростислав.

Ядрото на току-що очертаната теза, която развих през 1989 г., се формира от идеята за компромис — за един «трети път» между Рим и Константинопол, една източно-западна ориентация по италогръцки модел. Докато рамковата концепция произтича от историческите факти и свързаните с тях заключения, предположението за един специфичен, италогръцки модел се основава главно на запазените литературни свидетелства. Техният брой междувременно значително се увеличи. Увеличиха се също и признаците за това, че още първата програма е съдържала известна западна ориентация; което означава, че разликите между двете програми трябва да са били малки. Това сочат, от една страна, изследвания на мотивите за пренасянето на мощите на св. Климент Римски, а от друга, моят анализ на символичното въздействие, което Константин-Кирил свързвал със своята азбука, глаголицата. Тук трябва да се откажа от детайлите и ще се върна веднага към хода на историческите събития.

Въпреки че е прецедентен случай, новата програма не била достатъчно дорасла, за да устои на двойния натиск на Залцбург и Аквилея, а и дори при Рим се натъкнала на все по- и по-слаба взаимност. Това, че и Константинопол не можел да одобри такова решение, е ясно. Ако едните не били готови да се примирят с ограничаването на своята юрисдикция, то за привържениците на латинската традиция трън в очите представлявали славянският църковен език и свързаната с него писменост. Защото точно по този пункт италогръцкият модел се отличавал от «доктрината на Методий» — както тя била наречена по-късно от противниците си. Освен това, една призната от Рим славянска митрополия след присъединяване на други държави щяла да означава една прекалено висока концентрация на власт.

Така мисията на двамата братя претърпяла поражение върху собствената си почва на възникване, още преди Унгария да поеме политическото наследство на Великоморавското княжество. Това, че тя оцеляла на други територии — че сред по-сетнешното православно славянство («*Slavia orthodoxa*») на нея дори било отредено да се въздигне, подобно на феникс, от гледна

точка на онова време би могло да изглежда като стечение на различни щастливи обстоятелства, но всъщност имало по-дълбоки причини. Фениксът, който се възправил из пепелището, била България, последвана от своите съседи Сърбия и Русия. Тук осъществима се оказала първата програма на славянските първоучители.

На втората програма, както се смяташе досега, било дадено да води краткосрочно съществуване в «сянка», в Бохемия и при хърватските глаголаши. Но докато срещу изказаната от някои идея за континуитета ѝ в бохемско-чешкото пространство биват издигани все по-сериозни аргументи, увеличават се и признаците за това, че тя оцеляла продължително време и в Босна и че въздействието ѝ не подминало дори България.

При това преди всичко България все още поставя загадки пред изследователите. Този (редом с Великоморавия) най-могъщ кандидат за присъединяване приел християнството от Византия около 865 година и с решение на събора от 870 година бил зачислен по юрисдикция към Константинопол. Рим може и да не е изоставил надеждата си да спечели обратно България, както свидетелстват папските документи. Но утвърждаването на българската митрополия от последвалия Константинополски събор от 880 година сложило край на тези надежди — поне дотогава, докато България сама не потърсила усилено път да се изтръгне от византийската хегемония. В действителност, чак до падането на България имало още няколко подобни опита. Никой обаче изглежда не е бил в състояние да обясни феномена защо български книжовници продължавали чак до времето на (подновеното) византийското господство в XI в. да съхраняват елементи на западна литургична традиция.

Ясно изглежда във всеки случай, че за адекватното разбиране на ситуацията трябва да изхождаме от две особености, които са свързани с тази традиция: от употребата на глаголическата азбука — след създаването на кирилицата — както и от обстоятелството, че тези извори със западни елементи са запазени не на българска почва, а в християнския Изток (най-вече в Синай), нещо повече, отчасти дори са били писани там.

И в случая с Босна вниманието ни събужда на първо място съхраняването на глаголическата традиция. Освен това, през последните години Мартин Егерс събра исторически сведения, говорещи за това, че босненската територия някога е принадлежала към Методиевата митрополия. Струва ми се обаче, че от вниманието му е убягнал един важен аргумент: а именно, изолацията, в която босненската църква е изпаднала поради яростното си придържане към Методиевата доктрина, и която я превърнала в пристан за други изолирани и прокудени, на първо място за богомилите. Затова никак не е чудно, че нейните привърженици, които с право се наричали просто «християни» — веднъж обвинени в разколничество — по времето на

ислямската окупация се отворили за исляма повече от всички други. Понеже след голямата схизма вече нямало място за единаци, невземащи ничия страна — те трябвало да решат към кого да принадлежат; така, както хърватите се решили в полза на едната страна (Рим), а българите на другата (Константинопол).

И така, иронията на съдбата пожелала онзи църковен, икуменически компромис, който съвременниците му наричали «Методиева доктрина», в крайна сметка да прелее в онзи клин, който застрашава единството на Европа и до ден днешен.

Литература

1. **АТАНАСОВА, Д.** Къде св. Прокоп е изучил славянското писмо? — В памет на Петър Динев. С., 2001, 185—192.
2. **ГЮЗЕЛЕВ, В.** Бележки върху йерархическия статус на българската църква и нейния върховен предстоятел през първия век от покръстването (865—971). — *Религия и църква в България*. С., 1999, 98—115.
3. **ГЮЗЕЛЕВ, В./МИЛТЕНОВА, А.** (изд.) *Средновековна християнска Европа: Изток и Запад*. С., 2002.
4. **ИВАНОВА, К.** «Западни» светци в състава на староизводните чети-миней (предварителни бележки). — Гюзелев/Милтенова, 2002, 349—369.
5. **ЙОВЧЕВА, М.** Новооткрито химнографско произведение на Климент Охридски и проблемът за западните паметни в старобългарския календар. — Гюзелев/Милтенова, 2002, 382—393.
6. **ЙОВЧЕВА, М.** Старобългарска служба на св. Аполинарий Равенски от Климент Охридски. — *Palaeobulgarica* 26 (2002) 1, 17—32.
7. **ЙОВЧЕВА, М.** Пражките глаголически листове в контекста на старобългарската химнография. — *Wiener slavistisches Jahrbuch* 47 (2002), 51—72.
8. **КОЛЕДАРОВ, Х.** Блатненско княжество. — *Кирило-Методиевска енциклопедия*. Т. II. И—О. С., 1995, 199—202.
9. **СОТИРОВ, Г.** Коцел. — *Кирило-Методиевска енциклопедия*. Т. II. И—О. С., 1995, 448—450.
10. **СТОЙКОВА, А.** *Първоучителят Методий*. С., 1995.
11. **УХАНОВА, Е. В.** Обретение мощей св. Климента, папы Римского, в контексте внешней и внутренней политики Византии середины IX в. — *Византийский временник*, 59 (2000), 116—128.
12. **ВЕЛКОВСКА, Е.** Денонощно богослужение в Синайския евхологий. — *Palaeobulgarica* 24 (2000) 4, 19—34.
13. **ВЕРЕЩАГИНА, Н. В.** Глава Климента Римского — найдавніша святиня Київської Русі. — *Слов'янський збірник VII*, Одеса, 2000, 171—177.
14. **EGGERS, M.** *Das Erzbistum Methods. Lage, Wirkung und Nachleben der kyrillo-methodianischen Mission* (Slavistische Beiträge 339). München, 1996.
15. GJUZELEV/MILTENOVA = ГЮЗЕЛЕВ/МИЛТЕНОВА

16. **LOPASIC, A.** Islam in the Balkans: the Bosnian Case. — HAWKESWORTH, C./HEPPEL, M./NORRIS, H. (Edd.): *Religious Quest and National Identity in the Balkans*. London, 2001, 141-157.
17. **MIKLAS, H.** Litterae palaeoslovenice. — *Saeculum* 40 (1989) 3/4, 253-271.
18. **MIKLAS, H.** Fragen und mögliche Antworten zu den frühesten Zeugnissen des kyrillomethodianischen Schrifttums. — *Thessaloniki – Magna Moravia*. Proceedings of the intern. Conference Thessaloniki 16-19 October 1997. Thessaloniki, 1999, 201–215.
19. **MIKLAS, H.** Zur Einordnung des Westgutes im altkirchenslavischen Schrifttum. — *GIJZELEV/MILTENOVA* 2002, 114–131.
20. **MIKLAS, H.** Zum griechischen Anteil am glagolitischen Schriftsystem des Slavenlehrers Konstantin-Kyryll. — *Palaeoslavica* 10 (2002) 1, 281–311.
21. **MIKLAS, H.** Die slavischen Schriften: Glagolica und Kyrillica. — *Der Turmbau zu Babel. Ursprung und Vielfalt von Sprache und Schrift*. Ausstellungskatalog des Kunsthistorischen Museums, herausgegeben von W. Seipel. Bd. 3a. Schrift. Wien, 2003, 243–249.
22. **MIKLAS, H.** Jesus-Abbreviatur und Verwandtes. Zu einigen Rätseln der glagolitischen Schriftentwicklung am Material der *Azbučnaja molitva*. — *Time flies. A festschrift for William R. Veder...*, ed. W. HONSELAAR, H. van der TAAK et alii (Pegasus Oost-Europese Studies 2). Amsterdam, 2003, 171–204.
23. **NIKOLOV, St.** Building the Tower of Babel (Michael III, Photios and Basil I and the Byzantine Approval for the Use of the Slavic Liturgy and Alphabet in the Late Ninth century). — *Starobalgarska literatura* 31 (1999), 41–53.
24. **PICCHIO, R.** „So That All Might Understand...“: On the Use of Vernacular in Emerging *Slavia romana*, in: *Palaeoslavica* 10 (2002) 2, 69–78.
25. **PODSKALSKY, G.** *Theologische Literatur des Mittelalters in Bulgarien und Serbien (865-1459)*. München, 2002.
25. **RANDOW, N.** *Die pannonischen Legenden. Das Leben der Slavenapostel Kyrill und Method.* Aus dem Altslawischen übertragen und herausgegeben von ... Wien, 1973.
26. **SCHNITZER, M./MIKLAS, H.** Kyrillomethodianische Miscellen. Westliche Einträge in den ältesten kirchenslavischen Kalendarien. — *Festschrift für Klaus Trost zum 65. Geburtstag* (Die Welt der Slaven. Sammelbände 5), ed. E. Hansack, W. Koschmal et alii. München, 1999, 259–288.
27. **TACHIAOS, A.-E.** Cyril and Methodius' Visit to Rome in 868: Was it Scheduled or Fortuitous? — *Palaeoslavica* 10 (2002) 2, 210–221.
28. **THOMSON, F. J.** The Slavonic Bible as an Oecumenical Link between East and West. — *GIJZELEV/MILTENOVA*, 2002, 30–44.
29. **TRUMMER, M.** Bogomilen, Pomaken, Franziskaner... Skizzenhafte Betrachtungen. — *Mitteilungen des bulgarischen Forschungsinstituts in Österreich* 4 (1981) 1, 110-126 (Diskussion: S. 153–164).
30. **VELKOVSKA, E.** Una preghiera romana nell' Eucologio slavo del Sinai. — *Palaeoslavica* 10 (2002) 2, 323–329.

Хайнц Миклас

Редакцията запазва начина на цитиране и представянето на библиографията според текста на автора.

Седми национални славистични четения 22–24 април 2004 г.

През учебната 2003–2004 година специалността Славянска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за петдесети път приема и обучава студенти едновременно със славистична и българистична специалност — една традиция, оформена в резултат на развитието на българската славянска филология още от основаването ѝ през 1888 г. На отбелязването на този юбилей, както и на годишнините от рождението на видни представители на специалността: 110-годишнината от рождението на проф. Борис Йоцов, 100-годишнината от рождението на проф. Иван Леков и 90-годишнината от рождението на проф. Цветана Романска, бяха посветени Седмите национални славистични четения, които се проведоха от 22 до 24 април 2004 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Трябва специално да се отбележи участието в тях на чуждестранни българисти и слависти, учени, допринесли с изследванията си за развитието на славистиката и българистиката. Нека споменем поне почетните доктори на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Йежи Русек, Едвард Можейко, Богуслав Желински и Карл Гутшмит.

Пленарното заседание бе изцяло посветено на юбилеите на изтъкнатите български слависти, споменати по-горе, както и на други учени, оставили диря в българската славистика — освен за Б. Йоцов (И. Павлов), И. Леков (Й. Русек, Сл. Величкова) и Цв. Романска (Й. Холевич), бяха изнесени доклади и за М. Арnaudов (Р. Димчева), А. Афанасиева (В. Пирова) и В. Тодоров (К. Риков). Освен от преклонението пред научното дело на учителите, те бяха обединени и от научната обективност и възискателност при представянето и интерпретацията на фактите от творческата биография на тези наши учени. С това не бе изчерпан интересът към изявените личности в славистиката. Той намери място и в много от следващите заседания.

В деловата работа на четенията особено място бе отделено на сравнителното и съпоставителното изследване на езикови и културни явления в славянския свят. Компаративистичният подход бе характерен за голяма част от докладите и от двете традиционни филологически области — лингвистиката и литературознанието. Такива работи представиха: Д. Станишева (Еквивалентността като проблем на съпоставителната лингвистика и теорията на превода), К. Гутшмит (Собствени и нарицателни имена в славянските езици), Б. Чорич (Српски стандартни језик у кривом компаратистичком огледалу), Л. Лашкова (Сръбският језик през матрицата на съпоставителното

и типологическото изследване на славянските езици), Р. Ницолова (Семантика на сложните отстъпителни изречения в българския и руския език), Д. Лесневска (Синтаксическите особености руских и болгарских дипломатических документов в сопоставительном плане), И. Ликоманова (Общност и многообразие на славянските езици в междуславянския превод на метаезиците), М. Илиева (Аксиологическа стойност на деперсонализацията — върху материал от български и полски), Д. Константинова (Преводът на някои български фразеологизми на словашки език), В. Панайотов (Проблеми при превода на някои префигиран глаголи от български на словашки), П. Иванова (Каузативни предикати за позитивни емоционални състояния в българския и полския език), М. Виларова (За общото и различното при производните локативни съществителни), Л. Цветкова (Метафората и метонимията при изразяване на количествени значения в българския и полския език), Цв. Аврамова (Сравнителни и съпоставителни изследвания в областта на словообразуването на славянските езици), И. Енева (Как говори законът при съпоставка между български и чешки наказателни разпоредби), П. Крейчи (Typologie idiomu a frazému v současné české a bulharské publicistice), М. Калайджиева (Класификация на българските и чешки фитоними според техния произход), М. Фабрио (Фразеологията в българския и хърватския език), В. Николова (Междуезикови омоними на базата на руски и български език), К. Бахнева (Боян Пенев и литературната компаративистика), И. Монова (В мига на откровението — „Миг“ от Д. Дебелянов и „Конь блед“ от Валерий Брюсов), Н. Марков (Сблъсък на вероятностите — „Случаят Джем“ на В. Мутафчиева и „Роксолана“ на П. Загребельний). При това много от тях са посветени на теоретични въпроси на славистиката и компаративистиката, но изхождат от съпоставка на конкретен славистичен материал, в някои случаи и на повече от два езика.

Една особена характеристика на тазгодишните четения, отразяваща обща съвременна тенденция във филологическите изследвания като цяло, и по-конкретно в славистичните сред тях, бе стремежът на авторите да избягват затварянето в твърде тесни методологически и материалови рамки. Едва ли е най-правилно този стремеж да се нарече интердисциплинарност, защото в основата му стои не някакво преднамерено пресичане на различни изследователски подходи, а по-скоро потребността да се усети взаимодействието между езиковите и литературните факти от една страна, и интелектуалните тежнения на цялото общество. Към тази група могат да се отнесат голяма част от представените доклади — на Е. Можейко (Tematyka bułgarska w badaniach prof. Charls'a Mosera), Б. Желински (Współczesne bułgarskie autodefinicje tożsamości kulturovej), М. Кирова (Библията и женският етос: случаят с една магарица), Р. Евтимова (Към поетиката на Бродски: мотивът за руините), Л. Терзийска (Човешките измерения на изобразителното творчество на Т. Шевченко), Л. Миндова (Хърватски барокови визии за славянството),

Е. Дараданова (Митическият роден край в хърватската лирика на XX век), М. Костова-Панайотова (Носталгиите на литературата и метаморфози на носталгията), Цв. Хубенова (Космическата тъга в „Палата №6(66)“, Р. Чавдаров (Стилът „бидермайер“ и прозата на Божена Немцова), П. Легурска (Отново по въпроса за лексикално-семантичните универсалии — във връзка с един научно-изследователски проект), Г. Бакърджиева (За нуждата от речник на терминологията в ЕС). Усамотено като методология, но затова още по-заинтригуващо за слушателите, беше представеното от Кр. Петрова *Психолингвистично изследване на структурно многозначни подчинени изречения в българския език*, осъществено от И. А. Секерина, Е. М. Фернандес и Кр. Петрова.

В работата на четенията бяха застъпени не само сравнителните и съпоставителните изследвания. Оригинални наблюдения върху българския език представиха: Р. Влахова („Винителни“ и „дателни“ глаголи в българския език), Ю. Арсович (Рекция на глаголите или словоредът в българския език), П. Баракова (Съвременният български език в енергично движение), М. Славчева (Възвратните по форма конструкции в българския език в съпоставка с други езици), Кр. Алексова (Модални глаголни категории — евиденциалност—адмиратив), Е. Каневска-Николова (Значението на родопското тройно членуване за славистиката и българистиката). И. Сръбкова представи българистичните фондове на Славянската библиотека в Прага — една уникална по своята насоченост библиотека в Европа. Обособени като проблематика на обобщението бяха докладите на Ж. Чолакова (Примитивизъм и модерност в литературата на славянския авангардизъм), Д. Григоров (Как се постига смисълът — възкресяването на структурализма) и А. Бурова (История на славянските литератури — ранната версия — „История на славянските литератури“ от Йордан Иванов).

На разглеждането на езиковите явления с оглед на въздействието на социолингвистични фактори бе посветено самостоятелно заседание, в което взеха участие М. Виденов (Българо-чешки разговорни успоредици), Цв. Карастойчева (Прилагателното *balkánský* в съвременния чешки език), В. Милева (За динамиката в книжовната норма на българския и чешкия език и проблемите на нейното кодифициране), Й. Трифонова (Вербален хумор в чешкия и българския политически дискурс), Ст. Стойчев (Чешки функционални еквиваленти на българския резултатив), Р. Железарова (За някои асиметрични прояви в лексиката на чешкия и българския език), Е. Метева (Френското условно и българското преизказно наклонение в пресата), Н. Михайлова и Вл. Миланов (Езиковият образ на човека и стереотипите на животните в българския и полския език), Ян Лесневски (Наблюдения върху стиловата маркираност на фразата в романа на М. Пруст „В търсене на изгубеното време“ при превод от френски на български език). Трябва да се отбележи обаче, че авторите, прилагачи подобен подход в изследванията си, бяха мно-

го повече, отколкото могат да участват само в едно или две заседания. Той беше приложен и в част от докладите на палеославистична тема, например на Р. Марти (Езикът на Константин-Кирил и Методий — общославянски език), И. Буюклиев (Философски идеи за езика на Константин Костенечки), Б. Вълчев (Черковнославянските граматика и първите наши възрожденски граматика — 210 години от граматиката на Аврам Мразович), В. Гешев (Филип Станиславов — българскост и славянскост), Е. Македонска (Чешката словообразователна теория през Възраждането), както и от представените в електронен вид — напр. Л. Кирова (Един сравнителен поглед върху компютърната лексика в славянските езици), Й. Тишева и М. Джонова (Старият нов Топик). Разбира се, на четенията с нови постижения бе представена и класическата палеославистична проблематика в текстовете на А. Бояджиев (Византийските следи в Реториката на Макарий), Хр. Тончева (За наборното издание на Чинопоследованията за встъпване в монашество — по български, сръбски и руски преписи), Ц. Досева (Из наблюдения над лексикой восточнославянских списков служебных миней), А. Стаменова-Сеизова (Продуктивност на някои старобългарски словообразователни елементи в съвременния украински книжовен език), а и новите изследователски аспекти, възникнали благодарение на новите възможности за филологически изследвания с компютърно базирани корпуси: П. Осенова и К. Симов (Моделиране на лингвистичните явления в синтактично анотирания корпус *BulTreeBank*), К. Симов, П. Осенова, А. Симов, Кр. Иванова, Хр. Ганев, И. Григоров (Нива на анотиране в корпуса *BulTreeBank*), С. Коева (Славянски езици в *BalkaNet*), И. Ликоманова, А. Ангелова, А. Бояджиев, Д. Григоров (Една година *Библиотека Славика*).

Заклучителното заседание на четенията бе посветено на съвременното състояние на славистиката като научна област и като университетска специалност. На тази тема бе посветен и пленарният доклад на В. Радева *Славянските езици в обединена Европа*, както и наблюденията и предложенията на З. Ковач (*Kriza slavistike – slavistički studiji ismeđu nacionalizma i globalizacije*), Ц. Иванова (Славистичното образование днес — наследство, предизвикателство и перспективи), Д. Маринкович (*Globalizacijski izazov slavistici*), Й. Айдукович (О университетској настави из предмета „лингвистичка контактология“); с развитието на славистиката в Япония ни запозна Юми Ниномия (Славистиката и Япония — университетите от XVIII до XXI век).

Както изтъкна при откриването на четенията деканът на Факултета по славянски филологии проф. В. Стефанов, програмата на Седмите национални славистични четения показва, че продължителността на славистичната традиция и разнообразието на тематиката, представена в тях, са най-новото потвърждение на факта колко работещ и продуктивен проект е славистиката още от своето начало и до ден днешен. Богатството на неговото минало и настояще е не само история, но и залог за бъдещето.

Маргарита Младенова

**Пета международна конференция „Крали Марко —
героят-пазител на границите“ по програмата ACRINET
София, 19—20 март 2004 г.**

През 2002 г. стартира европейската програма ACRINET с участието на пет научни институции: Европейския университет (L'Université de l'Europe) в Париж, Етнографския научен център към Атинската академия (Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λογογραφίας), Факултетът по славянски филологии при СУ „Св. Климент Охридски“, Гръцкия институт за византийски и поствизантийски изследвания във Венеция (Istituto Ellenico di studi Bizantini e Postbizantini di Venetia) и Испанския съвет за научни изследвания в Мадрид (Spanish Council for Scientific Research — CSIC).

Основна задача на проекта е проучването на европейската парадигма на писмената средновековна и фолклорна акритическа традиция чрез научни изследвания, организиране на семинари и конференции, изложби, подготвяне на ACRINET издания и др.

Учените, взели участие в тези конференции, съсредоточават вниманието си върху византийския герой, пазител на границата, Дигенис Акрит и неговите аналози в южнославянската и западноевропейската писмена и устна традиция (Крали Марко, Сид, Ролан и др.).

Първата конференция по проекта бе проведена в Атина (25—26 ноември 2002 г.) под наслов „Акритическата традиция в Европа“. Домакин на тази проява беше Атинската академия. Участваха известни учени от Гърция: акад. Николаос Кономис („Акритическата традиция в Крит“), проф. Екатерина Полимеру-Камилаки, директор на Етнографския научен център („Дигенис Акрит в новогръцката драматургия“) и др., от Италия — проф. Хриса Малтезу, директор на Гръцкия институт за византийски и поствизантийски изследвания във Венеция („Stradioti: Пазителите на границите“), от Испания — проф. Педро Баденас, директор на Националния съвет за научни изследвания в Мадрид („Испания — мост между християнството и исляма“), Еузебио Ауенса от Университета в Жирона („Гръцките влияния върху епическите фолклорни песни на Каталуния“), от Франция — Елен Каплан („Акритическият цикъл в славянския свят“), от България — проф. Кирил Топалов от СУ „Св. Кл. Охридски“ („Крали Марко в литературата на Българското възраждане. Юнашките песни и поемата „Черен арап и хайдут Сидер“ на Никола Козлев“) и проф. Валери Стефанов от СУ „Св. Кл. Охридски“ („Крали Марко — героят на границата на своето и чуждото“).

Участниците в конференцията изслушаха музикални и рецитаторски изпълнения на акритически песни (от актьорите Олга Турнаки и Христо Парла), както и акритическа инструментална народна музика. Етнографският научен център е издал във връзка с проявата и диск с акритически песни.

През март 2003 година в Сорбоната (Париж) се проведе втората поред конференция по проекта ACRINET на тема „Митовете и легендите на европейските народи“. Сред по-интересните доклади бяха: „Акритическите митове и легенди в изкуството“ на Елен Арвайлер (Франция), „Сид“ и Дигенис — едно непубликувано изследване на Емил Зола“ на Еузеби Ауенса (Испания), „Епическите герои в славянския свят“ на Пиер Ариньон (Франция), „Тристан и Изолда“ на проф. Жаклин Рисе (Франция), „Цикълът за крал Артур“ на Джейн Тейлър (Оксфорд) и др.

Няколко месеца по-късно, на 26 юни 2003 година, в Барселона се състоя третата конференция на тема „Влияние на героичния епос върху испанската литература и фолклор“. Домакин на проявата бе Кралската литературна академия. По-голяма част от участниците бяха испански учени. Сред по-важните доклади можем да отбележим „Испанската епика и епиката за Диогенис Акрит“ на проф. Педро Баденас, „Няколко мотива от акритическата поезия“ на Алберто Монтанер (от Университета в Сарагоса), „Епическият мит: героичното разказване и историята“ на Стефано Чингулани (от Университета в Барселона), „Отзвукът в испанския фолклор на битките между араби и християни“ на Рамон Вилар (от Етнографския център в Каталуния) и др. Голям интерес предизвика концертът на Антонио Росел, който в съпровод на старинен музикален инструмент изпълни откъси от „Песен за моя Сид“.

На 14 ноември 2003 г. във Венеция беше проведена поредната среща по програма ACRINET. Темата на организираната от Гръцкия институт за византийски и поствизантийски изследвания конференция бе „Комедия дел'арте като европейска проява“. С научни доклади участваха Пиермарио Весково („Комедията на езиците на венецианска сцена през втората половина на 16 век“), Мария Ида Бики („Място и сцена в импровизацията комедия дел'арте“), Платонас Мавромустакос („Комедия дел'арте и гръцката театрална практика: едно следващо откритие“), Валтер Пухнер („Следи на комедия дел'арте в съвременния гръцки театър (XVIII—XIX в.)“ и др.

Съпътстваща проява на конференцията беше изложбата „От византийските акрити до венецианските войници: Гръцки войници галинотати“, която показва ценни архивни документи, книги и албуми, свързани с темата.

Петата международна конференция по проект ACRINET — „Крали Марко — геройт-пазител на границите“ се проведе в София (19—20 март 2004 година). Домакин на проявата беше Факултетът по славянски филологии при СУ „Св. Кл. Охридски“. В централното фоайе на Университета бе

експонирана изложба, организирана от Университетска библиотека, на която бяха представени интересни архивни записи на юнашки песни, фолклорни сборници, съдържащи песни за Крали Марко, изображения на Крали Марко в илюстрации на книги, църковни стенописи и др. Националният исторически музей бе предоставил за изложбата и някои оръжия от Кралимарковата епоха. При откриването на изложбата студенти от СУ под ръководството на Светла Караджова изнесоха концерт, включващ песни от Кралимарковия цикъл, родопски песни и инструментални изпълнения.

Конференцията бе открита от ректора на СУ „Св. Кл. Охридски“ проф. д-р Боян Биолчев. В доклада си „Архетипът „Крали Марко — пазител на границите“ в литературата на Българското възрождане. Григор Пърличев — „Сердарят“ проф. Кирил Топалов доразви идеите си от доклада, четен на конференцията в Атина и разгледа влиянието на мита за пазителя на границата (Дигенис Акрит, Крали Марко) върху творчеството на Григор Пърличев и Никола Козлев. Поемите „Сердарят“ и „Черен арап и хайдут Сидер“ предлагат възможност за интересни наблюдения на легендарно-фолклорния византийски и по-общо южнославянски мит за пазителя на границите в контекста на литературния живот през Българското възрождане. Докато поемата на Никола Козлев артикулира (в т.нар. от поета поле „между фолклора и литературата“) идеята за пазителя на границите в нейния основен (репрезентиран от юнашкия епос) дискурс — юнашко единорство, то класическото образование на Пърличев му подсказва по-усложнения (и по-близък до „класическата“ литература) вариант, в който отделните по-малки сюжети на юнашкото единорство изграждат големия сюжет на организираната защита на границите на своето.

Друг интересен доклад бе този на проф. Валери Стефанов „Крали Марко — епическата сила в модерните времена“. Представена бе една малко известна творба на Иван Вазов „Крали Марко и пушката“ като текст, който може да се прочете като своеобразна реплика към легендарните модели, очертани в традиционния епически цикъл за Крали Марко. В продуктивния план на херменевтичния подход в доклада си от конференцията в Атина тук В. Стефанов изследва двойствения образ на Крали Марко в южнославянската епическа традиция, развивайки тезата, че чрез този образ южнославянските народи решават ключови национални проблеми на идентификацията си.

Докладът на д-р Николай Вуков (Институт за фолклор, БАН) „Граници на родството в българския юнашки епос“ изследва парадигмата на утвърждаването и организирането на този модел и тези „граници“ от Крали Марко като основен епически герой. Авторът защитава аргументирано тезата, че образът на героя-пазител непрестанно се допълва и обогатява в съзнанието на носителите на фолклора.

В доклада си „Юнакът герой между „своето“ и „чуждото“ доц. д-р Пламен Бочков от Нов български университет представи тезата си, че всъщност юнакът герой, така както е репрезентиран от Крали Марко в българската епическа традиция, изразява границата с действията си, с тялото си, с името и атрибутите си, очертава я в няколко аспекта — пространствен, времеви, полов, поведенчески и екзистенциален.

С приносни изследвания на проблематиката във връзка с темата на конференцията участваха също проф. Педро Баденас от Националния съвет за научни изследвания в Мадрид („Мюсюлманският двойник на Крали Марко“) и доц. д-р Владимир Пенчев от Институт за фолклор, БАН („Балкански орли и соколи“, или за юнашкия епос като символ на българското в чешкото общество на XIX век“). В. Пенчев акцентира върху рецепцията на българската епическа фолклорна традиция в Чехия през XIX век. Той търси засиленото внимание от страна на чешките изследователи към българския епически епос в пресечната точка на „политическите амбиции за национална реализация на чешкото общество и на славистичните търсения на чешката наука“. Като припомня имената на видни чешки преводачи на български фолклорни текстове, авторът заключава, че българският фолклорен епос, посветен на Крали Марко, придобива символно значение в чешката обществена среда. За чехите българският фолклорен герой, пазител на границите, се превръща в основен носител на етичния код.

По време на конференцията се състоя интересна дискусия, в която участваха проф. П. Камилакис, проф. К. Топалов, доц. Владимир Пенчев, д-р Луиза Карапидаки, доц. Пламен Бочков и др.

По програмата ACRINET предстоят още две конференции в Гърция — в Янина (7—9 май 2004 г.) и в Атина (октомври 2004 година). В рамките на програма ACRINET в Игуменица (Гърция) е създаден постоянен Музей на акритическата традиция.

Веска Топалова

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2003/2004 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилотодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват научни изследвания от чужди автори, преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2003/2004 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2003/2004 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2003/2004

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

АНЧОВА, Калина и др. **Архив на българските архиви**. Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2003. 676 с.
ISBN 954-680-288-3.

Проследява се развитието и обогатяването на българските архиви от Възраждането до наши дни.

ДИМИТРОВ, Георги. **Дневник. Март 1933—февруари 1949. Избрано**. С., Изток—Запад, 2003. 510 с.
ISBN 954-8945-65-7.

Документалната публикация представя най-интригуващата част от писменото наследство на Георги Димитров (1882—1949) — неговия личен дневник.

ЙОРДАНОВ, Йордан. **Георги Стойков Раковски**. С., АИ Марин Дринов, 2004. 126 с.
ISBN 954-430-954-3.

Подзаглавие: *Здраве, болест, смърт*
Медико-антропологично изследване на костните останки на Г. С. Раковски.

КАЛАЙДЖИЕВА, Константинка. **Материали за историята на Народна библиотека 1944—1978**. С., НБ Св. св. Кирил и Методий, 2003. 660 с.
ISBN 954-523-0681.

Исторически преглед на развитието на националната библиотека, направен от нейната дългогодишна директорка. Включени са и много документи.

ЛИЛОВА, Десислава. **Възрожденските значения на националното име**. С., Просвета, 2003. 304 с.
ISBN 954-01-1534-5.

Изследване, посветено на проблемите на националната идентичност.

МИРЧОВСКИ, Васил. Вългени под пепел. С., Весела Люцканова, 2003.
477 с.

ISBN 954-311-008-5.

Подзаглавие: Изповед на един лагерник от Куциян и Богданов дол след половин век мълчание.

ПЕТКАНОВ, Константин. Българският характер. С., Multiprint, 2003.

222 с.

ISBN 954-9811-47-6.

Съдържа статии и есета, посветени на българската народопсихология.

ПУБЛИКАЦИИ в България за Балканите 1985–2001. Библиографски указател. С., НБ Св.св. Кирил и Методий, 2003. 266 с.

ISBN 954-523-067-3.

Библиографски указател на журналистически материали, свързани с проблемите на Балканите.

СТАНЕВ, Емилиян. Дневници от различни години. С., Лик, 2003. 166 с.

ISBN 954-607-609-0.

В изданието за първи път се публикуват новоразчетени фрагменти от дневниците на писателя.

СТАТЕЛОВА, Розмари. Седемте гряха на чалгата. С., Просвета, 2003.

198 с.

ISBN 954-01-1536-1.

Изследване върху явлението чалга като белег на българската народопсихология.

ТИЛКИДЖИЕВ, Николай и Мартин Димов. Статусна основа на демократичната консолидация при посткомунизма. С., Изток—Запад, 2003. 184 с.

ISBN 954-8945-70-3

Книгата съдържа информация от различни социологически проучвания и сравнителен анализ на изследвания, проведени в 10 посткомунистически страни. Използвани са статистически методи за анализ на емпиричните данни.

ТИЦИН, Найо. Ваше Величество, колко Ви е часът? С., Spotlight Mobilis, 2003. 600 с.

ISBN 954-914-051-2.

В книгата е реконструиран изграденият през последните тринадесет години медиен образ на настоящия български министър-председател Симеон Сакскобурготски.

ТУРЦИЯ, Балканите, Европа. История и култура. С., Парадигма, 2003. 464 с.

ISBN 954-9536-89-0.

Редактор: *Светлана Тодорова*

Политически, исторически и културни връзки на балканските държави с Европа.

ХИНЧЕВ, Георги. Един век по-късно. С., Орбел, 2003. 182 с.

ISBN 954-496-058-9.

Книгата се посвещава на 100-годишнината от излизането на брой първи на вестник „Земеделско знаме“.

ХРИСИМОВА, Огняна. Пътят на една идея. Варна, ВСУ Черноризец Храбър, 2003. 298 с.

ISBN 954-715-176-2.

Подзаглавие: За правата, правилата и малцинствата в Европейския юго-изток между двете световни войни.

Книгата третира проблемите за правата на личността като акцентира върху малцинствените елементи.

ЦАЦОВ, Димитър. Димитър Михалчев и философските традиции в България. С., АИ Марин Дринов, 2004. 292 с.

ISBN 954-430-918-7.

В монографията се изследва философското творчество на акад. Димитър Михалчев и значението му за формирането на българската философска традиция през ХХ век.

ИСТОРИЯ / HISTORY

АНГЕЛОВ, Веселин. Македонската кървава Коледа. С., Галик, 2003. 348 с. ISBN 954-8008-777.

Изследване, посветено на способите, по които през 1943–1946 г. Вардарска Македония се създава и утвърждава като македонска република в югославската федерация. За основа са използвани източници от македонски и български архиви, материали от тогавашната югославска, македонска и българска преса.

БАЛКАНСКИЯТ комитет в Лондон (1903–1946). С.,

УИ Св. Кл. Охридски, 2003. 92 с.

ISBN 954-9800-34-2.

Съставител: *Иван Илчев*

Сборникът съдържа 113 документа, проследяващи дейността на Коми-

тата от създаването му до неговото затихване след края на Втората световна война.

Поредица: *Архивите говорят.*

ГЕНЧЕВ, Николай. Научни трудове в 2 тома. С., Гутенберг, 2003.

Т. I. 1961—1972. 567 с. ISBN 954-9943-61-5.

Т. II. 1973—2001. 516 с. ISBN 954-9943-62-3.

Съставител: *Миглена Куюмджиева*

Изданието съдържа хронологично подредени всички публикувани научни статии и студии на известния български историк проф. Николай Генчев.

ГЪРДЕВ, Костадин. Българските общности в Чехия и Словакия. С.,

УИ Св. Кл. Охридски, 2003. 380 с.

ISBN 954-07-1841-4.

Разгледани са миналото и настоящето на българската диаспора на територията на двете централноевропейски държави.

ЕЛДЪРОВ, Светлозар. Генерал Иван Цончев (1859—1910). С., Военно

издателство, 2003. 163 с.

ISBN 954-509-272-6.

Биографичен очерк за генерал-майор Иван Цончев — офицер от българската армия, изявен деец и ръководител на македоно-одринската освободителна борба, участник в две войни и две въстания.

ИСТОРИЯ на българите в 8 тома. С., Труд, Знание —

Отговорен научен редактор: *Георги Бакалов и др.*

Т. 4. Александров, Емил (отговорен редактор). **Българската**

дипломатия от древността до наши дни. 2004. 695 с. ISBN 954-528-405-6.

ISBN 954-621-213-X.

КЛЕВЕТАТА за поп Кръстю. С., Чернат, 2004. 92 с.

ISBN 954-90383-9-4.

Съставител: *Светлана Колева*

В изданието чрез нови факти и премълчавани документи се доказва невинността на поп Кръстю Тотев Никифоров.

КОСТОВ, Евгени. Рачо Петров. Офицерът, политикът, държавникът. С.,

УИ Св. Кл. Охридски, 2004. 254 с.

ISBN 954-07-1868-6.

Изследването е опит за пълно отразяване на военната и политическата дейност на ген. Р. Петров.

КОТЕВА, Аврора и Николай Котев. Британското разузнаване в България 1939–1945 г. С., Военно издателство, 2003. 188 с.

ISBN 954-509-266-1.

Основавайки се на нов документален материал, авторите разкриват структурата, задачите и някои от по-важните операции на британските разузнавателни служби в България през периода 1939–1945 г.

КРИВОРОВ, Игнат. Военното изкуство на Българската армия 1885–1945 г. С., Военно издателство, 2003. 125 с.

ISBN 954-509-270-X.

Научно изследване в областта на стратегическите действия на Българската армия, както и на изкуството на българското командване във войните през периода 1885–1945 г.

ЛАЗАРОВ, Иван. Политическа идеология на Второто българско царство XII–XIII в. (Генезис). Велико Търново, Ровита, 2003. 144 с.

ISBN 954-8914-11-5.

Книгата е написана на основата на разнообразни писмени извори, данни от фолклора, археологически свидетелства. Използван е комплексен историко-социологически и културологически подход.

МЕТОДИЕВ, Веселин. Дневници на Учредителното събрание 1879 г. С., Инст. Разум към ИК Гутенберг, 2004. 370 с.

ISBN 954-9943-65-8.

Дневници, протоколи и парламентарни речи на първостроителите на българската демокрация.

МИЛАРОВ, Светослав. Небесният преврат. Осъденият на смърт чрез обесване се завръща. С., Факел, 2003. 224 с.

ISBN 954-411-091-7.

В изданието са събрани политическият дневник, писма, статии, както и плановете за незавършената поема „Небесен преврат“ на една от най-изтъкнатите фигури в обществения живот на следосвобожденска България.

МИХОВ, Никола. Дневник. С., Изток–Запад, Синева, 2004. 266 с.

ISBN 954-9983-38-2.

ISBN 954-8945-90-8.

Съставителство и бележки: Цочо Билярски

Дневникът, който обхваща периода от 19 септември 1943 до 7 септември 1944, се публикува за първи път и представлява важно свидетелство за новата българска история.

НАЗЪРСКА, Жоржета. Университетското образование и българските жени 1879—1944. С., JMJR, 2003. 312 с.

ISBN 954-8872-46-3.

Изследването проучва сложния и разнолик процес на получаване на висше образование и професионална реализация на българската жена след Освобождението до края на Втората световна война.

НАТАНАИЛ Охридски. Борба за България. С., УИ Св. Климент

Охридски, 2003. 322 с.

ISBN 954-07-1432-X.

Редактор и бележки: *Веска Топалова*

Книгата включва оригиналните произведения на Натанаил Охридски, голяма част от неговите статии и речи, както и сто от неиздадените му досега писма. Съдържа библиография на Натанаил Охридски — Пловдивски, както и показалци на личните и географски имена.

ПАВЛОВ, Николай. Българският въпрос във Волго-Уралието (1988—2003). С., Тангра ТанНакРа, 2003. 206 с.

ISBN 954-9942-53-6.

Монографията осветлява проблема за волжките българи в неговата демографска, етнокултурна и геополитическа същност.

ПАЧКОВА, Петя. Елитът на прехода. С., ИК М 8 М, 2003. 310 с.

ISBN 954-8177-35-8.

Характеристики на политическия и обществения елит и неговото участие и влияние върху българския преход.

ПРЕДОВ, Тодор. Българските кортици. С., Термит-97 ЕООД, 2003. 96 с.

ISBN 954-90890-4-5.

Албум с черно-бели илюстрации — първо цялостно изследване на българските кортици.

РАДКОВА, Румяна. Посмъртни материали за български възрожденски дейци. С., АИ Марин Дринов —

Т. 1. 2003. 454 с. ISBN 954-430-916-0.

Книгата е първи том от поредица, в която са включени некролози, дописки, надгробни и поменни слова, както и стихове за починали обществени дейци, извлечени от българските възрожденски издания до 1878 г.

СТЕПАНОВ, Цветелин. В света на средновековните българи между реалното и въображаемото. С., Фототоника, 2003. 94 с.
ISBN 954-9616-13-4.

Част от статиите са доклади, представени на международни научни конференции.

СТОИЛОВА, Тамара и др. Проблемът Изток–Запад. Историческа перспектива. С., Парадигма, 2003. 712 с.
ISBN 954-9536-87-4.

Сборник статии от конференцията под същия наслов, проведена през октомври 2002 г. в София.

ТОДОРОВА, Мария. Балкани – балканизъм. С., УИ Св. Климент Охридски, 2004. 402 с.
ISBN 954-07-1770-1.
ISBN 954-07-1867-8.

Едно от най-задълбочените изследвания на проблемите и процесите на Балканите и на понятието „балканизъм“.

ТРЕТОТО българско царство 1878–1946. Историческа енциклопедия. С., Труд, 2003. 419 с.
ISBN 954-528-404-8.

Съставители: Атанас Тошкин и др.

В азбучен ред са подредени важни събития от историята на Третото българско царство. Изданието е снабдено с богат справочен апарат – показатели и статистически данни.

CIVITAS DIVINO–HUMANA. В чест на проф. Георги Бакалов. С., ТанграТанНакРА, 2004. 742 с.
ISBN 954-9942-60-0.

Сборникът съдържа статии от изтъкнати български и чуждестранни историци, филолози, изкуствоведи и археолози, посветени на обществото и културата в средновековна Византия и България.

STUDIA protobulgarica et mediaevalia europensia. С., Тангра ТанНакРА, 2003. 527 с.
ISBN 954-9942-55-4.

Редактор: Васил Гюзелев и др.

Сборник материали от юбилейната научна конференция в чест на 100-годишнината на чл.-кор. проф. д-р Веселин Бешевлиев (Велико Търново, май 2000 г.).

РЕЛИГИЯ / RELIGION

ЦАЦОВ, Борис. **Архиерите на българската православна църква.** С., Princeps, 2003. 357 с.
ISBN 954-8067-75-7.

Биографичен справочник за предстоятелите и архиерите на Българската православна църква. Съдържа богат снимков материал.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

ЕЗИЦИ на общуването. С., Род, 2003. 288 с.
ISSN 1311-493X.

Редактори: *Росен Малчев и др.*

Подзаглавие: *Фолклор и религия.*

Сборник статии от есенните и пролетните четения на Асоциация „Онгъл“, 2000 г.

ЙОРДАНОВА, Лозинка. **От раждането до годежа. Обичаи и обреди у българите.** С., Рива, 2004. 86 с.
ISBN 954-320-007-6.

В книгата се разглеждат едни от най-важните и широко разпространени ритуали от българската обредност.

МАРИНОВ, Димитър. **Избрани произведения в 5 тома.** С., Изток—Запад—Т. III. **История на града Лом и Ломска околия.** 2003. 637 с. ISBN 954-8945-69-X.

Авторът дава цялостна картина на социалния, икономическия, политическия и културния живот на Ломска околия и Северозападна България след 1850 г. до началото на XX век.

ТРОЕВА-ГРИГОРОВА, Евгения. **Демоните на Родопите.** С., JMJR, 2003. 238 с.

ISBN 954-8872-48-X.

Изследване върху демонологичните вярвания и представи.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

АЛЕКСОВА, Красимира. Адмиративът в съвременния български език. С.,
Сема РИШ, 2003. 216 с.

ISBN 954-8021-24-2.

Изследването е посветено на граматическата същност и темпоралните сфери на разпространение на адмиратива – граматически начин за изразяване от говорещия на учудване, изненада от констатирания факт.

ГАРАВАЛОВА, Илияна. Школата на натуралната морфология и българската морфологическа система. С., Сема РИШ, 2003. 237 с.

ISBN 954-8021-31-5.

Настоящата книга предлага критически анализ, както и някои корекции и допълнения към теорията на натуралната морфология, а също така и приложението на тази теория към българската морфологична система.

ЕЗИК и манталитет. С., Военно издателство, 2004. 250 с.

ISBN 954-509-278-5.

Съставителство и научна редакция: *Стефана Димитрова*

Колективно изследване на сътрудниците от Секцията по общо и приложно езикознание от Института за български език на БАН, посветено на отражението на манталитета в езиковото общуване между хората.

ЕЗИКЪТ и литературата – средство за (не)разбирателство. С.,

УИ Св. Кл. Охридски, 2003. 597 с.

ISBN 954-07-1791-4.

Редактор: *Илиана Монова*

Материали от научната конференция под същия наслов, проведена през май 2001 г.

НЕДКОВА, Емилия. Фразеологично богатство в творчеството на Алеко Константинов. Русе, Лени Ан, 2003. 182 с.

ISBN 954-8190-26-5.

Книгата съдържа две части: I. Фразеологизмите в творчеството на Алеко Константинов; II. Преводът им на сръбски и руски език.

ТАНЕВ, Тачо. Беседи за българските азбуки. С., ЕкоПринт, 2003. 404 с.

ISBN 954-91084-1-7.

В книгата са засегнати широк кръг въпроси от различни области: от стилистика и езикознание до политическа и социална история.

Quod Scripsi, Scripsi (Стъпки от началото). С., УИ Св. Климент Охридски, 2003. 654 с.

ISBN 954-07-1887-2.

Съставители: *Биляна Борисова и др.*

Сборникът съдържа разделите: морфология, синтаксис, семиотика, лексикология, социолингвистика, старобългаристика.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АЛЕКСАНДРОВА, Ирен. Приписки между изказа и смисъла.

По полетата на Дебелянов. С., Сема РИШ, 2004. 214 с.

ISBN 954-8021-23-4.

Литературоведски анализ на проблематиката в поезията на Дебелянов и на отделни негови знакови творби.

БОЯН Пенев. Нови изследвания. 120 години от рождението му. Пловдив, ИК Компас П, 2003. 174 с.

ISBN 954-906-83-9-0.

Сборникът, издаден със съдействието на издателски център „Боян Пенев“, съдържа докладите на български и чуждестранни учени от научната сесия по повод 120-годишнината от рождението на големия български литературен историк и критик.

*ВЕЧНИТЕ страсти български. Почит към Тончо Жечев. С., Изд. център Боян Пенев, Корпорация Развитие КДА, 2004, 600 с.

Съставители: *Магда Карабелова, Румяна Дамянова, Пенка Ватова, Георги Цанков*

Сборникът съдържа статии на български и чуждестранни учени в областта на теорията и историята на литературата, компаративистиката, културологията; материали, посветени на различни аспекти от творчеството на големия български учен, биографични и библиографски данни за него.

ГОРЧЕВА, Мая. Между текста и цитата. С., Сема РИШ, 2004. 156 с.

ISBN 954-8021-29-3.

Изследване на интертекстуалните връзки в два български романа от 30-те години на ХХ век – „Приключенията на Гороломов“ от Йордан Йовков и „Изобретателят“ от Борис Шивачев.

ДА отгледаш смисъла. Сборник в чест на Радосвет Коларов. С., Изд. център Боян Пенев, 2004. 520 с.
ISBN 954-8712-32-6.

Съставители: *Рая Кунчева, Клео Протохристова, Благовест Златанов*
Сборникът съдържа статии на български и чуждестранни учени в областта на литературната теория и история, сравнителното литературознание, културологията и др.

ДАМЯНОВА Румяна. Отвъд текстовете: културни механизми на Възраждането. С., ЕЛГАТЕХ, 2004. 336 с.
ISBN 954-0617-07-6.

Предмет на изследване са културните нагласи, механизми и модели в мисленето на възрожденския човек; включен е и аналитичен текст върху ръкописното творчество на Добри Чинтулов.

ДАФИНОВ, Здравко. Любимецът на музите: Автентичният Яворов. С., „Изток—Запад“, 2004 —
Т. 1. 352 с. ISBN 954-8945-84-3.
Т. 2. 352 с. ISBN 954-8945-93-2.

Документална хроника за живота и творчеството на П. К. Яворов.

ИДЕНТИЧНОСТИ. Отражения. Игри. Юбилеен сборник в чест на проф. дфн Симеон Хаджикосев. С., УИ Св. Кл. Охридски, 2004. 526 с.
ISBN 954-07-1883-X.

Съставители: *Клео Протохристова, Амелия Личева, Огнян Ковачев*
В сборника участват както изявени и утвърдени, така и млади литературни учени от водещи български университети, Института за литература на БАН и Калифорнийския университет.

ИЛИЕВ, Стоян. Лице в лице със смъртта. С., Карина М, 2003. 263 с.
ISBN 954-315-007-9.

Литературно-психологическо изследване върху суицидното поведение на български творци от ХХ век.

КОЖУХАРОВ, Стефан. Съчинения в 2 тома. С., Изд. център Боян Пенев —
Т. 1. Проблеми на старобългарската поезия. 2004. 352 с.
ISBN 954-8712-31-8.

Редактори: *Ангелина Минчева, Светлина Николова, Георги Попов*
Томът съдържа монографичен труд на Ст. Кожухаров, плод на дългогодишните му изследвания върху старобългарската и среднобългарската химнография. Приложена е пълна библиография на автора.

ЛЕКОВ, Дочо. История на литературата и на възприемателя през Българското възрождение в 2 тома. С., УИ Св. Климент Охридски —
Т. I. От 40-те до 60-те години на XIX в. 2003. 640 с.
ISBN 954-07-1716-7.

В изследването се разглежда формирането на слушателя, читателя и зрителя във връзка със спецификата и динамиката на литературния живот през Възраждането. Панорамно изследване на различните жанрове, периодични издания, за ролята на чуждестранните институции във формирането на българската интелигенция.

ЛИТЕРАТУРНИ култури и социални митове. Сборник в чест на 60-годишнината на доц. Михаил Неделчев. С., НБУ —
Т. I. 2004. 310 с. ISBN 954-535-319-8.

Сборникът е посветен на един от доайените на съвременната българска литературна антропология и история. В материалите, поместени в него, се очертава мястото на М. Неделчев в българската хуманитаристика и се проблематизират някои от основните му изследвания.

МЕТАФИЗИКА и култура. Погледи към света на Стефан Гечев. С.,
Изд. център Боян Пенев, 2003. 200 с.

Редактори: Е. Константинова, Г. Василев, В. Чернокожнев
Повечето от включените в сборника текстове са четени на международната научна конференция „Творчеството на Стефан Гечев — ново измерение в българската култура“, проведена през 2001 г. в София.

*ПЕТРОВ, Здравко. Изкуството на критика. По случай 75 години от
рождението му. С., Карина М, 2003. 220 с.

Подбор и съставителство: Мариана Тодорова.
Сборникът съдържа литературни портрети на значими български учени.

ПРЕСЛАВСКА книжовна школа. С., АИ Марин Дринов —
Т. 7. 2004. 447 с. ISBN 954-430-992-6.

В сборника са включени доклади от областта на филологията, историята и археологията, изнесени на международния симпозиум „Великопреславската култура IX–X век“, проведен през октомври 2002 г.

ПУБЛИКАЦИИ на Института за литература 2000-2001 г. С., Изд. център
Боян Пенев, 2003. 72 с.
ISSN 1312-2010

Съставителство и редакция: Йонка Найденова, Светла Иванова, Диана Ралева, Нелма Вълчева
Библиографията съдържа всички отпечатани материали на сътрудниците на Института за литература за периода 2000–2001 г.

СЛОВЕСНОСТ и литература. Юбилеен сборник в чест на проф. Енчо Мутафов. Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2003. 324 с.
ISBN 954-680-282-4.

Съставител: *Цв. Ракъовски*

В сборника са представени културологични и литературоведски изследвания, материали, посветени на Българското възраждане, както и пълна библиография на проф. Мутафов.

СЛУЧАЯТ Димитър Димов. С., Издателски център Боян Пенев, 2003. 250 с.

ISBN 954-8712-03-2.

Съставители: *Елка Константинова, Мариета Иванова-Гиргинова*

Подзаглавие: *Литературни разследвания.*

Сборникът съдържа доклади, научни съобщения и документални свидетелства, представени на националната научна конференция по случай 90-годишнината от рождението на Димитър Димов.

СМОХОВСКА-ПЕТРОВА, В. Национално своеобразие на литературата на Българското възраждане, С., Изд. център Боян Пенев, 2003. 318 с.
ISBN 954-8712-30-X.

Изследването обобщава дългогодишните занимания на В. Смоховска-Петрова с въпроси от историята на българската възрожденска литература и българо-полските литературни взаимоотношения.

ХРИСТОВ, Ивайло. До зората на живота. С., Мултирейд & Микропринтинг, 2003. 173 с.

ISBN 954-91369-1-4.

Изследване за Леда Милева. Очертава художественя свят на поетесата, мястото ѝ в българската детска литература и в културния живот на България.

ХРИСТОВА-ШОПОВА, Искра. Служебният Апостол в славянската ръкописна традиция. С., УИ Св. Кл. Охридски—

Т. 1. Изследване на библейския текст. 2004. 831 с.

ISBN 954-07-1901-1.

Изследването обобщава многогодишната работа на автора над старите славянски преводи и редакции на Апостола.

ЧЕРНОКОЖЕВ, Николай. От възраждане към прераждане, или изкушаванията на българката. С., Фигура, 2003. 206 с.
ISBN 954-9985-03-2.

Подзаглавие: *Чужденецът и неговите властвания в литературата на Българското възраждане.*

Изследване върху проявите на чуждостта и чужденеца, на своето и родното, както и на редица клишета и стереотипи, свързани с тях.

ИЗКУСТВО / ART

АНГЕЛОВ, Валентин. Българско еротично изкуство. С., Абагар-Търново, 2003. 248 с. с цветни илюстрации
ISBN 954-427-527-4.

Исторически преглед.

ВАСИЛ Стоилов (1904–1990). С., Нов български университет, 2004. 215 с.
ISBN 954-535-318-X.

Съставител: *Ружа Маринска*

Първи опит да се представи цялостно оригиналния творчески лик на големия български художник. С черно-бели и цветни репродукции.

* **ВЕЧНО ще пее и спори...** С., Et cetera, 2003. 328 с.

Съставител: *Георгица Найденова*

Документално-мемоарен сборник за диригента Васил Арнаудов.

ДОНЧЕВА, Стела. Базиликите от Първото българско царство. Шумен, Антос, 2003. 154 с.
ISBN 954-8665-34-5.

Изследване върху архитектурния им облик.

КНИГА за Геџ. С., УИ Св. Кл. Охридски, 2003. 100 с.
ISBN 954-07-1803-1.

Съставител: *Георги Пенчев*

Книга за големия артист Георги Георгиев (Геџ).

МАТЕЕВ, Матей. Пловдив — столица на българския барок. Пловдив, Национална академия на архитектурата, 2003. 728 с.
ISBN 954-91038-1.

Книга за архитектурния облик на Пловдив в края на XIX в. Съдържа богат илюстративен материал.

ПЕТРОВ, Петър. **Жреци на живото слово**. С., Дамян Яков, 2003. 286 с.
ISBN 954-527-216-3.

Книгата е посветена на кръжеца „Живо слово“ и неговото място в духовния живот на България (1926–1943).

СТАЙКОВ, Димитър. **Театрална аритмия**. С., Слънце, 2003. 314 с.
ISBN 954-742-062-3.

Книга за съвременните български театрални режисьори.

ХЛЕБАРОВ, Иван. **Новата българска музикална култура**. С., ДМА Панчо Владигеров —

Т. 1. 1878–1944. 2003. 526 с. ISBN 954-9835-20-0

Системно и цялостно представяне на новата българска музикална култура от корените ѝ през Възраждането до най-новата ѝ история.

РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE

БАЛТОВА, Пенка и др. **Български асоциативен речник**. С.,
УИ Св. Климент Охридски, 2003. 149 с.

ISBN 954-07-1889-9.

Прав и обратен асоциативен речник. Съвместно издание с Руската академия на науките, включено в международна програма за издаване на Славянски асоциативен речник.

КРЪСТЕВА, Весела. **Тълковен речник на турцизмите в българския език**.
С., Скорпио Ви, 2003. 246 с.

ISBN 954-792-115-0.

Речникът съдържа 1 200 лексеми. Използван е илюстративен материал от пресата, радиото, телевизията, фолклора и литературата.

ПАШОВ, Петър и Христо Първев. **Правоговорен и правописен речник на българския език**. С., УИ Св. Кл. Охридски, 2004. 1207 с.

ISBN 954-07-1668-3.

Речникът съдържа около 350 000 думи и словоформи като представя в пълнота правоговорните и правописни явления на българския книжовен език. Четвърто преработено и допълнено издание.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2003/2004

PERIODICALS

Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2003, № 4: **Ваклинова, М., И. Щерева, Сн. Горянова, М. Манолова-Войнова, П. Димитров.** Владетелската църква на Велики Преслав, 30—40; **Ангелов, А.** Църквата „Св. Архангел Михаил“ при Горановци, Кюстендилско, 41—50; **Марков, Н.** Поклоннически амулет от IV век, 51—53; **Рашев, Р.** За една група бронзови фигурки, 54—58; **Станилов, Ст. и Р. Рашев.** Проучвания в дворцовия център и на тайните ходници в Плиска през 2003 г., с. 64; **Димитров, Я.** Лидер на прабългарската археология. Рашо Рашев на 60 години, 65—67; **Петрунова, Б. и В. Григоров.** Времето ще реши каква диря съм оставил. Станислав Станилов на 60 години, 68—70; **Кузманов, М.** Юбилейна конференция за Свещарската гробница, 71—72.

Архив за поселищни проучвания. ВТУ. Гл. ред. проф. Марин Ковачев. ISSN 0861-6507.

1999, № 3—4: **Мачковска, Е. и Кр. Петров.** Първият областен исторически, културен и селскостопански събор във Велико Търново през 1939 г., 13—18; **Буковинова, В.** Отражение на великденската акция (1860) и начало на борбата с елинизма в Бургас, 19—23; **Петров, К.** Шумен и шуменци за подготовката на учители до Освобождението, 24—30; **Великова, М.** Селищните имена на Провадийско, 52—60; **Кръстев, Б.** За „старовременното“ население на с. Осмар, 65—69; **Минчева, Т.** Денят 22.XI.1908 г. в Търново, 87—91; **Тошев, М.** Краеведската книжнина за град Омуртаг и Омуртагския край, 92—98; **Константинова, Ц.** Българският XVII век в ойкономията на Казанлъшко, 99—110; **Димова, В.** Военният художник Борис Денев според документи, съхранявани в Централния военен архив — гр. Велико Търново, 139—145; **Чорбаджиев, Н.** Учителят, свещеникът, революционерът Стефан Трифонов (1831—1876), 151—160.

2000, № 1–2: **Лечев, В.** Военните флотилии на България, Германия и Австро-Унгария по Среден и Долен Дунав 1915–1916 г., 16–48; **Иванова, М.** Сватбените обичаи и обреди на алмалийци, 49–57; **Владева, П.** Освобождението на Търново — 1877 г., според европейските военни кореспонденти, 58–67; **Радославов, Г.** Участието на Двадесет и шести пехотен пернишки полк в Балканската война 1912–1913 г., 73–83; **Стоянова, В.** Американската художествена литература в София за периода 1878–1944, 92–97; **Панчева, Цв.** Непубликувани документи за училищните библиотеки от преди сто години, 101–106; **Станев, Хр.** Още по въпроса за кого е предназначено писмото на Васил Левски от 5 април 1872 година, 117–124; **Калева-Инджиева, Р.** Зографите на Соколовския манастир поп Павел и поп Никола от Шипка — живот и дело, 125–131.

Архивен преглед. Главно управление на архивите. Отг. ред. Лидия Букарева. ISSN 0204-8132.

2002, № 3–4: **Железаров, А.** Сто години български машинопис, 51–53; **Русинова, М.** Сливенската популярна банка (1907–1951), 54–63; **Цанкова, М.** Американската девическа гимназия в Ловеч (1881–1948), 64–65; **Дончева, Н.** Хасковската пожарна команда (1886–1946), 66–71; **Христов, Н.** Неизвестни писма от Г. Делчев, М. Герджиков, Вл. Ковачев и П. Бързаков до Никола Александров, 72–77; **Велева, М.** Един щрих от портрета на Григор Начович, 78–83; **Бонева, В.** Домашни извори за църковно-националното движение на българите през епохата на Възраждането, 84–90; **Желев, Й.** Две колекции ръкописни и старопечатни книги в ЦДА, 91–95; **Христов, Гр.** Да си спомним за Цанко Лавренов, 96–99; **Тонков, Т.** Четите на Панайот Хитов и Филип Тотя от 1867 г. — по пътеките на хайдутството или опит за въстание? 100–111; **Бурулянова, Д.** Войводата Таню Николов — царят на Родопа, 112–121; **Михайлова, Г.** Фонд „Акционерно дружество „Зора“ — Разград 1919–1944 г., 122–125; Нови постъпления в архивите, 129–132.

2003, № 1–2: Отчет за дейността на архивната система през 2002 г., 5–36; **Чопева, Б.** Дървообработващите предприятия в пазарджишкия регион (1887–1991), 80–89; **Цакманов, А.** Пернишкият драматичен театър „Боян Дановски“ (1950–1995), 90–99; **Иванова, Д. и П. Попов.** Спомени за участието на българските пионерни войски в Първата световна война от личния архив на проф. инж. Любен Г. Икономов, 100–116; **Величкова, Цв.** Политикът, дипломатът и книжовникът Михаил Сарафов, 117–126; **Желев, Й.** Д-р Симеон

Табаков (1881—1918). *Биобиблиография*, 127—131; **Димитрова Г.** Изграждане и развитие на органите на държавна власт и управление в Източните Родопи (1913—1914), 132—143; **Колева, Д.** Дейността на спортните дружества в Разград от началото до 30-те години на XX в., 144—149; Нови постъпления в архивите, 157—167.

2003, № 3—4: Петкова, Ст. Уникалните документи и националната архивна статистика, 5—15; **Парушева, К. и М. Пискова.** Държавният фотоархив — между миналото и бъдещето, 16—31; **Пашинова, Л.** Македоно-Одринско опълченско дружество — Свиленград, 41—48; **Михайлова, Г.** Популярна банка — град Разград (1910—1951), 49—54; **Кадиева, Я.** Професор Христо Калигорев, 55—58; **Чернева, П.** Непубликувани писма от Антон Страшимиров до Иван Цанков (1936—1937 г.), 59—77; **Андреева-Кертикова, Й.** Свидетелства за българската народност в Тракия и Македония, издирени от изследователя Стою Шишков, 78—86; **Петрова, Св.** Културно-просветните сдружения в Пазарджик след Освобождението до средата на XX век и тяхното значение за културния живот в града, 87—99; **Лачева, Ат.** Семейен фонд Герасимови, 100—104; **Атанасова, К.** Архивният фонд на Петкана Захариева в ТД „Държавен архив“ — Стара Загора, 105—109; Нови постъпления в архивите, 140—145.

Българска етнология. БАН, Етнографски институт с музей.
Гл. ред. проф. Радост Иванова. ISSN 1310-5213.

2003, № 4: Ковачева-Константинова, В. Златарската композиция „птици пият вода от съд“ върху възрожденски пафти (опит за тълкуване), 15—34; **Гигова, Р.** Бялото платно като обредна вещ в сватбата (върху материали от съвременни и традиционни сватби), 35—46; **Лучев, Д.** Етнография и Интернет (BulgariansFromBanat_worldwide case study), 46—71; **Начева, Н.** Националният етнографски музей във фокуса на медиите през 2000 г., 72—83; **Граматииков, Г.** Новите земеделски култури в българската народна традиция, 84—99.

Българска реч. СУ „Св. Климент Охридски“. Факултет за славянски филологии. *Гл. ред. Василка Радева. ISSN 1310-733X.*

2003, № 1: Миланов, Вл. Езиковата култура и речевият етикет в обучението на студентите българисти, 15—18; **Васева, И.** Чуждата реч в съвременната българска художествена литература, 19—23; **Лакова, М.** Виртуалното синтактично дърво и въвеждането на мор-

фологичните и потенциално морфологичните категории, 24—28; **Милушева, Б.** За видовете сложни изречения в романа *Нощем с белите коне* от Павел Вежинов, 29—33; **Попов, К. Г.** *Втелява се* или *втелясва се*, 32—33; **Пернишка, Е.** Още за глаголите *втелясвам се*, *втелесвам се* и др., 34—35; **Китанова, М.** Тематичен речник на народния календар, 36—47; **Риков, К.** 40 години летен семинар по български език и култура, 48—51.

2003, № 2: **Миланов, Вл.** Семантична характеристика на няколко диалектни абстрактни съществителни с темпорално значение, 16—19; **Мурдаров, Вл.** Грешки и неточности при чуждите думи, 20—22; **Гурмева, Л.** Навлизане на англицизми в сферата на музикалната терминология, 23—27; **Витанова, М.** Проблеми при лексикографското представяне на диалектните местоимения, 28—30; **Василева, Й.** Ономасиологична характеристика на пастирската лексика (от няколко софийски села), 31—34; **Китанова, М.** Тематичен речник на народния календар, 35—42; **Барболова, З.** Функциите на забрадката и отражението им в българските ѝ названия, 43—49; **Филкова, П. и Бл. Блажев.** Доцент д-р Константин Попов на осемдесет години, 50—53; **Миланов, Вл.** 41 летен семинар по български език и култура, 54—58.

2003, № 3: **Стоянова, Ю.** Професор Роланд Марти, 13—14; **Кирова, Т.** За граматичната метафора при субститутите, 20—23; **Василева, Л.** Словообразователни хетероними *nomina loci* в българските говори, 24—33; **Мурдаров, Вл.** Неразбираемите чужди думи, 34—35; **Младенова, О.** Поява и семантичен развой на думата *самоинициатива*, 36—39; **Михайлова, Н.** Любовта е лудост (Езиковата картина на любовта в българския език), 40—42; **Вълчев, Б.** Беньо Цонев — един от основоположниците на модерната българска филологическа наука, с. 48.

Български език. БАН, Институт за български език.
Гл. ред. чл.-кор. проф. В. Станков. ISSN 0005-4283.

2001/2002, 2: **Тончева, Хр.** Приемственост и новаторство в еволюгичните ръкописи от XVIII—XIX век, 6—14; **Пернишка, Е.** Отношението система—текст при вторичната номинация, 15—21; **Попова, М.** Понятийно-семантичните категории на терминологията, 22—32; **Бакърджиева, М.** Семантичната категория темпоралност — същност и граници, 33—37; **Станков, В.** Граматично значение и контекст (продължение), 38—50; **Легурска, П. и Д. Веселинов.** Съпоставка

на лексикалните картини на света през различните еталони — *tertium comparationis*, 51–63; **Панайотов, В.** Българо-словашките езикови взаимоотношения по данните на лингвистичната география, 64–71; **Деянова, М.** Сложните изречения в езика на Йосиф Брадати, 72–76; **Балкански, Т.** *Миладиновци*. Антропонимна студия, 77–80; **Барболова, З.** Лексикалната система на българския говор в Терновка (кв. на гр. Николаев, Украйна), 81–86; **Василева, Й.** Говорът на селата Искрец, Брезе, Добравица и Браковци с оглед на пастирската лексика, 87–96; **Тодоров, Т. Ат.** Българската диалектна дума *Нахичам* (*нѣхичѣм*) „пълня дрехи с памук“ — с неясен произход? 97–98; **Григорова, Б.** Наблюдения върху възприемането на чуждите думи, 99–100; **Халачева, Св.** Ономасиологични особености на глаголи със специфичен субект, 101–102; **Лакова, М.** За отразяването на извънезикова ситуация в изречението, 103–106; **Венкова, В.** За именните групи от вида *ято птици*, 107–110; **Събева, К.** Към въпроса за предаването на категорията преизказност в българския език и в чешкия език (с оглед на превода), 111–117; **Сааведра, Д.** Глаголите „има“ и „съм“ в изречения, изразяващи локализация на обект в българския език (в съпоставка със сръбски), 118–124; **Григорова, М.** За една необичайна употреба на съществителното *детенце*, с. 125; **Гецов, А.** Чуждите думи в езика на спортната преса — начин на употреба, 126–131; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2000 г. (второ полугодие), 164–176.

Български език и литература. МОН, Гл. ред. Владимир Атанасов.
ISSN 0323-9519.

2004, № 1: Ангелова-Дамянова, С. Езикът на разделението или разделението на езиците (Аспекти на метаезиковата проблематика в българската проза от 90-те години на 19 век), 13–22; **Стоянов, В.** Комуникативни и художествени употреби на езика на тялото, жестовете и мимиките в „Бай Ганьо“ от Алеко Константинов, 23–33; **Трифенова, Цв.** Планината в поетиката на Яворовите „Хайдушки копнения“, 34–44; **Симеонов, Ив.** Мотивът за Пътя в стихотворенията „Ни лъх не дъхва над полени“ и „Самотен гроб в самотен кът“ от Пенчо Слевейков, 45–51; **Монова, И.** „Плакала е горчиво нощта...“ от Пенчо Славейков (Разсъждения върху една житейска ситуация), 52–55.

Български фолклор, БАН. Институт за фолклор. Гл. ред. Любомир Миков. ISSN 0323-9861.

2003, № 2–3: Миков, Л. Накшбендският шейх Сабри Хюсеин (Софта баба) и неговото тюрбе в Тутракан, 28–44; **Бояджијева, Ст. и Св. Петкова.** Ден за почитане на мъртвите при българите мюсюлмани в Тетевенско, 45–69; **Миков, Л. и Б. Алексиев.** Свещена топография на село Ябланово, Котленско, 70–87; **Благоев, Г.** „И то душа носи...“ — отношението към домашните животни в мюсюлманската традиция (По материали от практикуването на курбана), 88–103; **Алексиев, Б.** Къз Ана Султан и проблемът за женското начало в ислямския мистицизъм, 104–117; **Бояджијева, Ст.** По следите на „Жълтото момиче“, 118–137; **Троева-Григорова, Евг.** Родопската юда, 138–146; **Тончева, В.** Музиката в сватбения обред на българите мюсюлмани от Тетевенско, 147–164; **Иванова, З.** За един епиграфски текст и една еничарска сабя, 165–170; **Иванова, В.** Мюсюлмански образи и сцени в творчеството на Антон Митов (1862–1930), 171–182; **Стойкова, Ст.** Александър П. Мартинов и неговият сборник, 183–186; **Анастасова, Ек.** „Живи човешки съкровища. Номенклатура на дейностите — България“, 187–188.

Българско музикознание, БАН. Институт за изкуствознание. Гл. ред. Димитър Христов. ISSN 0204-823X.

2004, № 1: Захариева, Св. Понятието народна песен — от музикално-фолклористично към специализирано научно мислене, 3–18; **Литова-Николова, Л.** Приносът на Стоян Джуджев за развитието на българската музикалнофолклорна наука, 21–29; **Пейчева, Л.** Преподавателският проект на Стоян Джуджев, 31–39; **Ботушаров, Л.** Стоян Джуджев и терминологията на неравноделността, 41–51; **Найденова, Г.** Изпитание, борба, преход и постигане на знание: музическото в първата половина на индивидуалния жизнен цикъл в традиционната култура, 53–96.

2004, № 2: Попова, Д. Методи за научна работа — върху примера на „Църковната музика“. Изследвания върху Великденския цикъл в Бачковския манастир“, 129–153.

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Исторически факултет. Отг. ред. доц. д-р Петко Петков. ISSN 0204-4005.

2003, 91–92: Попова, И. и Б. Михайлова. Политическата история на средновековна България през погледа на Георги Д. Баласчев,

49—78; **Николов, Й.** Академик Веселин Хаджиниколов за общата медиевистика, 79—104; **Кацунов, В.** Прояви на българско народностно самосъзнание от времето на византийското владичество, 105—164; **Будинов, Св.** Дидактически акценти по темата Балкански войни (1912—1913) в историографията и в учебниците по история, 165—228; **Колев, В.** Общинските служители в България при управлението на Демократическия сговор (1923—1931), 229—271.

2003, 93—95: **Георгиева, Б.** Спортът в българския град (края на XIX — средата на XX в.), 69—118; **Маркова, М.** Селото в Средна Стара планина (края на XIX— XX в.). Опит за етноложка типология, 119—160; **Груев, М.** Българите мюсюлмани и политическият режим 1944—1948 г., 235—291.

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Факултет по славянски филологии. Гл. ред. проф. Моско Москов. ISSN 1310-8220.

2003, 92: **Блажев, Бл.** За най-хубавите преводи на „Евгений Онегин“, 5—64; **Стоева, Т.** Новые сложные слова болгарского и русского языков с компонентами интернационального характера — структурные и просодические характеристики, 65—114.

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“.

Отг. ред. проф. д.изк.н. Аксиния Джурова. ISSN 1311-784X.

2002, 92: **Овчаров, Н.** Българските лица на св. Димитър, 13—20; **Караджова, Д.** За св. Параскева (Петка) и някои въпроси около култа, 21—38; **Мороз, Й.** Иконографията „Богородица, прободена от меч“ като символ на жертвоприношение и саможертва, 51—60; **Георгиева, Т.** Богородица с Младенеца — една необичайна интерпретация, 61—66; **Рангочев, К.** Светци и святост в Самоковско, 67—74; **Павлова, Р.** Светите мъченици Борис и Глеб, 75—80; **Ангушева, А. и М. Димитрова.** Другите авторитети: слова против магьосници и баячки в дамаскинарската традиция, 81—100; **Георгиев, Г.** Светци свирачи у българи и сърби. Митични прототипи на традиционната инструментална музикална дейност, 105—116; **Чилингиров, А.** Църквата „Св. Герман“ до Преспанското езеро и проблемът за нейния патрон, 117—154; **Попконстантинов, К. и Р. Костова.** Светителски култове в България IX—XIV в. по епиграфски данни, 155—168; **Вълчинова, Г.** „Вяра и „нация“ в два разказа за пренасяне мощите на св. Параскева (Петка) Епиватска, (1641), 169—176; **Lozanova, R.** Ima-

ges of Slavic Saints in Moscopolis and Vithkuqi (Albania), 177—188; **Нешева, В.** За църквата на Св. Параскева (Петка) Търновска в старопрестолния Търновград, 189—202; **Младенович, А.** За една обща особеност на стария църковен и книжовен език у сърбите и българите, 221—228; **Томов, Т.** Към въпроса за маршрута на Стефан Неман по време на похода му през 1189 г., 229—250; **Томов, Т.** Кондофрей — един интересен топоним в долината на Горна Струма, 251—258; **Иванова, Бл.** Исторически насоки в изследването на възрожденския портрет от XVIII и първата половина на XIX век в България, 273—302; **Лозанова, Р.** Средновековни стенописи в църквата в село Любоние (Албания), 303—306; **Костова, М.** За проф. Борис Геров и неговия архив и книги, дарени на ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“, 307—310.

*Известия на държавните архиви. Главно управление на архивите.
Отг. ред. Цочо Билярски. ISSN 0323-9780.*

2002, 83: Желев, Й. Княз Стефан Богориди. Кариера, национална идентичност, патриотизъм (I), 3—40; **Лечев, В.** Разгромът на румънския десант при село Ряхово през октомври 1916 г. (участието на българската, германската и австро-унгарската военни флотилии), 41—61; **Влахов, А.** Френската гледна точка за състоянието на българската икономика в средата на 60-те години на XX век, 62—80; **Бурилкова, И.** Към историята на българската лига за защита на човека и гражданина, 81—130; **Бонева, В.** Градиво за биографията на Добри Войников, 131—150; **Билярски, Ц.** Д-р Никола Геннадиев в спомените на неговите съвременници, 151—246.

2002, 84: Желев, Й. Княз Стефан Богориди. Кариера, национална идентичност, патриотизъм (II), 3—54; **Митев, Вл.** Политическият режим в България през 60-те години на XX век, 55—79; **Орлоев, Р.** Събитията в България през 1956 г. през погледа на полската дипломация, 80—97; **Котев, Н. и А. Котева,** Неизвестни документи за дейността на легацията на САЩ в България (1940—януари 1942 г.), 98—126; **Билярски, Ц.** Григор Василев и творците на българската литература и журналистика, 127—206; **Петров, П.** Кореспонденция на българи с хърватските учени Валтазар Богишич и Франьо Шишич, 207—254; **Димитрова, Ст.** Спомени за Янко Славчев, 255—269.

2002, 85—86: Михов, М. Последници от Илинденско-Преображенското въстание за Българската екзархия и българското население в Македония и Одринско, 7—32; **Симеонова, Р.** Визуални материали за националноосвободителното движение (1878—1903), съхранявани

в сбирка „Портрети и снимки“ при Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 33–58; **Билярски, Ц.** Документи за Христо Матов и ВМОРО от Илинденско-Преображенското въстание до Балканската война (1903–1912 г.), 59–186; **Петров, П.** Ислямизации в Македония и Одринско по време на Илинденско-Преображенското въстание през 1903 г., 187–213; **Бурилкова, И.** Спомени на битолския бойвода Крум Петишев за участието му в революционните борби в Македония (1903–1930 г.), 214–272; **Кендерова, Ст. и М. Добрева.** Документи за историята на Илинденско-Преображенското въстание, съхранявани в Истанбулския османски архив на Генералната дирекция на държавните архиви на Република Турция, 273–385; Издания, посветени на 100-годишнината от Илинденско-Преображенското въстание, 386–397.

Исторически преглед. БАН, Институт по история
Гл. ред. проф. Георги Марков. ISSN 0323-9748.

2003, № 5–6: Каймакамова, М. Византия и историческата култура на българите през XI–XII в., 3–19; **Тонев, В.** Новобългарското образование и първите учителски събори, 20–39; **Русев, Ив.** Българските учебници по търговия от епохата на Възраждането (30-те–70-те години на XIX в.), 40–91; **Никова, Г.** Живковата икономическа реформа, перестройката и стартът на скритата приватизация в България, 92–125; **Леков, Д.** Венелин през погледа и творческата практика на българската възрожденска интелигенция, 201–211; **Волокитина, Т.** Съдбата на екзарх Стефан в контекста на съветско-българските отношения (40-те–50-те години на XX в.), 212–231; **Гайдарджиева, В.** Местното самоуправление в Старозагорската община от Освобождението до Съединението (1878–1885), 232–253; **Нягулов, Бл.** Научни форуми на Българо-румънската и на Българо-полската комисия на историците. Букурещ/София, юни, 2003 г., 274–279; **Нягулов, Бл. и Сл. Славов.** Международна научна конференция, посветена на 100-годишнината от Илинденско-Преображенското въстание. София, септември, 2003, 280–285.

История. Гл. ред. проф. Георги Бакалов. ISSN 0861-3710.

2004, № 1: Стамов, В. Вулфила — изначалието на европейската толерантност, 21–41; **Георгиева, Т.** Идеята за славянска федерация в плановете на Кирило-Методиевското общество, 42–52; **Енчева, Ст.** Политическата борба в началото на XX в. през погледа на Кон-

стантин Бозвелиев, 53—58; **Христова, Н.** Българският духовен елит и култура пред проблема „наше—чуждо“ през XX в., 59—64.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2004, № 1: **Ананиев, А.** Крали Марко, дете Дукадинче и битката при Ровине, 16—24; **Попова, Е. и Н. Манолова-Николова.** Цариградският кръст „Св. Троица“, 25—34; **Зеленгора, Г.** Демографски особености на българската колония в Цариград преди и след Освобождението, 35—44; **Гайдарджијева, В.** Обществено-икономически аспекти на взаимоотношенията между Княжество България и Източна Румелия, 45—47; **Цонева, Н.** Тракийските бежанци в Павликени — произход, съдба, адаптация, 57—66; **Станев, Вл.** Междусъюзническият военен контрол и разоръжаването на гражданското население след Първата световна война, 67—77; **Карабулков, Т.** Френският печат за 9-ти юни 1923 г., 78—88; **Бинева, В.** Национализация на русенските промишлени предприятия от 23. XII. 1947 г., 89—96.

2004, № 2: **Христов, Ив.** Нови епиграфски данни за северната граница на провинция Тракия при император Хадриан, 5—8; **Гатев, Й.** Археологически разкопки на нос Чиракмен край Каварна (античното Бизоне) през 2002 г. Проучвания на късноантичен некропол от IV—VI в., 9—13; **Ангелов, П.** Проекти за обща българо-сръбска държава през Средновековието, 14—18; **Желев, Й.** За игуменството на поп Стойко Владиславов в Капиновския манастир (1794), 19—22; **Митева, К.** Българо-турски търговски и кредитно-лихварски отношения през втората половина на XIX век, 23—29; **Стоянов, Г. и К. Хамамджиев.** Портретите на Добри Чинтулов, 30—40; **Хаджийски, Ив.** ВМРО във Вардарска Македония, 41—49; **Симеонова, Г.** Театралното образование в България, 50—62; **Параскевов, В.** Преговорите за включване на представители на опозиционните политически партии в правителството на Отечествения фронт (декември 1945—март 1946), 63—74; **Марчева, Ил.** Съветският фактор в българското преустройство през втората половина на 80-те години на XX век: гласността срещу Тодор Живков, 75—83; **Кънчев, К.** Историческите корени на българската ценностна система, 84—92; **Марков, Н.** Поклоннически медальон от средновизантийския период в сбирките на Националния исторически музей, 93—95; **Пенчев, Вл.** Матрица за восъчни печати, намерена при археологическите разкопки в Силистра, с. 96.

Музикални хоризонти. Съюз на българските музикални и танцови дейци. Гл. ред. д-р Юл. Куюмджиев. ISSN 1310-0076.

2003, № 7: Стателова, Р. „Варненско лято“ 2003, 5—7; Бончева, М. Премиерата „Диви ягоди“ — сто години след рождението на Филип Кутев, 8—9; Михайлова, М. Нов български балет на сцената на Софийската опера, 12—13; Нова българска музика 2003, 20—23; Попова, И. Първият български вокално-методически труд. 150 години от рождението на К. И. Михайлов-Стоян, 31—34; Шиваров, М. Пловдивската опера на 50 години, 35—37.

2003, № 8: Байданов, Г. Народната ни музика в мелодично и ритмично отношение, 34—35.

2003, № 9: „Кристална лира“ 2003, 3—6; Янев, Н. Христо Манолов. Опит за характеристика, 25—26; Янева, А. Легендата за любовната от змей мома и нейните тълкувания в балета „Змей и Яна“, 27—30.

2003, № 10: Павлович, Т. Да оставиш следа. 70 години от рождението на Васил Арнаудов, 20—21; Стамболиев, О. Той дишаше с певците. 90 години от рождението на диригента Ромео Райчев, с. 22; Брашованова, Л. Човекът и педагогът Димитър Ненов, 23—27; Бураджиев, К. За специфичните похвати в съвременната тамбурджийска практика, 28—30.

2004, № 1: Атанасов, А. Музикалният ръкопис от Нова Загора в контекста на рилските музикални ръкописи, 25—33; Христозова, Е. Фамилия Цибулка — три живота, отдадени на музиката, 43—44.

2004, № 2: Бинчарова, Н. За духовното начало във вокално-инструменталното творчество на Иван Спасов от 90-те години на XX век, 22—26; Бураджиев, К. За орнаментите при свирене на тамбура, 33—35.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. проф. Елка Бакалова. ISSN 0032-9371.

2003, № 3: Маразов, И. „Черните“ Кабири, 21—34; Краев, Г. За черната лястовица, 35—36; Пейчева, Л. и В. Димов. Бели пътища, черна музика, 52—58.

2003, № 4: Бошев, Н. Към историята на „Те победиха“ — факти, публикации, съпоставки и хипотези, 3—15; Минаева, О. Още за съда от Коцки и някои типологически сходства между изкуството на хазари и българи, 49—53.

2004, № 1: **Кръстев, Т.** Старият град на Несебър — 20 години по-късно, 3—8; **Карайотов, И.** Големите епохи на Месамбрия, 9—18; **Маразов, И.** „Ойкистите“ в релефите на стратези от Месамбрия, 19—28; **Гюзелев, В.** Несебърската архиепископия — митрополия и нейните църкви и манастири, 29—35; **Геров, Г.** Една неизвестна икона с изображение на Разпятието от епохата на Палеолозите, 36—42; **Гергова, И. и Е. Мутафов.** Стенописите от църквата „Св. Георги Мали“ в Несебър, 43—55; **Димова, Ст.** Сякъл ли е монети цар Мицо Асен в Месемврия? 56—58; **Дражева, Ц.** Проф. д-р Иван Петков Гълъбов (1918—1978) — човекът, който разкри Несебър за света, 59—62.

Старобългаристика / Palaeobulgaria. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2003, № 3: **Иванова, Кл.** „Боже мой, Троице милостива, помогни ми“ (Фразов акростих от края на IX—X в.), 3—17; **Зашев, Евг.** Съчинението на Йоан Мосх Λεϊμών πνευματικός като комуникативно събитие, 47—72; **Райкова, М.** Новооткрити светски наказателно-правни текстове в църковноюрдически сборници, 73—92; **Стефова, Л.** Особени случаи на глаголно управление в Райковския дамаскин, 93—100.

2003, № 4: **Ганчева, Н.** Кирило-Методиевската библиография: проблемът за източниците на информация, 3—14; **Велчева, Б. и А. Даскалова.** Езикът на „Сказание за отец Агапий“, 25—38; **Тончева, Хр.** Архаична редакция на старобългарските чинопоследования, 39—55; **Тотоманова, А.-М.** Някои бележки за установяването на обличията на casus generalis при имената от женски род в българските говори, 56—61; **Станкова, Р.** Библейски топоси в ранните служби за сръбски и български светци в ръкописи от XIII в., 62—84; **Билярски, И.** Един български препис на Молитвата към Пресветата Богородица на св. Петър Черноризец (BAR, Mss. Sl. 219), 85—91; **Тъпкова-Займова, В. и Р. Займова.** Тервел — Тривелиус — Теоктист, 92—98.

Съпоставително езикознание / Сопоставительное языкознание / Contrastive linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“.
Зам.-гл. ред. Павел Петков. ISSN 0204-8701.

2003, № 3: **Благоева, Д.** Универбализацията в най-новото славянско словообразуване (върху материал от българския, руския

и чешкия език), 5–21; **Гешев, В.** *Да хвърлех по отсрещния прозорец* — глаголен вид и време при изразяване на хипотетична модалност в гръцки, български и севернославянски, 36–46; **Васева И.** Преизказване и преразказване, 47–53; **Миланов, Вл.** Проучвания върху абстрактната лексика, 54–64; **Веселинов, Д.** Трансформиране на речникова статия от „Активен учебен речник на френския глагол за българи“ в сценарий, 110–119; **Попов, К.** Етимологическа и семантико-стилистическа характеристика на слов *гузен – гузно*, 127–131; **Салджиев, Хр.** Полисемантична употреба на думите *йезид, тари-кат* и *абдал* в говора на турскоезичното население от село Горно ново село (Старозагорска област), 132–137; **Илиева, Л.** Скромното начало на българската лингвистика: Теодосий Икономов, 132–137; **Македонска, Е.** Шести славистични четения в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, 183–184.

Трудове на катедрите по история и богословие. Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“. Отг. ред. проф. дин Тотю Тотев. ISSN 1310-9928.

2004, 5: **Кръстанов, Гр.** Разчитането на българския палимпсест от Ватикана, 39–44; **Николов, Н.** Глаголно-именните устойчиви словосъчетания в старобългарския език, 45–54; **Иванова, Д.** Маргиналните текстове — класификация и терминологична употреба, 55–61; **Tihova, M.** On the Symbolism in a Parable about the Rich from the Bulgarian Books, 62–68; **Янакиева, Цв.** Русизм в церковнославянском тексте как симптом, 69–75; **Стоянова, Гр.** Значението на Църковното сказание за развитието на монашеството в България, 76–81; **Иванова, Кл.** Един български препис на преводното „Учително евангелие“ от XIV в. и проблемът за навлизането му в славянската книжнина, 82–92; **Тотоманова, А.-М.** Езикови аспекти на царската титулатура през Средновековието (Върху материали от произведенията на Константин Костенечки), 93–96; **Кабакчиев, К.** Тематичният ключ — необходимо, но недостатъчно условие за интерпретиране на сказанието на Константин Костенечки, 97–108; **Ivanova, E., V. Yordanova,** Les noms propres dans les monuments epigraphiques vieux bulgares de X^e–XIe siècle, 109–115; **Марчевски, Ив.** Етимологията и семантиката на някои лексеми от Рилския панегирик (№ 61 от 1468 г.) на Владислав Граматик, 116–117; **Капралова, Н. и Д. Димитрова-Маринова.** Мотивът за благодарния мъртвец в словесната традиция на южните славяни, 118–125; **Трендафилов, Хр.** Цикъл тълковни азбуки по ръкопис № 103 от Воскресенската сбирка на ГИМ, 126–

141; **Георгиев, П.** „Веригава“ и „Чика“. Езикови и културно-исторически паралели, 155—170; **Кръстев, А.** Отношението на византийския император към църковните борби през IX в., 171—175; **Витлянов, Ст.** Новооткрити инструменти за писане и пособия за книги от Велики Преслав, 176—180; **Тотев, Т.** Белоглинена плочка с рисуван владетелски образ на Симеон от Кръглата (Златната) преславска църква, 181—189; **Плетньов, В.** Основаването на Варна според писмените извори от VII—XI в., 190—193; **Йорданов, И.** Византийската администрация в Плиска през XI в., 194—201; **Дончева, Ст.** Кръглата църква в Преслав — опит за реконструкция на архитектура и декорация, 202—216; **Тотев, К.** Византийски процесийни кръстове с изображения на светци лечители, 217—230; **Караилиев, Пл.** Два нови процесийни кръста от с. Полски градец, Радневско, 231—235; **Станчева, М.** Детайли от кост, използвани при изработката на текстилни изделия, 236—241; **Чокоев, И.** Наблюдения при консервацията на една ранносредновековна сабя, 242—247; **Николова, А.** За протографа на суздальския змеєвик, 248—252; **Дерменджиєв, Евг.** Реконструкция на царския саркофаг от Дворцовата църква в Търновград, 253—262; **Косева, Д.** Живописиста от 1230 г. в Търновската църква „Св. 40 мъченици“, 263—273.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Ed. Vanja Stojanova. ISSN 0204-8906.

2003, № 3—4: **Георгиев, П.** Аспарухов Онгол, 24—38; **Grozdanova, E., St. Andreev,** Reisanbau und Reisgewinner (*çeltükçi*) in mittleren und östlichen Teil des Balkans (15. bis 18 Jh.), 54—76; **Vatchkov, D.** Détermination des clauses financières et économiques du Traité de paix de Paris avec la Bulgarie du 1947 et ses conséquences pour l'économie bulgare de l'après-guerre, 77—106; **Panova, R.** Aspectes morphologiques de la cité médiévale bulgare, 107—112; **Georgieva, S.** Marital Infidelity in Christian West European and Bulgarian Medieval Law (A Comparative Study), 113—126; **Milkov, H.** La date le 22 juin 1941 dans la radio-propagande européenne en langue bulgare, 154—173; **Бонева, В.** Болгарское Возрождение в болгарской историописи, 174—207; **Славов, С.** Международная научная конференция, посвященная столетию Илинденско-Преображенского восстания, 232—234; **Popova, N.** Littérature scientifique historique bulgare en 2003, 237—249.

Études balkaniques. Institut d'études balkaniques. Ed.-in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324-1654.

2003, № 3: Baltchéva, A. Le déisme de Voltaire et l'œuvre des romatiques sud-slaves, 20–25; **Danova, P.** Aux sources de l'intérêt européen pour les cultures balkaniques, 40–47; **Danova, N.** Charles Rollin et les Bulgares, 88–94; **Minkova, L.** Entre idylle et civilisation: *Paul et Virginie* et *La chaumière indienne* dans la littérature de traduction du Réveil national bulgare, 95–102; **Aréto, N.** La perception de l'étranger. Le romancier français Auguste Maquet dans le débat public bulgare du milieu du XIXe siècle, 103–109; **Tăpkova-Zaïmova, V. et R. Zaïmova.** Un savant bulgare enseigne le français, 119–126; **Veltchev, P.** Le quatrain de Villon et ses neuf traductions en bulgare, 141–148; **Moussakova, S.** Figures de résistance intellectuelle dans la littérature bulgare. Les „hommes doubles“ de la guerre froide, 155–164; **Mantchéva, D.** Particularités du drame symboliste bulgare, 221–232; **Mikhailov, K.** La confiance d'album chez A. Konstantinov et G. Bernanos, 239–247; **Mantchev, B.** L'éternel retour d'Ulysse, 256–264; **Raïchéva, É.** Les reflets du bovarysme dans la littérature bulgare, 265–271; **Stanchéva, R.** Comparaison et histoire des littératures sud-est européennes. Deux romans partagés entre plusieurs approches méthodologiques et terminologiques, 272–282.

2004, № 1: Études balkaniques, 1964–2003 (Библиография на статиите в списанието); **Tăpkova-Zaïmova, V.** Un programme d'hier et d'aujourd'hui, 3–4; **Articles**, 5–81; **Comptes rendus**, 82–142; **Vie scientifique**, 143–161; **Personalialia**, 162–163; **In memoriam**, 164–166; **Index des noms**, 167–176

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „*BULGARIAN BOOKS*“
предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми,
художествена литература.

За информация и контакти:

*The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers
to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias,
albums, fiction from Bulgaria.*

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg

Mrs Teodora Davidova

ДИСЕРТАЦИИ

2003 – 2004

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Горан Тасев **Благоев**. Курбанната традиция в културата на българските мюсюлмани. С., 2003.

Мая Стоянова **Горчева**. Аспекти на междутекстовостта в българската проза на 30-те години: цитатът като пародийна и текстоизграждаща стратегия. С., 2003.

Марина Георгиева **Джонова**. Изречения със семантичната роля експериментер в съвременния български език. С., 2004.

Биляна Михайлова **Димитрова**. Етимологични проблеми на предгръцкия езиков субстрат. С., 2004.

Веселина Валериева **Зайцева**. Опуснения и добавления при синхронном переводе, обусловленные причинами психолингвистического и социолингвистического характера (на материале переводов в комбинации языков „русский-болгарский“). С., 2004.

Илиана Александрова **Иванова**. Барокът в ораторската проза и драматургията на св. Димитър Ростовски. С., 2003.

Катя Грозева **Исса**. Асоциативни българо-арабски езикови модели (върху материал от софийската и аманската езикова среда). С., 2003.

Огнян Борисов **Ковачев**. Готическият роман (1764–1820): генеалогия, жанрови и естетически трансформации. С., 2004.

Лилия Крумова-Цветкова. Семантичната категория количество и нейното изразяване в българския език. С., 2004. ДН

Румяна Димитрова **Лебедева**. Митът „Златна Добруджа“ в българската литература. С., 2004.

Ангел Стефанов **Манчев**. Учебникът за средно образование в България — културно-исторически, издателски и правни аспекти. С., 2003.

Николай Кънчев **Николов**. Глаголната система в пълния старобългарски превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ, Син. 478). С., 2004.

Виталий Владимиров **Пейчев**. Българското национално малцинство в Приазовието в етнолингвистичен аспект (с оглед битовата лексика). С., 2004.

Клео Стефанова **Протохристова**. Огледалото — литературни, метадискурсивни и културно-съпоставителни траектории. С., 2004. ДН

Ния Иванова **Радева**. Редки съществителни имена *hapaх legomena* в старобългарски превод в Паренесиса на Ефрем Сирий. С., 2004.

Милен Петров **Томов**. Ролята на Института за български език за утвърждаването на нормативната система на съвременния български език. С., 2003.

Ирена Георгиева **Янчева**. Публични и частни пространствено-времеви структури на градския живот — Пловдив, XVIII—XIX в. С., 2003.

НАУЧНИ ФОРУМИ

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Атанас Далчев — 100 години от рождението му

Общонационална научна конференция

Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Кл. Охридски“

Нов български университет

Секция по нова българска литература на Института за литература при БАН

10 юни, 2004 — София

Двадесети юбилейни Кирило-Методиевски четения

Факултет по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

10—11 май, 2004 — София

Девета традиционна факултетна конференция „Политики на различието, езици на близостта“

Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“

1—2 юни, 2004 — София

58 доклада

Кръгла маса на тема „Българският език в началото на 21 век — развитие и норма“

По случай 60 години от учредяването на Съюза на учените в България

Секция „Филологически науки“ към СУБ и Българското социолингвистично дружество

25 юни, 2004 — София

Пети балканистични четения

Посветени на десетгодишнината на специалността Балканистика в Софийския университет

Катедра по общо, индоевропейско и балканско езикознание при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
17 — 19 май, 2004 — София

Седма научна конференция на тема „Проблеми на българската разговорна реч“

Катедра по съвременен български език при Филологическия факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“
11—12 юни, 2004 — Велико Търново

Седми национални славистични четения

Конференция с международно участие

Катедра по общо, индоевропейско и балканско езикознание при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
17 — 19 май, 2004 — София
93 доклада

Трета национална конференция с международно участие „Лексикология, фразеология и лексикография“

В памет на проф. дфн Кети Анкова-Ничева

Българско лексикографско дружество и Института за български език при БАН
14—16 май, 2004 — София

ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ

Българо-унгарска научна среща „Актуални проблеми на генеалогията“

Унгарски културен институт в София, Институт по история при БАН, Българско генеаложко дружество „Родознание“

21 май, 2004 — София

10 доклада

ХОРИЗОНТИ

Славистиката и българистиката в японските университети от XVIII до XXI век

Славистиката е наука, която се занимава със славянските народи и техните езици, които се подразделят на три групи — източни, западни и южни. Но при нас в Япония под славистика се разбира предимно русистика. Това е така главно поради географски и дипломатически причини. Що се отнася до българистиката, тъкмо 2004 година е юбилейна, защото се навършват две кръгли годишнини — 85 години от установяването на дипломатически отношения между държавите и 45 години от на възстановяването на отношенията между България и Япония след Втората световна война.

Кога започва интересът към славистиката и българистиката в Япония?

1. Пионерите

1.1. Дайкокуя Кодаю (1751—1828 г.)

В Япония началото на изучаването и изследването на руския език се поставя със завръщането на г-н Дайкокуя Кодаю от Русия. Той е бил търговец от областта Исе. През 1782 г. той тръгва с кораб за Едо (днес Токио), но по пътя е застигнат от тайфун и след осеммесечно лутане из моретата пристига в Русия. През 1792 г. той се завръща с кораб в Япония и донася книги и карти. Най-важните от тях са: „Ръководство по аритметика за народните училища в Руската империя“ (1874), „Краснописен образец, показващ красотата на руското писмо“ (1784), „Карта за двете половини на света“ (без год.).

1.2. Гонза (1717—1739)

Дайкокуя Кодаю се смята за първия пионер, но в действителност, както се разбира по-късно, около 50 години преди него един друг дрейфиращ японец на име Гонза попада в Русия. Гонза е родом от префектура Сацума (сега Кагошима). През 1728 г. той напуска пристанището на град Сацума, за да се отправи към Осака. Но корабът, на който е Гонза — тогава единадесетгодишен, бива застигнат от бедствие по пътя. През 1729 г. — след дрейф из Тихия океан близо половин година — Гонза пристига в Камчатка. През 1733 г. той тръгва за Петербург, за да се срещне с руската царица Анна Йоановна.

След официалната среща царицата създава японско училище и назначава Гонза за учител. В Япония по това време е епохата Едо и политиката на самоизолация (1639—1858). По-късно под ръководството на А. И. Богданов в продължение на три години Гонза се занимава със съставяне на речници, а също така и с преводи, чийто брой достига шест. Един от тях е „Новый лексикон словено-японский“ (РАН, Петербургское востоковедие, РІ, оп. 4, № 13). За съжаление обаче през 1739 г. Гонза умира много млад — на двадесет и една годишна възраст, без да стъпи повторно на родната си земя.

Около 240 години след смъртта на Гонза Япония се появява на сцената на славистиката.

2. История на японската славистика

Научната славистика се развива активно през 70-те години на ХХ в. Първото официално участие на Японската асоциация на славистите (Japanese Association of Slavists) в славистичните конгреси се осъществява на Осмия конгрес, проведен в Загреб и Любляна през 1978 г. Представителната група от Япония се състои от десет души, между които са проф. Кимура, проф. Сато, проф. Чино, проф. Йошигами. В София славистични конгреси се провеждат два пъти — през 1963 и през 1988 г. По време на конгресите японските учени слависти общуват активно с българските специалисти.

3. Славистиката в японските университети

Токийският университет е основан като пръв държавен университет през 1877 г. (период мейджи). През 1972 г. бива създаден курс по руски език и по руска литература, а през 1994 г. променя името си в курс по славянски езици и славянски литератури към Катедрата по език и литература.

Университетът Васеда е създаден от г-н Окума Шигенобу през 1882 г. като частен университет, чиято цел е да направи науката самостоятелна. През 1920 г. (период тайшо) бива създадена Катедра по руска литература. Поради това обаче, че броят на студентите доста намалява, тя бива закрыта. През 1946 г. Катедрата отново бива открита.

В Университета Хокайдо след Втората световна война се създава Катедра по руска литература (през 1947 г.). Освен това в Университета се основава Център за славистични изследвания, който функционира в същата форма и днес.

Университетът Сока е създаден от г-н Дайсаку Икеда през 1971 г. като частен университет. Г-н Дайсаку Икеда посещава България през месец март 1981 г. Присъдена му е титлата „доктор хонорис кауза“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. При получаването на тази титла той прочита лекция на тема „По пътя към цъфтящата равнина на културното взаимопроникване между Запада и Изтока“¹. През 1993 г. в Университета Сока бе основан славистичен център за Източна Европа като клон към

Института за сравнително проучване на културите. Центърът от създаването си до 2003 г. всяка година организира симпозиуми. По време на основаването директор е проф. Йошигами, който е специалист по полска литература. При откриването на първия симпозиум проф. Сато, в ролята си на председател, казва следното: „Славянските народи и нации от Източна Европа в процеса на създаването си и на историческото си развитие биват поставени в сложни взаимоотношения и дори досега повечето от тези отношения остават неустановени. Етническите литератури изпълняват ролята на оформянето на народността, като в същото време не са малко примерите, където обратното, чувството за принадлежност при всяка нация оказва голямо влияние на литературата на тази нация. Връзката между литература и нация се проявява по-нататък като връзка между литература и държава, или литература и политика.“

Темата на Десетия симпозиум, който се състоя неотдавна, беше посветена на изследванията по славистика в Япония за последните петдесет години и техните бъдещи перспективи. Директорът, проф. Сато, прочете доклад на тема: „Дейността на проф. Кимура, проф. Йошигами и проф. Чино и славистичните изследвания в Япония“. В доклада си проф. Сато представи постиженията на проф. Кимура, който е водещата фигура в славистичните изследвания в Япония след Втората световна война. Едновременно той представи част от постиженията на проф. Йошигами и проф. Чино, които допринесоха за развитието и разширяването на академичната школа.

Макар че Славистичният център за Източна Европа в университета Сока съществува само десет години, тези десет години представляват една пета от продължителността на славистичните изследвания в Япония след Втората световна война.

4. *Българистиката в японските университети*

Български език се преподава в два университета в Япония: в Токийския университет за изучаване на чужди езици и култури (*Tokyo University of Foreign Studies*) и в Университета Сока. Токийският университет за чужди езици е един от най-старите в Япония — основан е през 1899 г. с цел изучаване на европейски и азиатски езици. Днес в университета се изучава и японски език от чуждестранни студенти. Частният Университет Сока поставя в центъра на своята образователна стратегия всестранното равниие на индивидуалността на студентите и общочовешките ценности. Сключени са договори за обмен между Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Токийския университет, Университета Токай и Университета Сока.

---

¹ Откъси от текста на лекцията, който не е печатан досега, публикуваме след настоящия материал.

Най-много преводи от български писатели на японски език са направени от г-н Мацунага Рьокуя. Те са: „Под игото“ от Иван Вазов (1973), „Тютюн“ от Димитър Димов (1977), „Железният светилник“ от Димитър Талев (1981), „Време разделно“ от Антон Дончев (1988) и др. Учебникът по български за японци е написан от г-н Тераджима Кенджи „Български език — експрес“ (1990, издателство Хакусуиша), много удобен за начинаещи. Г-н Тераджима Кенджи също се занимава с преводи. Негов е преводът на книгата „Богомилството в България“ (1989, издателство Кобунша) от проф. Димитър Ангелов.

Юми Ниномия
(Япония)

Литература

1. Японци и руский язык. Японска асоциация по руска литература. Япония, Наука, 2000.
2. Сборник с доклади от симпозиум. Славистичен център за Източна Европа в университета в Сока, № 1. 1994 — №10. 2003.
3. Гонза. Ишимори Широ. Токио, Попура.
4. Новый лексикон словено-японский. Японский язык. Гонза, А. И. Богданов. Япония, Наука. 1985.
5. Отворена врата към езикознанието. Чно Еийчи. Япония, Сансейдо, 1994, 254—256.
6. Разговор в мрака. Акутагава Рюнаске. Превод Дора Барова. София, 1986, с. 8, с. 370.
7. „A new humanism“. The University addresses of Daisaku Ikeda, 1996, New York & Tokyo, Weather hill, 79—86.

Юми Ниномия е млада японска българистка. Родена е през 1963 г. в гр. Нагоя, префектура Аичи, Япония. Тя е една от първите, които имат възможност да учат в Софийския университет по договора за обмен между СУ и Университета Сока в Токио. В рамките на обучението си (1985—1993) специализира в Центъра по културознание към СУ, където е редовна докторантка. През 1993 г. защитава дисертация във Философския факултет на тема: „Исихасткото учение и лотосовата сутра — един паралелен прочит“. Дисертацията получава висока оценка от проф. Николай Кочев и от Цветана Кръстева. Днес тя е хоноруван преподавател по български език в Университета Сока и научен сътрудник в Института по ориенталски религии и философии (The Institute of Oriental Philosophy) в Токио. Автор е на редица публикации, в които представя историята и културата на България пред японските читатели.

По пътя към цъфтящата равнина на културното взаимопроникване между Запада и Изтока

Откъси от речта на проф. Дайсаку Икеда, произнесена при получаване на званието „доктор хонорис кауза“ на СУ „Св. Климент Охридски“ на 21 май 1981 г.

Посетил съм редица страни из целия свят като създател на Университета Сока и като президент на „Сока Гаккай Интернешънъл“ — международна организация, която ратува за мир, за международно сътрудничество в сферата на културата и образованието, основавайки се на истинските принципи на будизма.

Ето че благодарение на многократните любезни покани от страна на Вашето правителство имам възможността да видя и България, да стъпя на тази земя на Балканите, която отдавна рисувам в своето сърце.

Още в началото на посещението ми в България, на което отдавам голямо значение, бях удостоен с почетната степен „доктор хонорис кауза“ на Софийския университет, който е наследил богати традиции. Разрешете ми да се възползувам от случая и да изразя дълбоката си благодарност към Ректора на Университета — проф. Илчо Димитров, а така също и към останалите преподаватели и студентите, които почетоха с присъствието си моята лекция. Бих искал наред с това да ви уверя, че и занапред ще се стремя да бъда полезен за развитието на вашия университет.

Моето искрено желание е като гражданин на своята страна да способствам за разширяването на културния обмен между нациите, който е като мост с цветовете на дъгата, свързващ човешките сърца.

Досега съм изнасял лекции в редица университети по света — в Калифорнийския университет в Лос Анжелос на тема „Към 21-ия век“, в Московския държавен университет на тема „Нови пътища за развитието на културния обмен между Изтока и Запада“, в Гуадалахарския университет в Мексико на тема „Размисли върху душата на мексиканската поезия“.

Днес бих искал да говоря пред вас на тема — „По пътя към цъфтящата равнина на културното взаимопроникване между Изтока и Запада“, като искрено се надявам по този начин да дам своя принос за развитието на дружеските отношения между нашите две страни.

***

Срещата ми с първенеца на българската литература, романа „Под игото“ от Иван Вазов, преведен на тридесет и два езика и получил международно

признание, ме накара особено силно да почувствам младия дух на вашия народ. Прочетох на един дъх този литературен шедевър, разказващ за Априлското въстание от 1876 година, когато бурно пламва българският народностен дух, потискан в продължение на векове от Османската империя. Завладяващото човеколюбие, което пулсира в романа, ми напомня за любимото ми произведение от юношеските години — романа „Клетниците“ от Виктор Юго. Както е добре известно, Юго е един от интелектуалците, надигнал решително глас срещу жестокото потушаване на Априлското въстание от османските власти. В крайна сметка въстанието завършва с неуспех, но Вазов казва чрез своя герой Огнянов: „Това е жално, но не е стидно...“

С каква гордост и смелост са изпълнени тези слова! Те бяха за мен като лъч светлина, помогнаха ми за първи път да почувствам отчетливо душата на българския народ, която ми бе непозната дотогава. Гордост и смелост — не е ли това другото име на истинската смелост? Вазов казва:

„Поезията само би го простила и увенчала с лаври геройски — за хатъра на въодушевлението, което изкара кротките анадолски абаджии на средногорските височини — сублимни височини — с черешовите топове...“

Едно поетическо безумие.

Защото младите народи, както и младите хора, са поети.“

Вярно е, че българският народ е млад по дух, но в същото време България е най-старата славянска държава, имаща богата история и традиции. По време на управлението на цар Симеон Първата българска държава (IX—X в.) преживява разцвет на културното си развитие и българската култура се нарежда сред най-развитите култури в света. Величава е и Втората българска държава, образувана в края на XII в., нейните отгласи се чувстват и в днешно Търново. Тези великолепни традиции, преминали през 1300-годишната история на България, и до днес носят в себе си вулканична енергия. Тъжно е, че вашият народ е вкусил в своето историческо развитие от горчивината на петвековното османско робство, ала през тези години България не се е превърнала в мъртъв вулкан, в нейните земни недра е продължавала да клоочи магмата на народното съзнание, търсейки излаз навън. Българският ренесанс от XIX в. нарушава вековното мълчание на вулкана, народностното съзнание се възпламенява и като поток от лава хвърля огнени пръски към небето.

Младостта на България извира от нейната история и от богатите ѝ традиции и тъкмо това ме кара да се чувствам очарован от българският народностен дух.

***

И в географско, и в историческо, и в духовно отношение вашата страна представлява важен международен кръстопът, където Западът и Изтокът са се срещали, сблъсквали, противопоставяли, сливали. Причината, която ме

накара да озаглавя лекцията си „По пътя към цъфтящата равнина на културното взаимодействие между Изтока и Запада“, е убеждението ми, че Балканският полуостров може да изиграе ролята на „ключ“ за изграждането на ново човешко общество, в което ще се слоят западната и източната цивилизация.

Когато говорим за синтез между Изтока и Запада, обаче, следва да имаме предвид, че зад това понятие се крият безброй сложни проблеми. Ето защо бих искал да насоча вниманието си само към една страна от този процес и да се опитам да се съсредоточа върху нея. Имам предвид същността и характерните особености на източноправославната църква, която е неразривно свързана с историята на България.

Аз съм будист и съвсем естествено и религиозните ми убеждения и виждания са съвсем различни от тези на източноправославната църква. Християнството, независимо дали е западно или източно, е последователно езотерично, монотеистично религиозно учение, тъй че за неговите ревностни последователи будизмът, съсредоточен около понятието на Закона („дарума“, санскр. „дхарма“), навярно прилича по-скоро на атеистично учение, отколкото на религия.

Независимо от убежденията си, смятам, че не може да се подценява ролята на българската православна църква, която успява да измени основите на религиозната вяра и да се посвети на въпроса на опазването на българския народностен дух, на свободата и независимостта на България. Убеден съм, че тази нейна роля заслужава най-висока оценка. Вярно е, че е имало противоречия в рамките на самата източноправославна църква — гръцката църква, например, в крайна сметка се подчинява на Османската империя, ала българската църква успява да съхрани българския народностен дух в продължение на петвековното османско робство и като символ, и като достоен завършек на тази последователна дейност в края на XVII в. се появява Паисий Хилендарски — автор на „История славянобългарская“, канонизиран по-късно като светец и наречен „баща на културата“ на вашата страна.

Моето специфично възприятие на източноправославната църква в общи линии се свежда до следното: в източноправославната църква разстоянието между Бога и човека е значително скъсено в сравнение със западната католическа църква. Под „скъсено“ имам предвид, че между Бога и човека не се поставят ненужни препятствия. За монотеистичните религии по начало е характерно между Бога и човека да минава ясна граница. Докато в западната църква съществува централизирана пирамидална организация от Папата — „наместник Божи“, която създава изключително голямо разстояние между Бога и човека — в източноправославната църква има много по-малко препятствия от подобен род.

Увеличаването на разстоянието между Бога и човека неизбежно води до изолация на религиозния живот от светския. Цялата история на Западна Европа през периода на зрелия феодализъм и през късното Средновековие е непрекъсната верига от борби между религиозната и светската власт. В резултат на това отношенията между политиката и религията стават антагонистични. Смятам, че тази ситуация не се е изменила много и до днес. Ето защо Жан-Жак Русо, еретик в европейското християнско общество, казва следното: „Тези две власти — религиозна и политическа — се раждат в безкрайна борба за надмощие, поради което в християнските страни е невъзможно осъществяването на добра политическа власт“.

Положението в сферата на източноправославната църква, обаче, е доста по-различно, макар да става дума също за християнски страни. Ето защо смятам, че е абсолютно необходимо да се погледне от нов ъгъл въпроса за т. нар. „Божествена власт на царя“, разглеждан досега изцяло в отрицателна светлина. Няма никакво съмнение, че този принцип е довел до такива нежелателни последствия като застрашаване на светската власт от религиозната, от една страна, и използване на религията от правителства за свои цели, от друга. Моят близък приятел, покойният вече доктор Арнолд Тойнби, нарича това „секуларизация на институцията“ и вижда в него една от основните причини за краткия живот на Византийската империя.

Независимо че от гледна точка на историческото развитие трябва да признаем отрицателните последствия от принципа за „божествената власт на царя“, не бива да отричаме и съществуването на някои положителни страни в тази област между политиката и религията.

Светът на римокатолическата църква е изправен пред избора: „Политика в името на религията“ или „Религия в името на политиката“, но в крайна сметка и политиката и религията трябва да обединяват своите усилия в името на служенето на по-висша цел и тази цел е **човекът**. Едва ли е необходимо да повтарям, че и политиката, и религията могат да изпълнят своята крайна цел само когато се посветят на човека и на народа, а не когато се развиват самоцелно. И ето, аз чувствам кълновете на тази възможност в принципите на източноправославната църква, която съкращава разстоянието между Бога и човека, между духовенството и миряните, между духовната и светската власт и ги сближава.

Става дума, обаче, само за „кълнове на възможност“, защото нейната действителна реализация буди съмнение поради факта, че гръцката и руската църква са се сраснали с имперската власт по онова време и са придобили прекалено много отрицателни черти. Поради това аз мисля, че плюсовете на тази положителна възможност можем да открием преди всичко в България, която се е намирала под чуждо господство. Можем да ги открием

и във възгледите за религията на Лев Толстой, който се е отлъчил от руската православна църква.

Както е известно, към края на живота си Лев Толстой проповядва еретичния възглед: „Бог е в самите нас!“. На него принадлежат и словата: „Можеш да познаеш Бога само в себе си. Не го ли откриеш в себе си, няма да го намериш никъде другаде.“ Без преувеличение можем да твърдим, че при Толстой разстоянието между Бога и човека е безкрайно скъсено и е практически равно на нула.

В тази връзка ми идват наум редовете от стихотворението на вашия поет революционер Христо Ботев „Моята молитва“:

О, мой боже, правий боже!
Не ти, що си в небесата,
а ти, що си в мене, боже —
мен в сърцето и в душата...

Може би ще ви се стори странно, че разглеждам заедно двамата — младия поет революционер, въстанал с оръжие в ръка и поразен от вражески куршум, и стария писател, проповядващ философията на любовта, ненасилието и несъпротивлението на злото. Но и двамата са породени от душевност, пуснала по-дълбоки корени в славянската и по-специално в балкано-славянската традиция. Богът на Ботев и Толстой е сякаш слязъл от небесните висини и се е потопил в сърцевината на човешкия живот, за да освободи хората от оковите на властта. Това е вик на любов към хората, сроден на щедрата слънчева светлина, която се излива върху многострадалните човеци. Това човеколюбие извиква у мен асоциации с будистките възгледи за човека, според които у всекиго има частица от благостната същност на Буда.

Иван Вазов казва за Априлското въстание от 1876 година следното: „Българското национално съзнание се издигна до такива висоти, до каквито дотогава не бе стигало и до които едва ли някога ще стигне отново. Този подем на националния дух по време на Априлското въстание е изблик на самия неумиращ живот, стремеж да бъде съхранено уважението към човека“

Дали този подем ще се повтори пак, зависи от вас. Вярвам, че развявайки знамето на човечността във вашата страна, вие ще намерите пътя към обществото на двадесет и първия век, което ще доведе до цъфтящата равнина на мира и културата, където ще се слоят източната и западната цивилизация.

Да развеем знамето на свободата,
мира и човешкото достойнство!

Чух, че лъвът е символ на вашата страна. Много голямо значение се придава на лъва и в будизма. Сигурно ви е известен древноиндийският принц

Ашока, който провеждал справедлива политика по отношение на своите поданици в духа на основните будистки принципи. Не зная обаче дали ви е известно, че този принц издигнал в свещеното лоно на будизма — Варацаси — колона, завършваща със статуите на четири лъва.

За мен фактът, че Шакиямуни, ратуващ за щастието на всички хора, е изваян в образа на лъв, е от изключително значение. Така като лъвът, царят на животните, разтърсва с мощния си рев всичко наоколо, учението на Шакиямуни кънти с огромна сила, заглушавайки всички останали шумове, разтърсващо сърцата на хората. И аз, като един будист, последовател на сектата Ничирен, която го е доразвила, бих искал да обиколя света, воден от този будистки дух. Бих искал да пожелаая от сърце и на вас смело и непоколебимо като лъв да се борите за свобода, мир и човешко достойнство.

ПРОФИЛИ

Иван Сарандев на 70 години

Иван Сарандев е сред водещите имена в съвременното българско литературознание. Роден през 1934 г. в Ямбол, той е пример за отдаденост на литературната наука. Във времена на идеологическа агресия и примитивно социологизиране, на графоманска „разкрепостеност“ проф. Сарандев успя да съхрани честното си отношение към литературата, своята „почит“ към нея. Подминавайки комерсиализацията на съвременния литературен живот, той остана верен на чистото слово и яростен противник на опитите то да бъде направено пленник на таблоиди и полуграмотни автори.

Независимо от своя продължителен журналистически стаж (дванадесет години редактор във в. „Народна младеж“, „Пулс“ и „Литературен фронт“) Иван Сарандев е изкушен от литературната история и критика твърде рано. Неговата първа научна публикация се появява на страниците на авторитетното списание „Литературна мисъл“ още през 1957 г. От тогава до днес той не спира да сътрудничи в периодичния печат и електронните масмедии.

Въпреки че по нагласа и темперамент Иван Сарандев е литературен историк, той започва с литературна критика. Първите му книги „Имена и години“ (1967), „Герои и конфликти“ (1967), както и известните му очерци за Васил Карагьозов („Живот се дава за живот“) и Павел Матев са критически, насочени към актуални имена, явления и тенденции. И днес работи като „Художественият детайл“, „Колхида — страната на щастието“, „Лирик в прозата“ не са загубили своето значение. Въпреки че интерпретират „факти на деня“, текстовете се отличават с точно намерени характеристики и с плътно присъствие на психографията на времето. Това закономерно ще доведе Иван Сарандев до литературната история, на която той остава верен и до днес.

В най-общи линии изследванията на проф. Иван Сарандев могат да бъдат обособени в три групи: литературна история, литературно анкетиране и типология на българския литературен авангард.

Литературно-историческите текстове на Иван Сарандев обхващат времето от Освобождението на България до днес; автори от Пенчо Славейков до Емилиян Станев, Елисавета Багряна и Валери Петров. Акцент в този над стогодишен период е историята на българската литература между двете

световни войни (1918—1945) — етап, изключително интересен (и като писателски индивидуалности, и като естетически платформи и направления), наситен с драматични събития в политическия и културния живот на страната.

Една от най-значимите книги на Иван Сарандев е монографията му за Дора Габе, първото цялостно изследване за една от най-големите фигури в българския литературен живот. Увлекателно, със свободно и емоционално разгърнато повествование, изследователят проследява формирането на именитата ни поетеса: от ранното ѝ детство до зрелите ѝ художествени постижения. Иван Сарандев е открил оригиналната визия на Дора Габе в литературата за деца, далеч както от „особеното вживяване“ в детския свят, така и от „вдетиняването“, умението ѝ да предава детските състояния чрез образи и детайли.

Не по-малко приноси елементи съдържа изследването „Пенчо Славейков — естетически и литературно-критически възгледи“ (1977). То разкрива критическата програма и дейност на Пенчо Славейков, неговата есеистика и език, насочването му към индивидуализма. Монографията на Иван Сарандев ясно показва и доказва, че авторът на „Кървава песен“ е първият български писател със самостоятелна естетика; писател — „културен идеолог“, нещо което ще бъде повторено след него единствено от Гео Милев.

Едва ли би било пресилено, ако кажем, че без усилията на Иван Сарандев архивът и научното наследство на проф. Боян Пенев щяха да останат непознати за българския читател. Благодарение на своето стенографско образование той разчита стенограмите на Боян Пенев, правейки достойно редица негови документи, спомени, писма, изказвания. Така през 1973 г. под редакцията и съставителството на Иван Сарандев излиза книгата „Дневник. Спомени“ от Боян Пенев, а през 1976—1978 г. заедно с акад. Пантелей Зарев осъществяват ново издание (обхващащо над 5 000 машинописни страници) на неговата четиритомна „История на новата българска литература“. Изданието е снабдено със съвременен научен коментар и библиографски обзор на научната продукция, излязла след смъртта на Боян Пенев.

Десетилетия наред Иван Сарандев проучва живота и творчеството на Йордан Йовков. Плод на тези усилия са книгите „В света на „Старопланински легенди“ (1980) и „Йордан Йовков. Жизнен и творчески път“ (1986). Приносните моменти в тях могат да се търсят в няколко посоки. За първи път са събрани и изтълкувани всички известни до момента факти за личността и творчеството на писателя; за първи път Йордан Йовков е поставен в контекста на румънската литературна традиция от 20-те години на XX век и в резултат на това са извлечени общите естетически тенденции. В сравнение с предходниците си Иван Сарандев не разглежда самоцелно художествения свят на писателя, а показва мястото му в националната ни литература, неговата рецепция у нас и в чужбина. Продължителните занимания на Иван

Сарандев с българската литература между войните намират своя израз в книгата „Българска литература. 1918—1945“, в която е заложена нова концепция за целта и задачите на литературната история; история без терминологични „злоупотреби“, освободена от идеологически догми. Изследването демонстрира по безспорен начин, че националната ни литература е част от общоевропейския литературен контекст, а българските писатели са духовно сродни със западноевропейските си колеги. Наред с това книгата показва предимствата на авторската литературна история пред колективната, написана е релефно и стои далеч от анализизма и терминологизма на съвременното литературознание, станало едва ли не елитарно занимание. Накратко казано — това е ярка панорама на една от най-важните епохи в развитието на българската литература.

Възлово място в научната дейност на Иван Сарандев е ръководството на проблемната група „Литературни анкети“, създадена през 1974 г. в Института за литература на БАН. Проучвайки опита на пионерите на българското литературно анкетиране (Иван Д. Шишманов, Михаил Арнаудов, Спиридон Казанджиев), Иван Сарандев изготвя програма (той е автор на анкетата с Емилиян Станев, дала начало на поредицата, както и на анкети с Дора Габе, Елисавета Багряна и Валери Петров), в която са застъпени главните моменти от живота и творчеството на писателите. Така в продължение на 35 години се осъществяват анкети за Емилиян Станев, Ламар, Георги Караславов, Илия Волен, Добри Жотев, Теодор Траянов, Дора Габе, Елисавета Багряна, Веселин Андреев, Генчо Стоев, Валери Петров, Леда Милева и др., оформящи впечатляваща библиотечна поредица. Адресирани както към съвременниците, така и към идните поколения, анкетите са своеобразна литературна история, изградена върху богат документален материал, с автентична стойност.

Иван Сарандев е сред първите изследователи на българския литературен авангард. Интересът му към художественото наследство на българските авангардисти датира от началото на 80-те години на XX век, когато малцина литературоведи обръщаха поглед към проблемите на модерното изкуство. През 2001 г. излезе от печат антологията „Български литературен авангард“, която нагледно доказва, че националното словесно изкуство през 20-те и 30-те години на XX век е част от контекста на европейския литературен процес. Сега Иван Сарандев работи върху монографията „Увод в българския литературен авангард“, която по същество представлява история на авангарда, допълвайки още едно „бяло поле“ в литературната ни история.

Прехвърлил своя седемдесетгодишен юбилей, проф. Сарандев оставя достойно творческо дело. Нека в идните години му пожелаем здраве и повече работа. Защото работата, както казва големият български писател Николай Хайтов, е синоним на живот.

Ивайло Христов

Манфред Трумер на 60 години

През тази година известният австрийски езиковед Манфред Трумер, един от малкото учени в Австрия, които посвещават целия си научен живот на българистични занимания, навършва шейсет години.

Още от началото на следването си той се насочва, наред с изучаването на други славянски езици, към българския и заради това още като студент пристига в България, за да специализира при професорите Кирил Мирчев, Иван Леков, Стойко Стойков, Светомир Иванчев и Цветана Романска. Темата на дисертацията му, която подготвя и защитава през 1970 г. с рецензенти проф. Линда Айцетмюлер-Садник и проф. Станислав Хафнер, също е на българистична тема - „За развитието на еловата перифраза в български“ (По същото време дисертационният труд е публикуван и в „Anzeiger für slavische Philologie“.) С тази проблематика е свързан и хабилитационният му труд „Из по-старата славянска и балканска история. I. Въпроси на праславянския вокализъм“.

Целият живот на М. Трумер е свързан с университета в Грац. Там той започва да преподава български език и българска филология в Института за славистика, там става асистент на проф. Л. Айцетмюлер-Садник, там се хабилитира по специалността „Славянско езикознание“, а от 1997 г. е и извънреден професор също в този университет, като вниманието му е насочено към славянското езикознание. Доказателство за високата оценка на научните му качества са гостуванията в Славянския семинар в университета в Манхайм и в Института за славистика в университета Инсбрук, а в последните години той преподава и в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

М. Трумер е активен сътрудник, а по-късно и редовен член на Балканската комисия към Австрийската академия на науките, посветил се преди всичко на проучването на наследството на Фр. Миклошич, но и на други значими теми.

Многобройните публикации на М. Трумер са преди всичко в областта на историята на българския език и на българската диалектология. Темите в тях са поставени обикновено на значително по-широка основа, като съставна част от южнославянските и балканистичните езиковедски изследвания. За дълго време вниманието му е насочено към назалните гласни като фонетичен балканизъм. От диалектоложката проблематика го интересува както българското диалектно членение, към което се връща неколккратно, така и по-конкретни въпроси като якавизма. И по-обща теми като южносла-

вянската лингвистична география и балканската лингвистика също са обект на заниманията му.

Разбира се, М. Трумер се занимава и с други балкански езици — румънски, албански, а проявява интерес и към други славянски езици, например руски, както и словенския в Австрия. Като следва австрийските традиции в областта на историята на славистиката, той има принос и в подготовката на обемния сборник, посветен на Н. С. Трубецкой.

Голяма част от публикациите на М. Трумер представляват негови доклади пред научни конференции, симпозиуми и конгреси, в които дълги години той е много активен участник.

В последните години М. Трумер има съществен принос в преподаването на български език като чужд с подготвения в съавторство езиков курс на CD-ROM, посрещнат много добре от специалистите, както и от студентите, за които преди всичко е предназначен.

Като му честитят юбилея, неговите колеги в България пожелават на Манфред Трумер да си остане все така задълбочен изследовател и да продължава все така упорито и резултатно да се занимава с българистичната тематика, на която се е посветил.

Владко Мурдаров

Избрана библиография на проф. М. Трумер

1. Zur Entwicklung der I-Periphrase im Bulgarischen [За развитието на еловата перифраза в български]. Phil. Diss., Graz, 1970, 140 ŋ.
2. [Рецензия] Kujo M. Kuev, Ćernorizec Chrabär. Sofia, 1967, 453 S. – В: Anzeiger für slavische Philologie 4, 1970, 189–191.
3. Zur Entwicklung der I-Periphrase im Bulgarischen [За развитието на еловата перифраза в български]. – In: Anzeiger für slavische Philologie, 5, 1971, 5–70.
4. Aus der Forschungsgeschichte zur Frage der I-Periphrase im Bulgarischen [Из историята на изследванията по въпроса за еловата перифраза в български]. – В: Anzeiger für slavische Philologie, 6, 1972, 176–198.
5. Zum Problem der griechischen Zeitwortentlehnung im Bereich des Ostsüdslavischen (Bulgaro-Mazedonischen) [По въпроса за заемането на гръцки глаголи в източно-южнославянски (българо-македонски)]. – В: Wiener slavistisches Jahrbuch, 18, 1973 (Beiträge österreichischer Slavisten zum VII. Internationalen Slavistenkongreß, Warszawa 1973), 208–211.
6. Der Beitrag der Grazer Slavistik zum Studium Südosteuropas [Приносът на славистиката в Грац към изследването на европейския Югоизток]. – В: Österreichische Osthefte, 16, 1974, 269–279.

7. Zu den slavischen Nasalvokalen und den Partnern —y (-a) : —к (-м) in der Flexion [За славянските назални вокали и двойките —y (-a) : —к (-м) във флексията], — В: Wiener slavistisches Jahrbuch 24.1978 (Beiträge österreichischer Slavisten zum VIII. Internationalen Slavistenkongreß, Zagreb-Ljubljana 1978), 254–261.
8. Ein langlebiger Moravismus in der Glagolica am Balkan (Gekürzte Fassung) [Дългожизнен моравизъм в глаголицата на Балканите]. — В: Тодоров, Николай, et al. (edd.), Славянские культуры и Балканы / Les cultures slaves et les Balkans, 1, IX–XVIII вв. София, 1978, 66–67. [Международная научная конференция „Славянские культуры и Балканы“, Варна, 15–20 IX 1975]
9. Bulgarische Dialektgliederung und Geschichte [Българско диалектно членение и история]. — В: Österreichische Osthefte, 23, 1981, 4, 338–344.
10. Bogomilen, Pomaken, Pavlikianer, Franziskaner ... Skizzenhafte Betrachtungen [Богомили, помаци, павликяни, францисканци — бегли разглеждания]. — В: Mitteilungen des Bulgarischen Forschungsinstituts in Österreich, 4, 1981, 1 (Forschungsgespräch „Das bulgarische Schrifttum, die Kirche und die Volkskultur als Faktoren für die Erhaltung des bulgarischen Volkstums während der osmanischen Herrschaft,“, Wien, 20–21.5.1980), 110–126, Diskussion 153–164.
11. Zum Jakavismus im Bulgarischen und Slawischen [За якавизма в български и славянски]. — В: Die slawischen Sprachen, 1, 1982 (1. Salzburger Slawistengespräch „Probleme der Bulgaristik,“, 25–28.11.1982), 119–124.
12. Südslavische Sprachgeographie und Balkanlinguistik [Южнославянска лингвистична география и балканска лингвистика]. — В: Reiter, Norbert (ed.), Ziele und Wege der Balkanlinguistik. Beiträge zur Tagung vom 2–6. März 1981 in Berlin, Berlin – Wiesbaden: Osteuropa-Institut – Harrassowitz 1983, 245–254.
13. Aus der älteren slavischen und balkanischen Sprachgeschichte I. Fragen des urslavischen Vokalismus [Из по-старата славянска и балканска история I. Въпроси на праславянския вокализъм], Habil.-Diss., Graz, 1985, 155 S. (Manuskriptdruck).
14. Българският глагол и свидетелството на балканските езици. — В: Иванчев, Светомир, et al. (edd.), В помощ на преподаването по български език на чуждестранни студенти, София: Унив. изд. „Климент Охридски“ 1988 [1990], 241–247. [Теоретична конференция „Преподаването по български език на чуждестранни студенти“, София, 10–14 VIII 1981]
15. [Сътрудничество при] Katja Sturm-Schnabl, Der Briefwechsel Franz Miklosichs mit den Südslaven – Korespondenca Frana Miklošiča s Južnimi Slovani, Maribor: Obzorja 1991, XXIV + 855 S.
16. Glagolica und Kyrillica und die Nasalvokalbuchstaben [Глаголица и кирилица и буквите за носовките], — В: Palaeobulgarica, 21, 1997, 4, 72–77. [4. Salzburger Slawistengespräch „Method und die alten slawischen Kirchensprachen“, 28.11–1.12.1985]
17. Ein Ausgliederungsmodell des Slavischen [Модел на разчленение на славянската езикова общност]. — В: Съпоставително езикознание — Contrastive Linguistics 23.1998, 3–4, 41–43. [X Международен конгрес на славистите, София, 14–22 IX 1988 г.]

18. Zu den urslavischen Grundlagen des Akan'e und der arealen Gliederung des Ostslavischen [За праславянските основи на акането и на ареалното членение на източнославянски]. — В: Съпоставително езикознание 24, 1999, 4, 31—39. [Berufungsverfahren II Nachfolge Prof. H. Jaksche – Vorträge, Graz, 11—13.5.1992]
19. Родопските говори и някои въпроси на българската и на балканската история.
В: Българска историческа библиотека 2000, 1, 36—38. [Научна конференция „Родопските диалекти и тяхното значение за историята на българския език и за славянската филология“, Смолян, 11—15 IX 1986 г.]
20. Българи-католици (павликяни) и българи-мохамедани (помаци) или към въпроса за структурната приемственост в историята, — В: Българска историческа библиотека 2000, 2, 9—14. [Научна сесия „300 години от Чипровското въстание (1688—1988)“, София, 26—27 IX 1988 г.]
21. За двете основи на българското диалектно членение, — В: Език и литература 55, 2000, 1, 144—149. [Първи международен конгрес по българистика, София, 23 V—3 VI 1981 г.]
22. [Заедно със Stephen G. Blach и Dimitria Trummer], Strokes Bulgarisch 101. Kompletter Sprachkurs auf CD-ROM für Anfänger mit Vorkenntnissen, Linz–Leonding: Strokes 2001.
23. [Заедно със Stephen G. Blach и Dimitria Trummer], Strokes Bulgarisch 100. Kompletter Sprachkurs auf CD-ROM für Einsteiger ohne Vorkenntnisse, Linz–Leonding: Strokes 2001.
24. [Заедно със Stephen G. Blach и Dimitria Trummer], Strokes Bulgarisch 50. Schnellkurs auf CD-ROM für Erstkontakte, Linz–Leonding: Strokes 2001.

Издателство ПЕНСОФТ има удоволствието да Ви представи
„Българска книга. Енциклопедия“
Едно издание, необходимо за всеки български дом.

В повече от 1200 рубрики - основни понятия и проблемни заглавия, разработени от над 80 водещи изследователи, са представени:

- значими явления на ръкописните книги и печатните издания, играли определяща роля за народностното съзнание, както в историята, така и в съвременността;
- направления и институции от всички области на книжовното дело, средища, организации и личности, спомогнали за ползотворно осъществяване на техните задачи;
- научни и научно-приложни отрасли на знанието, свързани с книжнината;
- традиционни и нови форми за публичност, за разпространение, опазване и достъп, за библиотечно-информационна обработка на документалните източници;
- законодателно-нормативни принципи и актове, регулативни по отношение свободния достъп до информация, свободата на печата и авторското право;
- оперативни термини, данни, сведения и справочници за писмено-печатните процеси, за четенето и информационния трансфер.

Цена: 68 лв.

За поръчки:
Издателство ПЕНСОФТ
1113 София
ул. Акад. Г. Бончев, бл.6
тел. (02) 9793460, 716451
факс: (02) 9793406, 8704508
e-mail: orders@pensoft.net / pensoft@mbox.infotel.bg
<http://www.bgob.net>

ОТЗИВИ

Аксиния Джурова, *Украсата на Ватиканския палимпсест Vat. Gr. 2502. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 2002. 124 с. + 47 цв. таблици, 70 черно-бели илюстрации и фототипно възпроизвеждане на 112 л. от ръкописа с палимпсестния текст.*

Ватиканският палимпсест съдържа текста на най-ранното известно до момента кирилско изборно евангелие, възхождащо пряко към Кирило-Методиевската преводаческа традиция. Този ценен паметник сравнително бавно заема подобаващо място в палеославистиката. Преди повече от двадесет години става известно съществуването на ранния кирилски слой в гръцко евангелие от XII–XIII в. (Vat. gr. 2502), съхранявано във Ватиканската апостолическа библиотека, когато Трендафил Кръстанов прави първите съобщения за него.¹ През 1985 г. този важен ръкопис е описан аналитично, направени са първите палеографски и кодикологически описания, дадени са сведения за правописа и езика на паметника, както и за някои особености на лексиката и украсата.² Едва през 1996 г. обаче научното издание на текста става факт, осъществено от колектив с участието на Тр. Кръстанов, Ив. Добрев и А. М. Тотоманова³. Още шест години трябваше да изминат, за да се стигне до факсимилното издание на листовите от гръцкия ръкопис, съдържащи палимпсестен кирилски текст, респ. следи от орнаменталната украса на кодекса, съпроводено с детайлен анализ на базата на технически възможната за момента възстановка. Днес изданието е факт и като всеки научен факт, отговаряйки на някои въпроси, поставя нови. Защото стойността на едно научно изследване се измерва не само с това на кои проблеми дава

¹ *Кръстанов, Тр.* Неизвестен старобългарски ръкопис-палимпсест, вероятно от XI в. във Ватиканската библиотека – Духовна култура, LXII, (1982), 7.

² *Джурова, А., Кр. Станчев, М. Япунджич.* Опис на славянските ръкописи от Ватиканската апостолическа библиотека. С., 1985, 196–201.

³ *Кръстанов, Тр., Ив. Добрев, А. Тотоманова.* Ватиканско евангелие. С., 1996.

категорично решение, но и с това какви перспективи за нови изследвания се очертават. В този смисъл фототипното издание на Ватиканския палимпсест има реалната възможност да отвори нови хоризонти пред изследователите.

Книгата съдържа 3 глави (успореден български и френски вариант), приложение, 47 цветни таблици (обработени с компютърната програма Adobe Photoshop, за да стане видим палимпсестният слой максимално), 70 черно-бели илюстрации и факсимилно издание на 112-те листа от гръцкия ръкопис, съдържащи кирилски текст. Дори само този статистически преглед на разпределението на материала показва, че авторът, проф. д.изк.н. Аксиния Джурова, залага много на илюстративното начало, на онагледяване на съответствията, което при анализ на орнамента и украсата на един средновековен ръкопис е може би най-добре работещата методика, особено в случай като този — на толкова значителен паметник.

Амбицията на автора е не само да реконструира и обнародва модела на украсата на най-ранното кирилско изборно евангелие, но преди всичко да очертае мястото му в един широк културен контекст. На първо място това е непрекъснато променящата се византийска книжовна традиция, търсеща своята идентичност в следиконоборческия период (IX—XI в.). Вторият фактор е зараждащата се паралелно с тези процеси славянска книжовна традиция, белязана от своя специфика: преход от гръцки към старобългарски език в богослужението и преход от глаголически (следващи минускулните) към кирилски (следващи унциални, архаични) кодикологически практики. Тази сложна задача е разрешена с помощта на един многофункционален анализ не само на отделните елементи на украсата и техните паралели, но и с обяснение на моделите, следвани от ранната славянска ръкописна традиция. Демонстрирано е задълбочено познаване на материала, неконвенционалност при интерпретирането на някои паралели в кодикологическите практики и умение да се търсят културно-историческите проекции на конкретни явления от областта на палеографията и кодикологията. Тук бих привела само примерите за двойните инициали и обяснението на тяхната поява в ранната славянска и итало-гръцка традиция; паралелите със синайски, арменски, грузински и дори коптски ръкописи, които са свидетелство именно за стремежа конкретният факт да се проектира на фона на културната история на византийските провинции през IX—XI в.

Първата глава на книгата е посветена на археографското описание на ръкописа. Тя ни запознава детайлно, но в синтезирана форма с физическото състояние на кодекса. Посочени са физическите параметри и на гръцкия ръкопис, и на съхранения кирилски текст.

Втора глава ни запознава с културата на кодекса във Византия през IX в. и с появата на първите славянски ръкописни книги. Макар и само в рамките на 10 страници, авторката успява концептуално да очертае сложната, нехомо-

генна и променяща се обстановка в Константинопол през IX в. и да ситуира на този фон зараждането на славянската книжовна традиция. В тази част особено важен е опитът да се възстанови цялостният процес на преход от унциално към минускулно писмо във Византия, а заедно с него и възникването на глаголическата писменост, възприела най-високите столични образци и моделирана допълнително във византийските провинции. Изводът, че „възникването на глаголическите ръкописи е пряко свързано с нехомогенната още традиция в средата на IX в. в Константинопол, а това на кирилските ръкописи — с консервативността, заложена в типа култура на византийската провинция“ (с. 19), тепърва ще разкрива своите потенциални възможности при обяснението на някои процеси в периода на възникването на старобългарската книжовна култура. Този извод е свързан и с въпроса за взаимодействието между център и периферия. Паралелите, които дава авторката спрямо кирилските ръкописи като провинциални, очертават равнопоставеността на всички византийски провинции: континентална Гърция, гръцка Италия и славяните и предполагат интензивни контакти между тях. Това е извод, който не е формулиран досега с такава категоричност, и който е може би един от най-интересните резултати от анализа на следите от украсата на Ватиканския палимпсест.

В третата глава на изследването са представени аналитично основните елементи на украсата: способности за графично членение, инициали, заставки. Тази част е много по-фактологична и конкретна. Теоретичните постановки от предходната глава тук намират своето конкретно покритие, реализирано с изключително изобилен илюстративен материал. Седемдесетте черно-бели илюстрации на практика показват образци от повече от сто ръкописа. В тях на базата на задълбочен анализ авторката постепенно мотивира тезата си за ранния произход на ръкописа, за спецификата на украсата му, различна от тази на Асеманиево евангелие, Савина книга, Енински апостол. Дори спорните на места възстановки на отделни елементи на украсата (все пак става дума за палимпсест) в случая произтичат от логиката в системата на украсата на ръкописа. Като резултат от аналитичното изследване се дава и хипотезата за мястото на възникване на този ръкопис, която е по-детайлизирана и доразработена в сравнение с по-ранните тези на авторката: „средата, в която той, Ватиканският палимпсест, е възникнал, е тази на манастирски скрипторий от Западните Балкани, чиято продукция е близка със Синай, респ. със средиземноморските центрове на Гръцка Италия.“ (с. 83).

За приносния характер на книгата голямо значение има и доброто полиграфическо оформление, с което традиционно се отличава Университетско издателство. Не можем да не отбележим и изключително любезното съдействие на Ватиканската апостолическа библиотека, която поддържа традиционно добри научни връзки с ЦСВП „Иван Дуйчев“ и която и за това

издание предостави черно-белите и цветни слайдове и правото те да бъдат публикувани. В заключение трябва да подчертая, че изданието „Украсата на Ватиканския палимпсест“ е книга, която ще заеме полагащото ѝ се място не само сред специализираните монографии по история на изкуството на ръкописната книга, но и в палеославистиката като цяло поради широкия кръг проблеми, които поставя, и поради оригиналните решения, които предлага.

Вася Велинова

Стефан Кожухаров. Проблеми на старобългарската поезия. С., БАН, Институт за литература. Изд. център Боян Пенев, 2004.

Благодарение на усилията на проф. д.ф.н. Ангелина Минчева от Катедрата по кирилометодиевистика на Софийския университет, проф. д.ф.н. Георги Попов от Богословския факултет на Софийския университет и ст.н.с. д-р Светлина Николова от Кирило-Методиевския научен център при БАН и със съдействието на издателски център „Боян Пенев“ (Институт за литература при БАН) в началото на тази година излезе монографията „Проблеми на старобългарската поезия“ от големия български медиевист Стефан Кожухаров. Трудът представлява посмъртно издание, в което материалите са отпечатани във вида и обема, в който са били подготвени, без намеса в текстуално и стилистично отношение. Книгата е финансирана чрез конкурс на Националния център за книгата към Министерството на културата.

В началото на монографията са поместени три въведения от всеки от тримата редактори. В „Предговор“-а на Ангелина Минчева е дадена кратка история на подготовката на труда за печат. В частта си „В памет на Стефан Кожухаров“ Светлина Николова описва житейския път и израстването му като учен, като посочва основните приноси в разработката както на отделни произведения, така и на процеси в развитието на старобългарската оригинална химнография на фона на цялостното развитие на старобългарската литература. Въведението на Георги Попов „Проникновен изследовател на старобългарското поетическо наследство“ откроява акцентите на най-значимите постижения на учения в изследването на оригиналната химнична поезия и старобългарската музикална култура.

Според бележката на редколегията в архива на автора не е бил открит оригиналният увод към книгата, озаглавен „Старобългарската песенна поезия“, затова в началото на книгата като въведение е поместена статията на Ст. Кожухаров „За обема на понятието старобългарска поезия“ според изданието ѝ в сборника „Старобългарско книжовно наследство“. С., 2002, 125—140, в която той се спира на три основни компонента за разбирането на понятието „старобългарска песенна поезия“: хронологическите граници на старобългарската химнография, жанровата ѝ специфика и химнографските школи в развитието на старата българска литература.

Самата книга е разделена от автора на пет големи раздела, обхващащи развитието на църковното песенно творчество по българските земи от IX—X до XVIII в.

Първият раздел „Из историята на Преславско-Охридската химнографска школа“ включва пет отделни статии, посветени на първите старобългарски химнописци и оригинални старобългарски поетични произведения.

Една от най-големите заслуги на българския учен е откритието, че ученикът на Кирил и Методий Наум Охридски е бил не само техен последовател и български просветител, но и забележителен поет. На неговото химнографско творчество е посветена и първата статия от този раздел — „Химнописецът Наум Охридски“. В нея Ст. Кожухаров публикува текста на открития от него Канон за апостол Андрей с подписа на Наум Охридски: **ПРВОЯГО ХРСТОВА СЛА ХЪАЛИ НИШУНИ НАОУМ.**

Втората статия от цикъла е посветена на Канона за архангел Михаил от Константин Преславски с открития от Ст. Кожухаров акростих с подписа на Константин: **ПЪТИ ДОСТОИТ ЯРХОСТАТИГА КОНСТЯНТИН** в известния Скопски миней (НБКМ № 522). Авторският подпис и близостта на това произведение в стилистично отношение с други подписани от Константин Преславски произведения, като например Службата за Методий и оригиналната старобългарска част на Триода, подкрепят тезата на Кожухаров, че пред нас е едно ново произведение на забележителния старобългарски поет.

Една от големите заслуги на българския учен е уточняването на състава и датировката на първата и най-ранна Служба за Успението на св. Иван Рилски, дело на неизвестен автор, на който проблем е посветена една от статиите в раздела. Въз основа на детайлизиран анализ на по-късни по време компилативни преписи на други произведения, посветени на Рилския светец, Ст. Кожухаров достига до реконструкция на състава на тази най-ранна по време на създаване служба според изискванията на Студийския устав и до уточняване на датировката ѝ — тя е възникнала преди пренасяне на мощите на светеца в Търново и преди установяването на новата дата на празника (19 октомври), т.е. най-късно през XII в., с възможност и за по-ранна датировка.

По същия начин, отново чрез изключително прецизен анализ на запазените фрагменти по различни ръкописи, българският учен опровергава разпространеното до този момент мнение за наличие на две отделни служби за цар Петър. Съпоставката на запазените в Драгановия миней части и тези в миней № 434 от Белградската библиотека показва, че те представляват различни части от една и съща служба, от която в тези фрагменти не е запазена единствено седмата песен от канона.

Отново в забележителния Скопски миней от XIII в. през 1979 г. Ст. Кожухаров открива още едно произведение, дело на неизвестен преславски книжовник — Канона за Въведение Богородично с акростих: **ПРИИМИ ПРИАУИСТА ПИНИЕ ПРИНЕСЕНИИ ТРОЕГО.** Сравнението на изведения акростих с други два преписа на произведението — в Драгановия миней и в

миней F.п.I.72 от Руската национална библиотека в Санкт Петербург, дават възможност на автора да обобщи някои основни механизми при преписването на химнографски произведения — не само грешки, но и съзнателни намеси и промени в текста, които водят до нарушаване на основния текст на акростиха, като инверсия на началата на тропарите, инверсия (разместване) или изпускане на цели тропари. Нарушаването на схемата от еднакъв брой тропари в различните песни, един основен закон в химнографското творчество, за да може да се вмъкне целият текст на акростиха, води Ст. Кожухаров и до основни заключения относно психологията на средновековния автор — акростиховата фраза се превръща в кратка молитва, известна само на книжовника и незабележима в другата, голямата молитва канон.

Вторият голям раздел от книгата е посветен на Търновската химнографска школа от XIII—XIV в. В него са включени шест статии, в които се разглеждат отделни произведения на търновски химнописци. На първо място е поставена новооткритата от Ст. Кожухаров Служба за Филотея Темнишка, една от покровителките на престолния град, чиито мощи са били пренесени в Търново от цар Калоян. До момента на откриването на тази служба е било известно само пространното житие на светицата, дело на патриарх Евтимий и по-късното Похвално слово за Филотея от Йоасаф Бдински. Един от най-трудните проблеми пред изследователите на този култ е липсата на каквито и да е византийски произведения за тази светица и оттам липсата на сведения за източниците на Евтимиевото житие. С откриването на Службата за Филотея от XIII в., несъмнено оригинално произведение на Търновската химнографска школа, се попълва част от тази празнина — със сигурност сведенията от тази служба са били използвани в житието на Евтимий. Откритите три преписа (един от XIII и два от XVI в.), по заключенията на Ст. Кожухаров, дават възможност да се проследят двете генеалогични разклонения на нейния текст.

По време на Втората българска държава един от най-разпространените култове е този към св. Петка Епиватска (Търновска), който се развива след пренасянето на нейните мощи от Египет в Търново по времето на Иван-Асен II, най-вероятно наскоро след 1230 г. На тази известна южнославянска светица, култът към която се разпространява от Търново и в Сърбия, Румъния и Русия, са посветени многобройни произведения — както жития и похвали, така и химнографски творби. Едно от достиженията на Ст. Кожухаров е откриването на търновска служба за св. Петка в ръкопис от Рилския манастир, с което се опровергава мнението на Й. Иванов, че препис на такава търновска служба е запазена само в Драгановия миней. Проучванията на автора в различни ръкописни сбирки показват, че текстът на тази служба е запазен изцяло или частично в още петнадесет ръкописа от различно време и произход.

Подробният анализ на разпространението на култа към св. Петка на Балканите сред българи, сърби и румънци, както и сред руснаци, който прави Ст. Кожухаров, като съпоставя всички събрани от него сведения от различни източници и на базата на податките в самия текст на открития също от него Летописен разказ за пренасянето на мощите на св. Петка Епиватска в Търново, му дава основание да заключи, че творбата е създадена най-вероятно в последните десетилетия на Втората българска държава в Търново.

От своя страна, стилистичните и художествени прилики на Службата с творчеството на патриарх Евтимий Търновски, дават основание на българския учен да предположи неговото авторство на тази забележителна творба на Търновската химнографска школа.

На друго предполагаемо произведение на забележителния търновски писател — Параклис за царица Теофана — е посветена една от статиите. Мощите на светицата са били притежание на Търново и за нея патриарх Евтимий е написал Служба по Йерусалимския устав — с Малка и Велика вечерня. Основание за атрибуцията на новооткритото произведение дава заемането на части от Службата на патриарх Евтимий, по-точно целият канон и някои други песнопения, като към тях са добавени и развити нови, както и някои стилистични похвати, използвани в химнографията от този период само от Евтимий Търновски.

Заслуга на Ст. Кожухаров е откриването на двама неизвестни дотогава писатели от Търновската химнографска школа — единият е инок Макарий, автор на Параклис за св. Петка Търновска, запазен в единствен препис в ръкопис с особено предназначение — Молебник, тип сборници, предназначени за индивидуална молитвена практика и пряко свързани с исихазма. Самото произведение е с акростих: **ПРИИМИ МАТИ МОЛЕНИЕ СВОИХ РАБ**, а името на автора е приписано след заглавието на Канона. За своето произведение инок Макарий създава нов тропар, нов канон, нов седален и нов цикъл стихире, като от предходната традиция заема кондака, което показва, освен голямата дарба на монаха, и за сетен път популярността на светицата.

Вторият неизвестен до този момент писател е инок Симеон, създал Молебен канон за архангелите Михаил и Гавриил и вплел в акростиха на канона следния текст: **СИМЕОНА НЕДОСТОИНАГО ПЛАЧУ**. От изследването на ръкописа се оказва, че Канонът е част от Параклис за архангелите, но тъй като останалите части на произведението са заети от други творби, в науката инок Симеон остава като автор на Канон за архангелите.

Химнографското наследство на един от най-талантливите възпитаници на Търновската химнографска школа — Григорий Цамблак увенчава тази втора част от книгата. Тук той присъства с две от сигурните си произведения: Служба за Йоан Сучавски и Служба за Стефан Дечански.

Авторството на Цамблак на Службата за Йоан Сучавски дълго време е било оспорвано от Яцимирски, но приведените от Ст. Кожухаров аргументи, с откриването на двоен акростих в творбата — от една страна текст в тропарите, посветени на светеца и най-вече откриването на името на автора **ГРИГОРИЕ**, кодирано в богородичните тропари, напълно доказват несъстоятелността на тази теза. Проучването на ръкописната традиция, направено от Кожухаров, доказва силна текстова стабилност в процеса на преписване на творбата, както и наличие на седем руски преписа от началото на XVI в. От своя страна, текстовите и стилните прилики с написаната по-късно в Сърбия Служба за Стефан Дечански също подкрепят тезата, че авторът на произведението е Григорий Цамблак.

По същия начин Григорий Цамблак вплита името си в богородичните тропари на Службата за Стефан Дечански, а съпоставката на двете произведения като схема на акростих и стил карат Ст. Кожухаров да заключи, че авторството на Цамблак на двете произведения е документално потвърдено и безспорно.

Третият раздел на книгата е посветен на най-значителното произведение на Рилската химнографска школа през XV в. — Службата за пренасяне на мощите на св. Иван Рилски от Търново в Рилския манастир, дело на послаянчения византиец Димитър Кантакузин. След подробен анализ на преработката, на която е бил подложен текстът на Службата в изданието на Неофит Рилски от 1836 г., и съпоставките с оригиналния текст на Кантакузин, запазен в няколко издирени от Ст. Кожухаров преписа, както и на основата на цялостното проучване на химнографския репертоар за Рилския светец в повече от 140 преписа от XIII до XIX в. Ст. Кожухаров заключава, че Димитър Кантакузин е написал цялата Служба за връщането на мощите на св. Иван Рилски в Рилския манастир на славянски (ресавски извод на Евтимиевата норма), а не на гръцки език през втората половина на XV в.

Традицията за създаване на химнографски произведения продължава и през XVI в. От това време са засвидетелствани произведенията на Софийската химнографска школа, като основна тема в нейната продукция е химнографската интерпретация на софийските мъченичества от XVI в. В четвъртия раздел на книгата този период е представен с изследване върху Службата за Николай Софийски от инок Андрей, считана доскоро за анонимна. Ст. Кожухаров открива запазения в богородичните тропари на творбата авторски подпис „тах Андреа“ и това му позволява да атрибутира произведението.

Последната, пета част на книгата, е посветена на най-късното произведение на жанра „оригинална старобългарска химнография“ — една творба, дело на известния деец на XVIII в. йеромонах Спиридон, чиято „История“ е била винаги в сянката на Паисиевата. Но освен на тази история Спиридон е автор и на една „Служба за Теодосий Търновски“, недооценявана до този

момент от изследователите. Тя е написана с азбучен акростих — последният азбучен акростих в старата ни литература, своеобразен епilog на хилядолетната история в развитието на този тип произведения.

Като приложение към книгата са поместени четири отделни статии, посветени на въпроси, които излизат извън рамките на общия преглед на развитието на старобългарската песенна поезия. В първата от тях Ст. Кожухаров прави кратък преглед на този стихотворен жанр и публикува всички събрани от него проложни стихове за български светци: за Иван Рилски, за Петка Търновска, за Ромил Видински, за Климент Охридски, за Константин-Кирил Философ и за Варвар Мироточец.

Втората статия представлява публикация на открития от автора в сбирката на А. И. Хлудов в ГИМ „Летописен разказ“ за пренасяне на мощите на Петка Търновска от Каликратия в Търново по времето на Иван-Асен II и задълбочено изследване на многобройните исторически и езикови данни, които се съдържат в него.

Последните две статии в Приложението са посветени на въпросите на старобългарската музика. В първата е направен преглед на θ -нотацията в среднобългарските ръкописи от XII до началото на XIV в., като са систематизирани данните от 12 ръкописа от този период. Втората статия се спира по-определено на нотните начертания в известния Орбелски триод.

В края на книгата е поместена библиография на трудовете на Стефан Кожухаров, изготвена от Нели Ганчева, включваща данни за 180 негови научни и енциклопедични студии и статии, редактирани от него енциклопедии, речници, описи, монографии и хрестоматии, поредици и периодични издания, рецензии за дисертации и ръководство на аспиранти, както и 10 заглавия на литература за него.

Бойка Мирчева

Българското възраждане: културни модели и литературни идентификации

Творческият образ на професор Кирил Топалов е невероятно богат и обемен. В основата е неговият талант — да прозира отвъд традиционното като проекция на наследеното, да открива пространствата, в които българската мисъл търси собствени пътища за избор, съизмервайки се със света, да съпоставя и анализира. В множеството му изяви като авторитетен изследовател на Българското и Балканското възраждане, в разностранната му творческа дарба на критик, изявен белетрист и драматург с неочакваните (някога) и очакваните (сега) открития на собствено български хоризонти на мислене и поведение — прозира и друго: респектът пред историята, но и пред културния миг. В тази сложна среща К. Топалов съзира възможности за българския литературен развой, опрян на успоредните и същевременно пораждащите го културни и исторически модели. На празника за неговия 60-годишен юбилей българската културна общност поздрави твореца с авторитетен сборник „Разночетенията на текста“ (2003 г.) — изследвания, в които учени от България и чужбина потърсиха среща с текстовете на Кирил Топалов и откриха създаденото от него.

Особено впечатляващи са наблюденията, анализите и изводите на Кирил Топалов върху литературата и културните идентификационни процеси на Българското и Балканското възраждане. Трайният научен интерес на К. Топалов е в полето на възрожденската поезия. Още през 1979 г. той написва първия и останал единствен досега труд върху „Проблеми на възрожденската поезика“. В него той очертава възможностите и границите на българския възрожденски поетически модел, въвежда понятията „макроструктура“ и „микроструктура“, обяснявайки своеобразието на поетическите изяви; за първи път в литературноисторическата наука дава пространна оценка на феномена „даскалска поезия“; авторитетно обосновава пътищата на възрожденските поети в утвърждаване на силаботоническия стих. За литературноисторическата наука за Възраждането от това време книгата на К. Топалов стана събитие, един модерен прочит на националното, съизмерен с постиженията в модерното европейско литературознание. Този важен труд стана база за всички пишещи върху възрожденската поезия, една необходима оптика в погледа им към поетическия текст. През същата, 1979 г., Кирил Топалов издаде и книгата си за поезията на Петко Славейков — един от предпочитаните от него възрожденски творци — в която на практика приложи соб-

ствените си методологически принципи и очерта мястото му в българския литературен развой.

Книгата на Кирил Топалов „Григор Пърличев. Живот и дело“ (1982 г.) е поредният изследователски успех за автора, актуален и днес. Не е възможно изследването на целия сложен комплекс от личностни изяви, творчески постижения, лична драматична съдба и екзистенциален избор на една от най-интересните личности на Българското възраждане — Григор Пърличев — без тази книга. Повече от две десетилетия тя е единственият източник за знания на поколения студенти, тя остава и най-авторитетното по отношение на фактологическа правилност и идеологическо тълкуване изследване на противоречивия творчески път на Пърличев. Тази книга отдавна е библиографска рядкост и грижата на българската наука за духовните хоризонти на идващите поколения трябва да подкрепи нейното преиздаване.

Приносни за българската наука са и книгите му върху автори и процеси на българската литература през XVIII и XIX век — „Проблеми на българската възрожденска литература“ (1983 г.), двутомникът „Възрожденци“ (т. I — 1988 г., т. II — 1990 г., и последвалите ги второ издание — 1990 г. и трето издание — 2002 г.), „Ботев в пътя на възрожденската поезия“ (1992 г.). В тях се откроява нещо много важно — цялостно познаване на възрожденските литературни процеси, подкрепено от усет за литературния факт и солидна методологическа информираност. Тези книги на Топалов проблематизират българския литературен развой, откриват значимото и водещото в него, но заявяват и за новите възможности на модерната наука да прониква в малко известното, в неразтълкуваното.

Опитите на съвременната наука за Българското възраждане да разчита спецификата на появата и усвояването на възрожденската текстовост са неосъществими без аналитичната студия на К. Топалов върху възрожденската автобиография и нейното жанрово представяне („Проблеми на българската възрожденска литература“). Това е модерна проблематика в съвременното литературознание, което се насочва към факта, отгласква се от него, за да преоткрие неговите проекции в литературни писания, интимни изповеди, мемоари. Написаното за автобиографията е база за настоящи и бъдещи изследователски опити най-вече в заявената теза за сложното и противоречиво единство на епическо, лирическо и драматическо в автобиографичния текст. В тази важна студия К. Топалов проектира и последвалия интерес към психологизиране на културния факт, но и към осмисляне на сложната нееднородност на автобиографичното повествование.

Не по-малко значим проблем, отразен в същата книга, е и проблемът за „Спецификата на изграждането на художествения образ в хумористичната и сатиричната възрожденска проза“. Тълкуването на „Житието“ на Софроний, на публицистичната сатира на Ботев и Каравелов през хумористичното като

визия, но и като чувствителност за възрожденския човек е един от здравите темели на тази студия. Проблемът за смеха, иронията, сатирата е дълговечен (да си припомним още писаното от Аристотел насам) и сложен теоретически, но изследването на Топалов намира свой ракурс, окрупнява наблюденията върху сатиричното начало за специфично българските литературни процеси. Излязла по време, когато в българската наука е актуална опозицията „фолклор—литература“, тази студия отразява проблематичността на търсенията на иманентните връзки между анекдота и битовия хумор с авторското хумористично и сатирично повествование.

Последователният интерес на учения К. Топалов към проблемите на възрожденската литература намира израз в двата тома с общо заглавие „Възрожденци“. И ако в посочените досега изследвания и студии е видна овладяната важна фактологична основа и богатата научна ерудиция (като склонност за анализи и синтези в полето на модерната научна мисъл), то в богатия интерпретативен спектър на двутомника прозира методологическата база на големите изследователи на Българското възрождане — Иван Д. Шишманов, Боян Пенев, Петър Динеков. Още с въвеждащата студия „Възрождането и литературата“ Топалов отбелязва и двете нива на изследователски интерес — литературният и културният факт и процесите на Възрождането, породили специфичното в българския възрожденски литературен канон. В полето на интерференции, на срещи и пресичания през XVIII и XIX век — от Паисий Хилендарски до Христо Ботев — К. Топалов открива закономерности, бележи върхови етапи, показва сполученото и несполученото в българската литература. Това, което прави впечатление, е уменията на автора да уловя процеси, да набелязва етапи, да се вглежда в познатото, за да открие нещо не толкова познато. Усетът на Топалов за Възрождането е иманентен, опрян на дълбоко познаване на станалото, но и на посока на мисълта, ориентирана към открояване на специфично националното.

Прави впечатление и друго — върното и на места терминологично точно характеризирание на всеки представен възрожденски автор (те са повече от 20). Знаем колко е трудно да се даде точен езиков израз на характеристикното за един творец и то с лаконизма на едно определение. Това е постигнато от Кирил Топалов в тази книга. Ще посоча само някои примери: „Делото на Софроний — между старото и новото време“, „Константин Фотинов и Иван Богоров — пионери на периодичния печат“, „Апостолът и поетът Григор Пърличев“, „Мемоаристът Илия Блъсков“, „Цани Гинчев — битоописател и морализатор“, „Същинският възрожденец Сава Доброплодни“, „Вечният съвременник Стефан Стамболов“ и др. Също така знаем колко важно е да се погледне на литературния факт от позициите на литературния историк, да се съзре динамиката на неговото полагане в иманентните възрожденски процеси, да се набележат приликите и отликите с други, подобни на него. И

ако за по-ярките творци на Възраждането — Славейков, Раковски, Ботев — това е значително по-достъпно, то направеното от Топалов за неналожилите се като значими творци от Възраждането автори (често определяни и като „маргинални“) вече е значително по-трудно. Защото литературният развой е сложна смесица на сполучено и несполучено, но в пространството между върховното и не толкова върховното се крият механизмите, които осъществяват именно литературната динамика. Книгата на Топалов разкрива именно това.

За интересите на Кирил Топалов към възрожденската литература подказват и множеството издания, на които той е или съставител, или редактор. Ценно издание е антологията „Българска възрожденска поезия“ (1980), изданията на Никола Козлев (1980), Георги С. Раковски (в четири тома, 1983), на Петко Р. Славейков (1992), впечатляващото издание „Паисий Хилендарски. История славянобългарска. Зографска чернова. 1762“ (факсимилно издание със студия от К. Топалов).

Очертаване на мястото на Кирил Топалов в съвременната българска наука за Възраждането — което е и патосът на тези редове — симптоматично е защитено с книгата му „Раковски и Ригас в културно-историческите модели на Балканското възраждане“ (2003 г.). Веднага ще кажа — това е необичайно изследване. Не толкова и не само защото съотнася две крупни фигури от Гръцкото и Българското възраждане, а преди всичко защото очертава модели — на поведение, на културно интегриране, на историческо отстояване. Тази книга е глобален труд, изграден върху невероятно количество осмислени и прецизно поставени факти от културната история на Балканите. Но неговата значимост се измерва в уменията на Топалов да съпоставя явления. Този голям мащаб на мислене и проектиране на закономерности отвежда автора до широкообхватни изводи, своеобразно формулирани още в заглавието на отделните части: „Етноформиращата и държавнокреативната енергия на „научнообразователната институция“: митологизиране на историята, или балканската византийска мечта“, „Императивните стратегии на социосинтагматичната институция: писателят като творец на „Ново политическо управление“, или в литературно-политическата парадигма на лидерското слово“, „Лидерските политики на художествено-книжовната институция: марсилезите на несъстоялите се революции, или другият език на възрожденската държавно-креативна енергия“.

Книгата за Раковски и Ригас е сложна книга — тя е в полето на литературната история, но и на литературната социология, на модерното историческо мислене, но и на политическата антропология. Модерна като замисъл и реализация, книгата на Топалов разкрива основни опозиции през Възраждането: на свое и привнесено чуждо, на иманентно национално и борбата му за отстояване, на осъществено и неосъществено. Първо трябва да се

отбележи и нещо друго — неизследваният диалог между Ригас и Раковски и то именно в посока на изграждането на специфични национални стратегии (в интересно отбелязаната дистанция с разлика половин век). Според думите на самия К. Топалов задачата на труда му е „да идентифицира поетическите, културно-историческите и политическите рефлексии на лидерското слово на Ригас и Раковски в осъществяването на някои от най-важните инициативи на т.нар. балкански възрожденски културно-исторически модел“ (с. 16). Идеята за мечтаната държавност на Балканите преминава, както вярно отбелязва Топалов, през единството на историческия спомен, етнокултурата и опазването на езика. Това стабилно триединство на условия за отстояване на идентичност е в посоките на текстовете и на Ригас, и на Раковски — от невероятната „Карта на Гърция“ и тръбните маршове на Ригас до „Горски пътник“ и всичките възвания и „гласове“ на Раковски.

Важен акцент в книгата на Топалов е проблематизирането на мита за „цивилизационната легитимация“ (езикова, историческа, юридическа и проч.) на една бъдеща мечтана и осъществима, но неосъществена още държавност. Около този проблем се наслагват наблюденията на автора, за да направи симптоматичния извод за трудното реализиране на една по същество възможна, но исторически невъзможна държавна доктрина. Той поставя модерния като изследователски проблем, но сложен като теоретико-антропологическа осмисленост акцент върху лидера и лидерството, видян през словото. Именно в словото е онтологията на националния идентитет, именно на територията на словото и Българското, и Гръцкото възраждане градят своите успехи, но и посрещат своите неуспехи. Топалов очертава пътищата на мита за българската древност през словото на Паисий, Раковски, Берон, Фотинов. Същевременно, изследвайки Раковски и Ригас, но с дълбоко познаване на предходни и следходни процеси, Топалов достига до извода за верния избор на Възраждането — изграждане на модерна образователна институция, определена от него като „научно-образователна“, която именно да осъществи прехода към мечтаната държавност. В това авторът съзира особеностите — общи и неизбежни — на балканския културно-исторически модел, но видян през личността и словото на Ригас и Раковски. В тази посока е представена срещата на двамата балкански възрожденци — на територията на „теоретично-лидерски“ (Ригас) и „практическо-лидерски“ (Раковски) текстове, т.е. в ядрото на самия процес на институционално изграждане.

Особено важен момент в изследването на Топалов представя разграничаването на лидерското слово и у Ригас, и у Раковски. В тази част на труда е демонстрирана богата изследователска култура, задълбочено и аналитично познаване на модерни изследвания, но и доказани възможности на автора да анализира литературен текст, да улови симптоматични процеси. Наблюденията му за изграждането на „емблематични културно-исторически

идеологеми и митологеми“ чрез лидерското слово на Ригас и най-вече на Раковски са значещи и перспективни — една солидна база и за бъдещи изследвания. Наблюденията върху поетиката на словото на Раковски — „риторично, мотивационно-будителско лидерско слово“ — е и нова дума за творчеството на един от най-значимите ни възрожденци, и обобщаващ глас. Много интересно е съпоставянето на творби на Ригас — „Патриотичен химн“ и „Що чакате, приятели и братя“ с „Постъп български“ на Раковски. Наблюденията върху стиховата организация, върху метриката и ритъма, същевременно видени през функционирането на този тип текстове, са креативни. Защото това са поетически послания, които изживяват своята основна функция — те стават химни, стават авторски глас във време, когато се изгражда поетическата организация на балканската поезия и се търсят пътища за нейното утвърждаване. Основният извод, който Кирил Топалов прави в своята книга, е ориентиран към програмите на националните епохи на Възраждането в България и Гърция, очертани в голяма степен чрез делото на Ригас и Раковски: „Макар и да не доживяват политическото освобождение на съвременните си национални общества, те им дават шанс да доживеят началото на идеологическото и духовното си освобождение според ясната и безалтернативна рецепта на Ригас: „Който мисли свободно, мисли добре“.

Запознаването с изследователското дело на Кирил Топалов като проникателен учен, тълкуващ динамиката на процесите на Българското възраждане, е опит и пример. Опит, защото създава базата за много и различни тълкувания, дава насоки, чертае алтернативи; пример, защото в създаденото от него прозира нещо много важно — нравствена алтернатива и завидна ерудираност.

Румяна Дамянова

Библиографски труд за българския литературен живот в миналото¹

В края на 2003 г. у нас бе отбелязана 125-годишнината от създаването на българската национална библиотека. Достоен финал на това честване, макар и без медиен шум, бе представянето на един забележителен труд „Литературно-художествени сборници и антологии 1878—1944“, подготвен от Кирил Ставрев, дългогодишен ръководител на отдела за ретроспективна библиография към Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Повече от половин век българските библиографи упорито работят, за да изпълнят поставената някога от Тодор Боров програмна задача пред Българския библиографски институт — да се изработят общи ретроспективни репертоари на българската книга и на българския периодичен печат от тяхното начало „до най-последно време“, а след това да се пристъпи и към аналитично разработване на съдържанието на печата за изтеклия период². Така бяха създадени библиите на българската книжовност — репертоарите на българската възрожденска книга, на българския периодичен печат за един век (1844—1944 г.), на българските книги през периода 1878—1944.

През 90-те години на миналия век Народната библиотека най-сетне се обърна към реализацията на най-трудната и най-обемната задача, дълго считана за неизпълнима от българските книжовници и библиографи — аналитичната разработка на печата. Амбициозният проект „Сборни издания“ на Отдела „Ретроспективна библиография“ към Центъра за национална библиография предвижда аналитичната разработка на литературните сборници и алманаси, на научнопопулярните сборници, на музикалните сборници (текстови и нотни), на читанките и христоматиите, на песнопойките и календарите — общо 6 000 заглавия. Проектът е подкрепен през 1990 г. от тогавашния директор на библиотеката Александра Дипчикова и от ръководителката на Центъра за национална библиография Антоанета Тотоманова. Кирил Ставрев е библиографът, който се заема с неговото практическо изпълнение.

Първата крачка от реализацията на този проект е представянето на съдържанието на литературните сборници и алманаси, издавани в България

¹ *Ставрев, Кирил*. Литературно-художествени сборници и антологии 1878—1944. Библиогр. указател. Т. I. Ч. I. Аналитична част. С., Марин Дринов, 2003. 907 с. с ил.

² *Боров, Тодор*. Книги, библиотеки, библиография. С., 1947.

от 1878 г. до края на Втората световна война. В продължение на повече от 10 години Кирил Ставрев издирва, събира и внимателно анализира българските литературни сборници като натрупва един голям масив с данни за развитието на българския литературен живот през първите 70 години от самостоятелното развитие на новата българска държава. Съставителят дълго е търсил своите обекти не само във фонда на Народната библиотека, а и в много други библиотеки с богати колекции, което личи от посочените в описанията библиотечни сигнатури, ровил се е в сбирките на антикварите, някои от рядко срещаните издания е събрал в огромната си лична библиотека, за което свидетелстват означенията „Личен екземпляр“ в ред библиографски записи.

Впечатляващият резултат от тази истинска изследователска страст е налице. Анализирани и описани са около 740 литературни сборника и антологии, издадени у нас от Освобождението до края на Втората световна война. Общият брой на библиографските единици, които представят съдържанието им, надхвърля 40 000. Прелиствайки страниците на библиографския указател, читателят се запознава не само със съдържанието на сборниците, но и придобива визуална представа за тях чрез многобройните снимки на оригиналните им корици. Съчетавайки умело документалното и библиографското изследване, К. Ставрев представя на българския историк на литературата и културата широка библиографска панорама за развитието на жанра „литературен алманах“ и „литературен сборник“. За първи път това книжовно богатство за един голям и важен период от развитието на българската литература е представено цялостно.

Какви са предизвикателствата, пред които е бил изправен Кирил Ставрев? Първото и най-важно предизвикателство за библиографа е да даде ясно определение за това какво е сборно издание, какви видове сборни издания се очертават в българския книжовен живот до 1944 г., какво е тяхното място като междинен вид между периодиката и книгата, каква е жанровата специфика на литературните сборници. Опорите в теоретичните разработки на предходници — библиографи и литературоведи — не изчерпват цялото пъстро многообразие на българската литературна действителност и не могат да решат всички сложни казуси, които възникват пред библиографа. Намирам за напълно правилна избраната от Ставрев стратегия — да търси не абстрактнотеоретични, а работещи определения с оглед на българската издателска практика. Затова и изключването на някои сборни издания (например избраните и събрани съчинения на един писател), е основателно, тъй като те имат съвсем друга задача — да представят творческия път на литературния творец.

Второто предизвикателство е свързано с огромния обем на информацията. Можем ли да считаме, че съставителят е обхванал изцяло своя обект? Възможни ли са допълнения и уточнения към направеното? Естествено е, че отговорът ще бъде положителен. Но всяко допълнение ще бъде само

дребен детайл, който не може да наруши внушителната панорама, предоставена на читателя.

Каква трябва да бъде структурата на библиографския запис, за да може да се представи адекватно и в съдържателно, и във формално отношение характеристиката на литературните сборници и антологии? И това е другото голямо предизвикателство, пред което е бил изправен К. Ставрев. Предложените от съставителя методически решения за структуриран анализ на една творба чрез средствата на библиографията представляват безспорен интерес. Кирил Ставрев успешно съчетава стандартното библиографско описание за книги (според БДС 15419. Библиографско описание на книгите) с аналитична част, в която представя съдържанието на сборника: автори и включени творби. Библиографирането е извършено де визу с много малки изключения, когато съдържанието е взето от друг източник (напр. издателски каталог). В сложната тъкан на записа съставителят акцентира върху забележките, в които отбелязва много детайли за библиографирания обект — какво е полиграфическото оформление на кориците (отбелязват се например случаи, когато един и същ сборник е публикуван с различни корици), допълнителни факти, свързани с оценката на сборника от публиката (сведения за публикувана рецензия/и) и други подобни. При компютърната обработка на библиографския материал Кирил Ставрев използва машинночетимия формат за библиографски запис, разработен за нуждите на националната библиография на България.

Особеното при аналитичната разработка е, че съставителят изброява всички автори и творбите им по начина, по който са представени в сборника, без да разкрива псевдоними, без да установява авторство при анонимно издадените произведения. Атрибутирането заедно с описанията на рецензиите, с установяването на основната форма на авторските имена и с кратки биографични данни за творците ще бъде задача на подготвяната от съставителя втора част на „Литературни сборници и антологии“, която той нарича „синтетична“. В предговора е посочено, че ще бъдат използвани два основни метода за установяване на действителното авторство на литературните материали — по първи стих за лирическите творби (след това се сочи заглавието) и по литературни герои (главно при прозаически и при драматически творби). За читателя по-удобно би било да намери на едно място всичко, което се отнася до съответното литературно издание, но съставителят е решил да раздели библиографския анализ за сборните издания в два тома. Вероятната причина за това е големият обем на информацията. Кирил Ставрев обещава, че показалците, които ще бъдат представени във втората част, ще подпомогнат читателя в търсенето на нужната му информация и ще преодолеят затрудненията при ползването.

Според проекта библиографският указател „Литературно-художествени сборници и антологии 1878—1944“ ще съдържа още два тома. Във втория том съставителят планира да помести библиографско изследване за украсата на литературните сборници и антологии, а в третия — да представи анализ на авторския състав на литературните сборници като по този начин допълни и разшири представата ни за българския автор и за неговата публикационна активност от края на XIX и първата половина на XX век.

Както личи от направеното досега, а и от всичко, което съставителят обещава да ни представи в следващите токове, Кирил Ставрев е навлязъл дълбоко в историята на българската книга. Той познава отлично книгоиздаването и книгопечатането през този период, знае технологичните възможности, хартията и шрифтовете, с които си служат производителите на този тип книжнина, разкрива характерни „трикове“ и „хватки“ на издателите от онази епоха. Той се отнася с особен пиетет към литературните факти и предоставя ценна информация за текстовете и за техните автори, пълни структурата на информационния библиографски модел със съдържание. Само човек с широки литературни интереси може да се справи с такава трудна задача, само библиограф с енциклопедична книговедска подготовка, с голямо търпение и силна воля може да доведе едно такова начинание до успешен край. Неслучайно близките му разказват, че за Кирил Ставрев това е не само изследователска задача, а делото на живота му.

Има нещо символично във факта, че в подготовката, обсъждането и отпечатването на този библиографски труд участват Народната библиотека и Литературният институт на БАН. Две от най-важните институции за развитието на българската култура съдействат за появата на това библиографско изследване. То е подпомогнато финансово и от Националния център за книгата. Благодарение на тяхната съпричастност днес българската наука разполага с този огромен том от 907 страници и в квартал, който тепърва ще бъде оценяван от научната общност. Пожелавам на автора Кирил Ставрев да довърши започнатото начинание, което без съмнение ще му осигури признанието както на библиографите, така и на изследователите у нас и в чужбина.

Татяна Янакиева

Мария Вачева-Хотева. С душата в зъбите (Българска реч от Солунско). С., Multiprint, 2004. 109 с.

През тази година етнографката М. Вачева-Хотева публикува нова книга, посветена на родния край на дедите ѝ. След монографичния труд „Говорът на село Зарово, Солунско“ (София, Multiprint, 2000. 463 с. + I — XVI) — документални материали, издаден в съавторство със Славка Керемидчиева (Институт за български език при БАН), който съдържа описание и речник на диалекта на с. Зарово, това е още един принос към проучването на Солунския край. В него чрез автентично предадени спомени и разкази на преселници от с. Зарово се разкриват битът и обичаите на населението от един регион, който е важен не само за историята на българския народ, но и за славянския свят като цяло. С много любов и топлота са пресъздадени богатата душевност и светоусещане на заровеца, житейската философия, която помага на тези забележителни с народността си чувство хора да понесат стоически своята нерадостна съдба на изгнаници от родните места. Повествованието е пределно искрено, лишено от външни елементи на трагизъм и героизъм, но от съдържанието му личи вродената гордост и сила, която може да даде на човека само любовта към родната му земя. В по-голямата си част книгата е изпълнена със светли и жизнерадостни спомени, които без да натрапват патриотични идеи, дават възможност на читателя не само да се осведоми за факти, случки и събития, но и да поеме една малка частица от духа на тези далечни земи — люлка на славянската книжовност и култура. Да се надяваме, че книгата ще предизвика интереса не само на славистите етнологични, историци и филолози, но и на представители на по-широк кръг общественици у нас и в чужбина.

Лучия Антонова-Василева

За едно събитие в българистичната учебна литература

През последните две години гръцките колеги д-р Константинос Нихоритис и Мариана Илиева-Нихоритис издадоха в Солун четиритомен учебник по български език¹. Основният автор — д-р К. Нихоритис — е един от изтъкнатите съвременни българисти в Гърция. Неговата цялостна научна и преподавателска дейност е посветена на България, на българската култура и език. Като ръководител на Катедрата по български език в Солунския университет „Аристотел“ К. Нихоритис е организатор на цялостната учебна дейност на специалността „Български език“. За обезпечаване на учебния процес доц. Нихоритис и съавторката му създават учебник по български език, който да осигурява обучението по езика от началния етап до професионалното му владеене. Изпълнението на този замисъл на авторите е осъществено с голямо умение и професионална вещина.

Общият обем на учебника е 1 286 страници, разпределени съответно: I том — 206 стр., II том — 292 стр., III том — 286 стр. и IV том — 502 стр. Авторите са изградили и спазили общ модел на представяне и подреждане на учебния материал. Всеки един от томове се състои от шестнадесет урочни единици, в които лексикалният и граматичният материал циклично се представят, обогатяват и усложняват.

В първия том 16-те урока включват начален диалогичен текст на теми, третиращи основни жизнени ситуации, които създават запас от основната лексика на българския език. Граматичният материал и граматичните структури са свързани с началното обучение и усвояване на езика. Включените граматически въпроси се коментират и обясняват накратко на гръцки език. Застъпена е именната система в българския език и трите основни времена — сегашно, минало свършено и бъдеще време. Във всеки урок са разработени разнообразни граматически и лексикални упражнения. Включени са текстове за превод и тестове за проверка.

Вторият том е структуриран по същия модел. Основната форма за въвеждане на нови думи и нов граматичен материал е отново диалогът, но вече обогатен и разширен тематично и лексикално. Представянето на граматиката продължава — разработени са всички останали глаголни времена в българския език; представена е цялостната глаголна система, засегнато е и словообразуването. Упражненията са разнообразни, разширени по обем и по брой. Включени са оригинални текстове от българската литература, текстове за българските народни обичаи и бит, текстове за преразказ и превод от различни области на човешкото познание.

¹ *Κωνσταντίνος Γ. Νιχωρίτης, Μαρτίαννα Ηλιέβα-Νιχωρίτη*. Μαθαίνω Βουλγαρικά I–IV. Βιβλιοπωλείο Προδοτός Εκδοτικός Οίκος Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 2002–2003.

Третият том вече променя основната цел на обучение — от базисно диахронично изучаване на българския език се преминава към изучаване на езика и културата във вертикален план: задълбочаване на придобитите познания по граматика и овладяване на българския синтаксис със съответното разширяване на обема на лексиката. Авторите са предвидили различни теми за всеки урок в областта на българското странознание и културна история. Подбрани са и текстове, представляващи своеобразен курс, започващ със старата българска литература — Климент Охридски („Житие на Константин-Кирил Философ“), Йоан Екзарх, Черноризец Храбър, продължаващ през възрожденската, представена от Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Неофит Рилски, Петър Берон, Георги С. Раковски, Иван Богоров и се стигне до новата българска литература с Иван Вазов, Захари Стоянов, Алеко Константинов, Пенчо П. Славейков, Елин Пелин, Пейо Яворов, Йордан Йовков и Стоян Чилингиров. За всеки автор са приложени биографични данни, а след тях са представени художествените текстове.

В този том авторите включват и две нови глави — обобщен обзор на българската граматика, в който са разработени правописните норми и правила, и систематизиран практически преглед на българската морфология.

Тази форма на подреждане, повторение и обобщение на граматиката на българския език, когато той се изучава извън страната, т.е. без външна говорна среда, е безспорно изключително добро попадение на авторите.

В четвъртия том е застъпена страноведска тематика. Към всяка основна тема са подбрани текстове на български класици, предназначени за превод на гръцки език, и текстове от гръцки автори за превод на български. Упражненията към уроците много правилно и точно са променили профила си и тук преобладават трансформационните езикови задачи, които засягат авантността на българската синтагма и фраза, залоговите промени, стилистичните и синтактични взаимозамени и др.

Авторите са включили българо-гръцки речник, състоящ се от 12 500 лексикални единици, представящи основния лексикален фонд в четирите тома на учебника. Това е изключително стойностно решение, което показва високата професионална подготовка на авторите.

В рамките на четири тома К. Нихоритис и М. Илиева-Нихоритис представят една панорама на българския език като лексика, граматика, правописни норми и правила и езикови структури, разработени за учебна работа при преподаването на български като чужд език. Като основен автор на учебника доц. К. Нихоритис е показал висок професионализъм. Той е добре подготвен специалист по съвременен български език (без да забравяме, че той е и отличен старобългарист) и добър преподавател. Създавайки това стойностно учебно помагало, той затвърждава името си в научната българистика.

Недка Гарибова

Иван Грек. Болгары Молдовы и Украины: вторая половина XVIII — 1995 г. (Библиографический указатель литературы). Кишинев, 2003, 664 с.

Иван Грек. Българите от Молдова и Украйна: втората половина на XVIII — 1995г. (Библиографски указател на литература). Кишинев, 2003, 664 с.

В края на 2003 г. в Кишинев излезе от печат едно много ценно и фундаментално издание — библиографски указател за българите от Молдова и Украйна, посветен на всички поколения български преселници, дали своя принос в историята и литературата на българския народ. Автор на указателя е известният молдовски историк и библиограф от български произход д-р Иван Грек. В подготовката участват д.и.н. Н. Червенков, д-р К. Челак и др.

По думите на самите автори основната цел на изданието е чрез библиографията да се покаже приносът на българската диаспора в Молдова и Украйна в историята и културата на страните, в които тя живее. Реализацията на тази задача предполагаше включването в указателя на пълен библиографски раздел — биографическа справка за един или друг представител на диаспората, литературата за него и пълен списък на неговите публикации.

Първоначално се планираше в подготовката да участват специалисти от научни учреждения от България, Молдова, Украйна и Румъния.

Наличната литература позволява да се направят няколко тома библиографски указатели : „Дейци на науката и културата, политиката и военните представители — българи от Молдова и Украйна“, „История на българските колонии в Молдова и Украйна“, „Приносът на българската диаспора в развитието на Русия, Украйна и Молдова“ и други.

В този контекст появата на разглеждания от нас труд е знаменателно събитие. В указателя, който наброява около 500 страници, са включени повече от 9 000 библиографски названия на български, руски, украински, молдавски и румънски език.

За сравнение: библиографският указател „Българите в Северното Причерноморие“, №.7, В. Търново, 2000, е значително по-малък. За разлика от други подобни издания на тази тема указателят е по-изчерпателен и най-пълно отразява литературата по темата «Българите в Молдова и Украйна» не само количествено, но и тематично.

Указателят включва единайсет тематични раздела, започвайки от средата на обитаване, археологически и исторически паметници, българите от Бесара-

бия и Северното Причерноморие в ново и най-ново време, българското население по време на Втората световна война и до средата на 90-те години на XX век. Библиографията се разделя на три основни части: 1) специални фундаментални изследвания (монографии); 2) отделни параграфи на по-обща и по-значими изследвания, научни и научнопопулярни статии, които са обнародвани в научните сборници и списания; 3) сюжети по темата на указателя от различни литературни и документални публикации.

В рамките на всеки един от разделите и подразделите публикациите са групирани в рубриците: „Източници“ и „Литература“. Основното внимание при подбора на материалите е насочено към краеведческите изследвания. Засягат се и църковни въпроси. Много от източниците се преповтарят в различни раздели. Етническият принцип на класифициране на материалите изключва от указателя представители на други националности, макар че в разделите, отнасящи се до църковно-религиозните въпроси, не може да се заобиколят имената, например, на свещеници и даскали от небългарски произход, които изиграват своята положителна роля в духовното развитие на българите.

В подредбата на материалите в библиографския указател се използва азбучния принцип. Приложени са именен, географски и административно-териториален показалец.

Оценявайки този изключителен труд на молдавските учени българисти, искам да подчертая, че той е много навременен и ще бъде в полза на голям брой учени, студенти и широка читателска аудитория, която се интересува от историята и културата на бесарабските българи.

Михаил Станчев
(Украйна)

Ново изследване в областта на историческия синтаксис на българския език

На 24 юни 2003 г. във Филологическия факултет на Лодзкия университет се състоя публична защита на кандидатската дисертация на магистър Иван Петров „Реализация полипредикативних структур в развитии българского языка“ (Wyrażanie struktur polipredykatywnich w rozwoju języka bułgarskiego). Научен ръководител на проекта бе професор Малгожата Коритковска, полски специалист в областта на съпоставителната граматика на славянските езици (преди всичко български и полски).

Дисертационният труд на Иван Петров засяга проблеми на историческия синтаксис на българския език, свързани преди всичко със структурата на сложните съчинени и сложните подчинени изречения, техните причастни трансформации, а също и простите изречения, съдържащи отглаголни съществителни (които отразяват номинализационните процеси). Тезата на автора постулира, от една страна, зависимостта между развитието и от друга — конкуренцията на тези формални категории на семантичната характеристика на изречението. Основен предмет на анализ в дисертацията са така наречените полипредикативни структури, състоящи се минимум от две предикативни единици (предикативно-аргументни структури, изразени на семантично ниво на организация на езика). За да опише последователно конструкциите, различни по своята формална структура, авторът използва теорията на семантичния синтаксис (предикативно-аргументна теория), на чиято основа е предложил (като използва разработените в научната литература решения) собствени модели за различни типове полипредикативни структури (причинно-следствени, времеви, условни и отстъпателни). При определянето на семантичните характеристики на конкретните езикови конструкции авторът формулира така наречените „стандартни изречения“ за всеки тип структура (тип отношения между предикативните единици), в които по пътя на неаналитичната експликация установява и илюстрира наличието на релевантни от гледна точка на конкретния семантичен тип елементи. Такъв подход позволява не само последователно да се опишат конструкциите, принадлежащи към различни формални категории, но и да се установи степента на семантична еквивалентност между тях, а също така да се отличат групи форми, които реализират едновременно няколко семантични типа (интерпретацията на такива изречения в значителна степен зависи от контекста).

За източници са избрани текстове, представлящи основните периоди в развитието на българския език: Супрасълски сборник (X—XI век), Своден

патерик (XIV век), Тихонравов дамаскин (XVII век) и граматиката на Неофит Рилски (XIX век). Като допълнителен източник е послужила руската редакция на църковно-славянски (текст от Номоканона), в която са намерили отражение основните елементи на езиковата система, оказала значително влияние на развитието на съвременния български език. В хода на работата са изследвани около 3 000 синтактични конструкции (повече от 500 от всеки източник), реализиращи полипредикативни структури. Всяка конструкция е съотнесена към стандартното изречение, а също така — в случаите на изявена многозначност — подложена на допълнително тестване чрез формални трансформации. За всяка конструкция авторът е предложил също така пълно описание на повърхностните структури (във вид на схеми), като е взел под внимание основните за конкретния тип изречение параметри (напр. видово-временна характеристика за глаголните форми, наличие/отсъствие на идентичност на номиналните фрази в позиция на подлежащо за причастните конструкции и т.н.).

Анализът на синтактичните структури завършва със статистическо обобщение и със съпоставяне със съвременното състояние на българския език (в областта на номинализационните процеси). Изводите, направени от автора, показват неравномерност в използването на конкретни синтактически конструкции в течение на вековете и тяхната зависимост от типа значение на полипредикативната структура. Преди всичко за всеки тип е установена конкуренция на паратаксиста и хипотаксиста, резултат от която се явява, от една страна, постепенното увеличаване в диахронна перспектива на количествата специални съюзни форми, изразяващи отношения между предикативните единици, и от друга страна, намалено количество многозначни съчинени конструкции. Номинализационните процеси (както при използването на причастни конструкции, така и при отглаголните съществителни) също са характерни за всички етапи на развитието на езиковата система, но в тяхната реализация се наблюдава принципна неравномерност. Най-новият тип номинализация (с използване на девербиални форми) в продължение на историческия развой се реализира само в каузални (причинни) и финални (целеви) подтипове на причинно-следствените отношения. От среднобългарския период подтиповете временни отношения участват в номинализационните отношения, а номинализацията от условния и отстъпателния тип се отнася към най-новия период на развитие на езика и не се намира в пряка зависимост нито от традицията, нито от църковно-славянското влияние.

Представената от Иван Петров дисертация беше оценена високо от рецензентите — палеослависта проф. Л. Мошински от Гданския университет и диалектолога С. Гоголевски от Лодзкия университет, а също така от членовете на дисертационната комисия. В рецензиите и в дискусиата беше обърнато внимание на необходимостта и целесъобразността от използването на съвре-

менни лингвистични методи (засягащи семантичното ниво на организация на езика) в диахронните изследвания. Такъв анализ позволява последователно да се опишат разнообразни синтактични явления и процеси, да се установи степента на чуждоезиково влияние на изследваната система, да се определят основните тенденции в развитието на езика). Дисертацията на Иван Петров, пример за такъв подход, несъмнено внася в научно обращение нови данни от областта на историческия синтаксис на българския език и по мнението на рецензентите, напълно заслужава да бъде публикувана. На основание на представената работа Комисията единодушно присъди на Иван Петров степента кандидат на филологическите науки и разгледа възможностите за отличаване на автора с награда.

Агата Кавецка
(Полша)

СЪОБЩЕНИЯ

Награди на Българската академия на науките

С почетен знак „Марин Дринов“ бяха удостоени:

Проф. д-р Фридберт Фикер

Немски изкуствовед и художник, познавач на българската хуманитарна наука и култура. Преподава сравнителна история на изкуството в Югоизточна Европа, в университета в Мюнхен. Автор е на многобройни публикации, посветени както на отделни български художници, така и на цели епохи от историята на българското изкуство, архитектура и култура. Публикува обзори и рецензии за български учени и за изложби на българското културно наследство.

Проф. д-р Дитмар Ендлер

Литературовед, българист, изследва българо-немските литературни и културни отношения. Дългогодишен преподавател в Лайпцигския университет, активен член на немско-българското дружество в Лайпциг. Проучва творчеството на изтъкнати български прозаисти (Ив. Вазов, Д. Димов, Ем. Станев), разработва проблеми на немско-българските културни и литературни връзки, популяризира българската литература и рецензира научни публикации и художествени преводи от български на немски език. Представя българската литература на XIX и XX в. в редица енциклопедични справочници.

Проф. д-р Тадеуш Шимански

Изтъкнат полски славист, палеославист и българист. Автор на множество монографии и публикации в областта на славянското езикознание и в частност на българския език. Специалист в областта на българската етимология, диалектология, историческа диалектология и старобългаристика. Един от водещите автори на многотомния праславянски речник Т. I—VII и на монографии, посветени на значими българистични проблеми.

С почетен знак „За заслуги към БАН“ бе удостоен:

Проф. д-р Михаил Станчев

Украински историк, българист. Президент на Международната асоциация на учените българисти в ОНД (от 1996). Първи секретар, съветник в отдел „Централна и Югоизточна Европа“ в Министерството на външните работи на Украйна (1997). Политически съветник в дипломатическата мисия на Украйна в Република България (1998—1999). Автор на многобройни публикации в областта на българо-украинските връзки.

Грамота „За заслуги към българистиката“ бе връчена на:

Проф. д-р Ян Рихлик

Професор във Философския факултет на Карловия университет в Прага. Специалист в областта на историята на славянските народи. Проучва българската история и е автор на първия цялостен обзор на българската история, издаден в Чехия (2001). Изследва проблематиката на етнокултурните специфики във фолклора на българи и чехи, историографията на българо-словашките взаимоотношения преди и по време на Втората световна война. Председател на подкомисията за народни обичаи на Международната комисия за изследване на Карпатите и Балканите. Участва в редица научни конференции и е посещавал няколко пъти България.

Доц. д-р Зоя Шанова

Ръководител на Катедрата по славянски филологии на Санкт Петербургския държавен университет. Специалист в областта на лингвистиката. Проучва съвременната българска граматика, словообразуването и измененията в речниковия състав на българския език. Има над 80 публикации в областта на славянските езици, повече от половината от които имат отношение към българистиката. Ежегодно обучава студенти по български език, ръководи дипломанти и докторанти. Организира конференции за млади слависти и българисти. Участвала е в двустранни и многостранни научни срещи в България.

Доц. д-р Гражина Шват-Гълъбова

Полска българистка, зам.-директор на Института по славянски филологии във Варшава, Полша. Зам.-директор на Полския културен център и първи секретар в посолството на Република Полша в София (1994—1997). Изследва историята на съвременната българска литература, както и стилистичните определители на кратките повествователни жанрове. Главните ѝ трудове са посветени на прозата на Йордан Радичков. Чете лекции по българска литература, култура и странознание.

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AARC2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
tel. (+359-2) 987 89 66, **fax** (+359-2) 986 25 00
E-mail: library@cl.bas.bg
URL: <http://www.cl.bas.bg>

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

8/2004

Редактор ст.н.с. д-р Анисава Милтенова

Съставители ст.н.с. д-р Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Богдан Мавродинов

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова

Издателски индекс
Формат 70 X 100/16 Печатни коли 7

Печатница на Академично издателство „Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 5

Поръчка № 140

ISSN 1311-8544